

แนวทางการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองในระดับมัธยมศึกษา
ตอนต้นของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

นางสาวพิมพ์ตะวัน จันทัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา ภาควิชาหลักสูตรและการสอน

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2559

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

GUIDELINES ON THE OPERATION OF INSTRUCTIONAL MANAGEMENT OF ADDITIONAL CIVIL
SERVICE COURSE IN LOWER SECONDARY SCHOOLS UNDER THE OFFICE OF BASIC EDUCATION
COMMISSION

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education Program in Teaching Social Studies

Department of Curriculum and Instruction

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2016

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

แนวทางการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนรายวิชา
เพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของ
โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น
พื้นฐาน

โดย

นางสาวพิมพ์ตะวัน จันทัน

สาขาวิชา

การสอนสังคมศึกษา

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

..... คณบดีคณะครุศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร. ศิริเดช สุชีวะ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รัชนิกร หงส์พนัส)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(รองศาสตราจารย์ ดวงกมล สิ้นเพ็ง)

พิมพ์ตะวัน จันทัน : แนวทางการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (GUIDELINES ON THE OPERATION OF INSTRUCTIONAL MANAGEMENT OF ADDITIONAL CIVICS COURSE IN LOWER SECONDARY SCHOOLS UNDER THE OFFICE OF BASIC EDUCATION COMMISSION) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ผศ. ดร. วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา, 173 หน้า.

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองในด้านการเตรียมความพร้อมของครู การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนรู้/แหล่งการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล ศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนที่ได้รับการพัฒนาจากการเรียนรู้อายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองและเสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอน กลุ่มตัวอย่างคือ ครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ครูผู้สอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 1,731 คน โดยใช้วิธีสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถาม

ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้ 1) ครูเตรียมความพร้อมด้วยการศึกษาจากคู่มือแนวทางการจัดการเรียนรู้อายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองและหนังสือที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาหน้าที่พลเมือง ครูเลือกใช้สื่อที่มีอยู่ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีการจัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง เน้นการทำงานกลุ่ม การสร้างความตระหนักและมีการจัดกิจกรรมทัศนศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมเสริมหลักสูตร ครูส่วนใหญ่เลือกใช้สื่อประเภทใบความรู้ วัสดุทัศน หนังสือเรียน/หนังสือนอกเวลา ครูเป็นผู้ประเมินหลักและให้นักเรียนประเมินตนเองด้วย เน้นการประเมินพฤติกรรมของนักเรียนโดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงาน ครูประสบปัญหาเรื่องการบริหารจัดการเวลาเรียนและการขาดความรู้เรื่องเนื้อหา สื่อมีเนื้อหาไม่ชัดเจนและการประเมินที่เน้นพฤติกรรม 2) ครูและผู้เรียนรับรู้ว่าคุณลักษณะต่างๆ ทั้ง 23 คุณลักษณะตามจุดเน้น 5 ประการในระดับมาก 3) การแก้ไขปัญหาควรเน้นบูรณาการกับรายวิชาอื่นหรือบูรณาการกับรายวิชาสังคมศึกษาพื้นฐาน ควรมีหน่วยงานรับผิดชอบจัดอบรมครู จัดกิจกรรมที่เน้นการบำเพ็ญประโยชน์และเน้นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ใช้แหล่งเรียนรู้ออนไลน์ สื่อในท้องถิ่นและประเมินตามสภาพจริง

ภาควิชา หลักสูตรและการสอน ปลายมือชื่อนิสิต

สาขาวิชา การสอนสังคมศึกษา ปลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

ปีการศึกษา 2559

5883365927 : MAJOR TEACHING SOCIAL STUDIES

KEYWORDS: CIVICS COURSE / INSTRUCTIONAL MANAGEMENT

PIMTAWAN JANTAN: GUIDELINES ON THE OPERATION OF INSTRUCTIONAL MANAGEMENT OF ADDITIONAL CIVICS COURSE IN LOWER SECONDARY SCHOOLS UNDER THE OFFICE OF BASIC EDUCATION COMMISSION. ADVISOR: ASST. PROF. WALAI ISARANKURA NA AYUDHAYA, Ph.D., 173 pp.

The objectives of the research were to study the state and problems of the operation of instructional management of additional civics courses in the lower secondary schools in the aspects of the preparation of teachers, instructional activity organization, instructional material/learning resources and evaluation; to study the desirable characteristics of students developed from the civics courses; and to purpose guidelines for problem solutions of instructional activity organization. The sample were consisted of teacher-head of social studies subject area, teachers responsible for the civics courses and lower secondary school students totally 1,731 which were selected by multistage random sampling. The questionnaire forms were the research instruments.

The research results were as follow: 1) Teachers prepared their teaching by studying the civics course teaching manuals and books related to civics content; sorting material already had in school stocks. The civics courses were constructed as the additional courses and instructional activities focused on group-working and awareness development, fieldtrips were organized as part of extra curriculum activities. Work-sheets, videos, textbooks/extra readings were mostly used by teachers. Teachers were main evaluators and students were self-evaluators with an emphasis on students' behavior by working behavior observation forms. The teachers had the problems on time management, insufficient knowledge on civics content, unclear information illustrating in materials and behavior evaluations. 2) Teachers and students perceived that the students had the 23 characteristics based on 5 focus points at the high levels. 3) The problem solutions for teaching civics courses were integrating of civics courses with others courses or with fundamental social studies courses; setting the division responsible for teacher training workshops, organizing community service activities; emphasizing on behavior modification; using learning resources online and local learning materials and authentic assessment.

Department: Curriculum and Instruction Student's Signature

Field of Study: Teaching Social Studies Advisor's Signature

Academic Year: 2016

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี โดยได้รับความกรุณาอย่างยิ่งจาก ผศ.ดร.วัลย์ อิศรางกูร ณ อยุธยา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่ท่านได้ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินการวิจัย ปรึกษาปัญหาและให้คำแนะนำคอยเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาเสมอมาด้วยความรักและเอาใจใส่อย่างยิ่ง

กราบขอบพระคุณ ผศ.ดร.รัชนีกร หงส์พนัส ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ และ รศ.ดวงกมล สิ้นเพ็ง กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่ให้คำแนะนำเพื่อแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น และขอกราบขอบพระคุณ ผศ.อรรถพล อนันตวรสกุล ที่คอยให้คำแนะนำในเรื่องของแหล่งความรู้ คอยเติมเต็มประเด็นในงานวิจัยสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ประกอบด้วย ดร.ชยพร กระจ่างทอง อาจารย์จันทรา ดันติพงศาบุรุษ และอาจารย์วันเพ็ญ สุทธากาศ ที่ได้ให้ความกรุณาตรวจแก้ไขคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ขอขอบพระคุณผู้อำนวยการ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ครูผู้สอนและผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นทั้ง 255 โรงเรียน ที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลเป็นอย่างดี และขอขอบคุณพี่ๆ และเพื่อนๆ จากคลินิกวิจัยที่ให้คำแนะนำในเรื่องการแปลผลข้อมูล

สุดท้ายนี้ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณคุณยาย คุณพ่อ คุณแม่ที่คอยเป็นกำลังใจให้ความรักความห่วงใยและให้การสนับสนุนเสมอตลอดมา

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	5
ขอบเขตการวิจัย	6
คำจำกัดความในการวิจัย	6
กรอบแนวคิดในการวิจัย	8
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
ตอนที่ 1 การศึกษากับการสร้างความเป็นพลเมือง.....	10
1.1 ความหมายของความเป็นพลเมือง.....	10
1.2 ความสำคัญของความเป็นพลเมือง	14
1.3 คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี.....	16
1.4 การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง	21
1.4.1 หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	26
1.4.2. รูปแบบ/กิจกรรม	30
1.4.3 การวัดและประเมินผล	33
ตอนที่ 2 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมกับการพัฒนาความเป็น พลเมืองดี.....	36

2.1 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมกับความสำเร็จของการพัฒนา ความเป็นพลเมืองดี.....	36
2.2 สารหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตกับคุณภาพของผู้เรียน.....	38
ตอนที่ 3 รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม.....	40
3.1 แนวทางการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง ตามแนวการจัด การศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ	40
3.1.1 จุดเน้นและขอบข่ายรายวิชา.....	40
3.1.2 ผลการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้.....	43
3.1.3 ความสอดคล้องของจุดเน้นรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองกับ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ และค่านิยม 12 ประการ.....	49
3.1.4 การเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง : แนวปฏิบัติ สำคัญ.....	54
3.1.5 การใช้เทคนิค / กระบวนการ / วิธีสอน และการใช้สื่อในการจัด กิจกรรมการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง	59
3.1.6 การวัดและประเมินผล	83
3.2 ลักษณะการจัดรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่สู่ชั้นเรียน.....	88
3.2.1 ลักษณะการจัดรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง	88
3.2.2 คำสำคัญจากผลการเรียนรู้ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3.....	88
3.2.3 จากผลการเรียนรู้สู่คุณลักษณะอันพึงประสงค์.....	90
ม.2 94	
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ	98
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ	102
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	105

1. การศึกษาค้นคว้าข้อมูล	105
2. การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง	105
3. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	111
4. การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ.....	113
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	115
6. การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล	117
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	120
1. สภาพปัญหาการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง	121
ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรมจำแนกตามภูมิภาค	121
ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรมด้านสภาพการเตรียมความพร้อมของครู การจัดกิจกรรมการเรียนการ สอน สื่อการเรียนรู้/แหล่งการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล	123
ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรมเรื่องปัญหาการดำเนินงานและแนวทางแก้ไขปัญหาด้านการเตรียมความ พร้อมของครู การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนรู้/แหล่งการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล.....	128
2. คุณลักษณะของผู้เรียนตามการรับรู้ของครูและนักเรียน	131
ตอนที่ 1 ผลวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของครูผู้สอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองในระดับชั้น มัธยมศึกษาตอนต้นของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและ วัฒนธรรม	131
ตอนที่ 2 ผลวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่เรียนรายวิชา เพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง.....	133
ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามการรับรู้ของครูและ นักเรียน.....	134

บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	138
สรุปผลการวิจัย.....	139
อภิปรายผลการวิจัย	141
ข้อเสนอแนะ	144
รายการอ้างอิง	146
ภาคผนวก.....	152
ภาคผนวก ก รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ	153
ภาคผนวก ข ตัวอย่างหนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิและ ขอความร่วมมือในการวิจัย.....	155
ภาคผนวก ค เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	160
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	173

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 1 จำนวนโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.).....	105
ตาราง 2 แสดงจำนวนโรงเรียนที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำแนกตามภูมิภาค.....	108
ตาราง 3 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างของหัวหน้ากลุ่มสาระสังคมศึกษาฯ ตามสัดส่วนในแต่ละภูมิภาค	109
ตาราง 4 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างครูผู้สอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองตามสัดส่วนในแต่ละภูมิภาค.....	109
ตาราง 5 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ตามสัดส่วนในแต่ละภูมิภาค.....	110
ตาราง 6 สรุปรวมกลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ประกอบด้วย	111
ตาราง 7 อัตราการตอบกลับของโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง	116
ตาราง 8 สรุปผลความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม	117
ตาราง 9 จำนวนและร้อยละของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมจำแนกตามภูมิภาค.....	121
ตาราง 10 สภาพการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง ตาม ทรรศนะของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	123
ตาราง 11 ตารางปัญหาการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง ตาม ทรรศนะของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	128
ตาราง 12 แนวทางแก้ไขปัญหาการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง ตามทรรศนะของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	131
ตาราง 13 ข้อมูลทั่วไปของครูผู้สอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น	133
ตาราง 14 ข้อมูลทั่วไปของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น	134
ตาราง 15 แสดงค่าเฉลี่ยเลขคณิต (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และความหมายของคุณลักษณะ ของนักเรียนตามการรับรู้ของครูและนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น	135

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมือง การปกครอง อันเนื่องมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงไป สังคมในปัจจุบันมีค่านิยมที่ให้ความสำคัญทางวัตถุสูง ทำให้เกิดการมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ให้ตนเอง การเอาตัวเอาเปรียบกัน ขาดความมีจิตสาธารณะต่อส่วนรวม จนถึงการขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองที่จะนำไปสู่การขาดศีลธรรมและจริยธรรม เห็นได้จากหลายกรณีที่เกิดขึ้นในสังคมไทยผ่านทางสื่อต่างๆ ที่สะท้อนปัญหาทางสังคมมากมายที่รัฐและทุกภาคส่วนควรรีบแก้ไข ซึ่งกุญแจสำคัญของ การแก้ไขปัญหาเหล่านี้ คือการพัฒนาสมาชิกในสังคมให้เกิดความตระหนักในการเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม ซึ่งการเป็นพลเมืองที่ดีนั้น ควรเริ่มจากการปลูกฝังเยาวชนด้านการศึกษา เพราะ การศึกษาเป็นเครื่องมือในการสร้างเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองดีของสังคม ในเรื่องของการศึกษานั้น กระทรวงศึกษาธิการเป็นหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ส่งเสริมการศึกษาให้กับประชาชนอย่างเท่าเทียม สร้างความเสมอภาคและโอกาสทางการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2435) ผ่านหลักสูตรการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งประกอบไปด้วย 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยเฉพาะกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพลเมืองโดยตรง ทั้งนี้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีหน้าที่ในการช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจในการดำรงชีวิตของมนุษย์ใน ฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการ ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ทำให้เข้าใจตนเองและผู้อื่น มีความอดทนอดกลั้น ยอมรับความคิดที่ แตกต่างและมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้ โดยกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ประกอบด้วย 5 สาระการเรียนรู้ คือ สาระศาสนา ศีลธรรมและ จริยธรรม สาระประวัติศาสตร์ สาระเศรษฐศาสตร์ สาระภูมิศาสตร์และสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิต

สาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิต เป็นหนึ่งในสาระสำคัญของกลุ่มสาระ การเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองดี โดยมี

จุดประสงค์เพื่อให้เข้าใจความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ปลูกฝังค่านิยม ความเชื่อตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เพื่อให้มีสติ สติภาพ และเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม ประเทศชาติและโลก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551)

จากข้อความที่กล่าวไว้ข้างต้น จะเห็นได้ว่า สารหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับโดยตรงต่อการพัฒนาพลเมืองไทย และจากการที่กระทรวงศึกษาธิการได้ให้ความสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาโดยเน้นการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนและการบริหารจัดการเพื่อให้คนรุ่นใหม่เกิดกระบวนการคิดอย่างมีระบบและแก้ปัญหาอย่างเป็นเหตุเป็นผล รวมทั้งการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม การสร้างระเบียบวินัย การมีจิตสำนึกต่อความรับผิดชอบต่อสังคมการยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ นำไปสู่การพัฒนาและยกระดับคุณภาพสังคมไทยในอนาคต เมื่อคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้มีนโยบายส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนในชาติได้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องประวัติศาสตร์ ความเป็นไทย รักชาติ ศาสนา เทิดทูนพระมหากษัตริย์และเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความปรองดองสมานฉันท์เพื่อสันติสุขในสังคมไทยและกำหนดค่านิยม 12 ประการ เพื่อสร้างคนไทยที่นำไปสู่การสร้างสรรค์ประเทศไทยให้เข้มแข็ง ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2557)

1. มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นสถาบันหลักของชาติในปัจจุบัน
2. ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีอุดมการณ์ในสิ่งที่ดีงามเพื่อส่วนรวม
3. กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์
4. ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม
5. รักษาวัฒนธรรม ประเพณีไทยอันงดงาม
6. มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ หวังดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน
7. เข้าใจเรียนรู้การเป็นประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ถูกต้อง
8. มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จักการเคารพผู้ใหญ่
9. มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

10. รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

11. มีความเข้มแข็งทั้งร่างกาย และจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่าง มีความละเอียด เกรงกลัวต่อบาปตามหลักของศาสนา

12. คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม และของชาติมากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง

ด้วยเหตุผลดังกล่าว คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยกระทรวงศึกษาธิการได้ ประกาศนโยบายโดยกำหนดให้สถานศึกษาจัดทำรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง ทั้งนี้ได้มีการออก แนวปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง ในส่วนของการจัดทำ รายวิชาหน้าที่พลเมืองเป็นรายวิชาเพิ่มเติมนั้น จะต้องมีการจัดในทุกระดับและทุกช่วงชั้นจะต้องมี การดำเนินการทั้งระดับประถมศึกษา (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6) และระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3) และระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6) นอกจากนี้ ให้สถานศึกษาจัดรายวิชาหน้าที่พลเมือง เป็นรายวิชาเพิ่มเติม จำนวน 40 ชั่วโมงต่อปี ซึ่งนโยบาย นี้ประกาศให้ใช้ในโรงเรียนทั่วประเทศ โดยกำหนดให้ดำเนินการในภาคเรียนที่ 2 พ.ศ.2557 เป็นต้นไป ทั้งนี้แต่ละโรงเรียนทั่วประเทศได้ดำเนินการจัดการเรียนการสอนตามที่กระทรวงศึกษาธิการ ตามประกาศ ในขณะนี้ได้ดำเนินการไปแล้วในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2557 และภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2558 และจะต้องดำเนินการในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 โดยคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐานได้จัดทำคู่มือแนวทางการจัดการเรียนการสอนและสื่อการเรียนรู้รายวิชา เพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง โดยเริ่มดำเนินการตั้งแต่ภาคเรียนที่ 2 ของปีการศึกษา 2557 เป็นต้นไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2557)รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองเป็นรายวิชาที่ให้ผู้เรียนเน้นการปฏิบัติ จริง ให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาตนเองจากการปฏิบัติมิใช่เพียงการศึกษาแต่เพียงทฤษฎีและ มีการประเมินโดยการประเมินพฤติกรรม

การจัดการศึกษารายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองนั้นมีหลักสำคัญที่ต้องคำนึงถึงจุดเน้นที่ ต้องให้ความสำคัญในการพัฒนา 5 ประการ ประกอบด้วย 1. ความเป็นไทย 2. รักชาติ ยึดมั่น ศาสนาและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ 3. ความเป็นพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข 4. ความปรองดองสมานฉันท์ 5. ความมีวินัยในตนเอง

มีเป้าหมายสำคัญเพื่อให้เยาวชนมีลักษณะที่ดีของคนไทย เห็นคุณค่าและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณีไทย เห็นคุณค่าและแสดงออกถึงความรักชาติ ยึดมั่น ในศาสนาและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตย มีส่วนร่วมทาง การเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สามารถอยู่ ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายและจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี ซึ่งสอดคล้องกับค่านิยม หลัก 12 ประการดังที่กล่าวมาข้างต้น ดังนั้นเมื่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นค่านิยมของ ความเป็นพลเมืองดี โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ จึงทำให้การวัดและ ประเมินผลรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง เน้นพฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออกมา สะท้อนให้เห็น ความสามารถที่หลากหลายและสอดคล้องกับความสามารถที่แท้จริงจากการปฏิบัติ ตัดสินใจ แก้ปัญหาด้วยตนเอง การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม คุณภาพของการปฏิบัติสะท้อนจาก การประเมินผลโดยพิจารณาจากคุณภาพของชิ้นงานหรือการปฏิบัติที่เป็นผลผลิต/ร่องรอยของ หลักฐานการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นไปตามผลการเรียนรู้และจุดเน้นในวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง ซึ่งประกอบด้วยความรู้ความสามารถ คุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ การปฏิบัติตนโดย ใช้วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลายจากการประเมินที่ชัดเจนและมีการสะท้อนผลของการปฏิบัติ โดยการให้ตัวเลขเพื่อแสดงผลการเรียนรู้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2557)

จากเหตุผลที่กล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่ารายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองเป็นรายวิชาที่ เน้นการปฏิบัติเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมิใช่เพียงแต่เรียนเพียงทฤษฎีหรือ เนื้อหาเท่านั้น รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองจึงเป็นรายวิชาที่มีความสำคัญในการขัดเกลาและ พัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียนให้ตระหนักถึงการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีประกอบกับการที่ ผู้เชี่ยวชาญและผู้มีหน้าที่รับผิดชอบการจัดการจัดทำรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองจาก กระทรวงศึกษาธิการได้แสดงความคิดเห็นว่า

“ จากประกาศของกระทรวงศึกษาธิการที่กำหนดให้สถานศึกษาทั่วประเทศจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองโดยให้ดำเนินการ เริ่มตั้งแต่ภาคเรียนที่ 2 พ.ศ.2557 เป็นต้นไป ซึ่งในขณะนี้ได้มีการดำเนินการไป แล้วในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2557 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2558 และ จะต้องดำเนินการในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2558 ซึ่งการจัดการเรียน การสอนวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองนี้เป็นวิชาที่จัดทำขึ้นมาใหม่และมีการปรับ

ใช้ในระยะหนึ่งแล้วแต่ยังไม่มีการเก็บข้อมูลและติดตามผลในเรื่องของการดำเนินการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองอย่างชัดเจนและประการสำคัญยังไม่ม้งานวิจัยที่ติดตามผลการดำเนินงานในส่วนของการจัดเรียนรู้อายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นอย่างชัดเจนอีกด้วย” (จันทรา ตันติพิงศานุรักษ์ และชยพร กระต่ายทอง, 2558)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรม้งานวิจัยที่ศึกษาการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในด้านสภาพและปัญหาการดำเนินการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง ในด้านการเตรียมความพร้อม ของครู การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนรู้อ/แหล่งการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล รวมถึงศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนที่ได้รับจากการเรียนรู้อายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง เพื่อเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาการดำเนินการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งการศึกษาดังกล่าวเป็นการสะท้อนผลของการนำนโยบายการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองไปสู่การปฏิบัติในโรงเรียนมัธยมศึกษา เพราะการจัดการเรียนการสอนวิชานี้เป็นวิชาสำคัญที่มีส่วนเสริมสร้างความเป็นพลเมืองที่ดีของไทยเพื่อเตรียมเยาวชนสู่การเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมไทยและตรงตามเป้าประสงค์ของกระทรวงศึกษาธิการและคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่ได้ให้ความสำคัญกับวิชานี้เป็นอย่างยิ่ง

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัย เรื่อง การศึกษางานในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมพลเมืองของโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองในด้านการเตรียมความพร้อมของครู การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนรู้อ/แหล่งการเรียนรู้การวัดและประเมินผล
2. เพื่อศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนที่ได้รับจากการเรียนรู้อายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง

3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาการดำเนินการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัย เรื่อง การศึกษางานในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมพลเมืองของโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน มีขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาจากโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดคณะกรรมการการศึกษาระดับขั้นพื้นฐานจำนวน 42 เขต จากทั่วประเทศที่มีการจัดการเรียนการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
2. ศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองในด้านการเตรียมความพร้อมของครู การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล
3. ศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนจากผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง

คำจำกัดความในการวิจัย

รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง หมายถึง รายวิชาเพิ่มเติมจากรายวิชาพื้นฐานหลักในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยประกาศจากกระทรวงศึกษาธิการให้จัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติมในหลักสูตรของสถานศึกษาและทำการเปิดสอนแก่โรงเรียนทุกโรงเรียนในทุกระดับชั้นและช่วงชั้นในโรงเรียนที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาระดับขั้นพื้นฐานทั่วประเทศ โดยการศึกษาค้นคว้านี้จะใช้ในการจัดการเรียนการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

การจัดการเรียนการสอน หมายถึง การจัดการเรียนการสอนในรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองศึกษาในด้านการเตรียมความพร้อมของครู การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

การเตรียมความพร้อมของคุณ หมายถึง การเตรียมความพร้อมในการดำเนินการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง ในด้านความรู้เนื้อหาที่ใช้สอน ด้านกิจกรรมที่ใช้สอน ด้านสื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ของนักเรียนในลักษณะต่างๆ ในรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมในการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร

สื่อการเรียนรู้ หมายถึง การใช้สื่อในการจัดการเรียนการสอน ประกอบไปด้วยประเภทของสื่อ การดำเนินการในการจัดหา และการใช้สื่อในการจัดการเรียนการสอน

การวัดและประเมินผล หมายถึง การกำหนดวิธีการวัดและประเมินผล ประกอบไปด้วยผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกาการวัดและประเมินผล วิธีการวัดและประเมินผลและเครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินผล

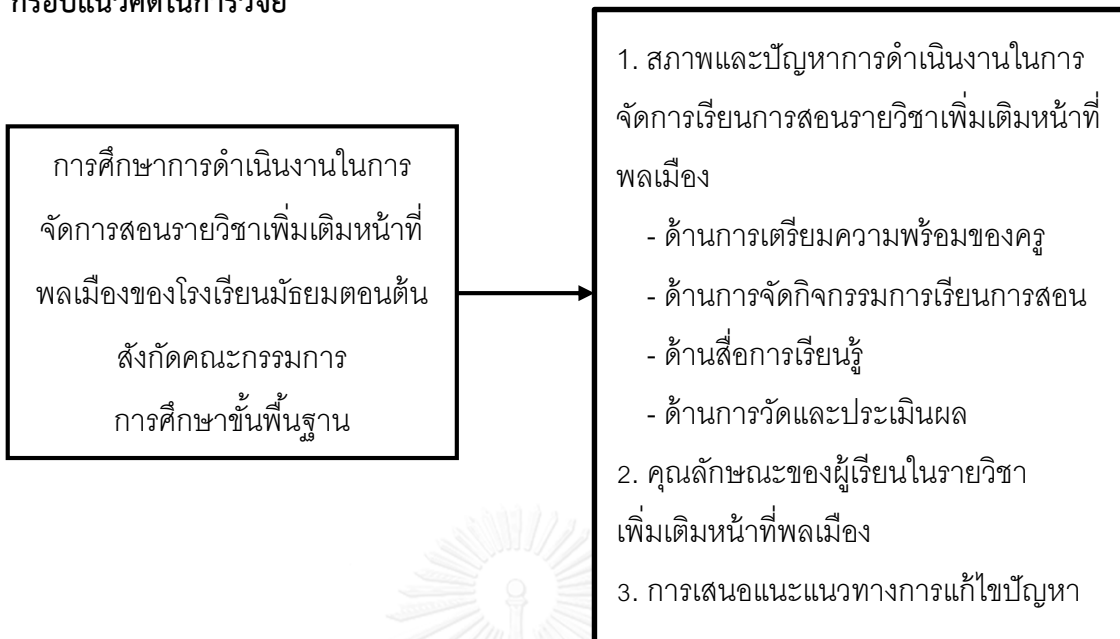
คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง คุณลักษณะของนักเรียนที่ได้รับพัฒนาซึ่งเป็นคุณลักษณะที่นักเรียนได้รับจากผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองซึ่งสะท้อนมาจากจุดเน้น 5 ประการในรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองผ่านการวิเคราะห์ของผู้วิจัย

ครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม หมายถึง ครูที่ทำหน้าที่เป็นหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งมีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบหลักในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง

ครูสังคมศึกษา หมายถึง ครูที่ปฏิบัติหน้าที่การสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

นักเรียน หมายถึง ผู้เรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ได้แก่ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองของโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากตำรา เอกสาร วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 การศึกษากับการสร้างความเป็นพลเมือง

- 1.1 ความหมายของความเป็นพลเมือง
- 1.2 ความสำคัญของความเป็นพลเมือง
- 1.3 คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี
- 1.4 การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง
 - 1.4.1 หลักสูตร
 - 1.4.2 รูปแบบ/กิจกรรม
 - 1.4.3 การวัดและประเมินผล

ตอนที่ 2 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมกับการพัฒนาความเป็นพลเมืองดี

- 2.1 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมกับความสำคัญของการพัฒนาความเป็นพลเมืองดี
- 2.2 สาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตกับคุณภาพของผู้เรียน

ตอนที่ 3 รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

- 3.1 แนวทางการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง ตามแนวทางการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ
 - 3.1.1 จุดเน้นและขอบข่ายรายวิชา
 - 3.1.2 ผลการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้

3.1.3 ความสอดคล้องของจุดเน้นของรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองกับ
คุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ และค่านิยม 12 ประการ

3.1.4 การเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง: แนวปฏิบัติสำคัญ

3.1.5 การใช้เทคนิค/กระบวนการ/วิธีสอนและการใช้สื่อ ในการจัดกิจกรรม
การเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง

3.1.6 การวัดและประเมินผล

3.2 การจัดรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง

3.2.1 ลักษณะการจัดรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง

3.2.2 คำสำคัญจากผลการเรียนรู้ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 -3

3.2.3 จากผลการเรียนรู้สู่คุณลักษณะอันพึงประสงค์

ตอนที่ 1 การศึกษากับการสร้างความเป็นพลเมือง

คำว่า พลเมือง มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า Civics (พลเมือง) หมายถึง คนที่รวมกลุ่มกันอยู่ในเมืองหรือในชุมชนและเมื่อเมืองเติบโต เกิดสำนึกเรื่องรัฐชาติ ก็ขยายความไปถึงคนที่อยู่ในรัฐด้วย (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555) ซึ่งพลเมืองนั้นต้องมีการพัฒนาความเป็นพลเมือง (Citizenship) ให้เป็นพลเมืองที่ดีตามระบอบประชาธิปไตย ผ่านการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง (Civic Education) ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความเป็นพลเมืองที่ดี ดังนั้นการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจึงเป็นกระบวนการสำคัญอย่างยิ่งที่จะนำไปสู่การเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ

1.1 ความหมายของความเป็นพลเมือง

นักวิชาการได้ให้ความหมายของความเป็นพลเมือง (Citizenship) ทั้งต่างประเทศและในประเทศไทย เริ่มจากแนวคิดของนักวิชาการในต่างประเทศ ไว้หลากหลายประการ ดังนี้

Westheimer (2004) ได้อธิบายความหมายของความเป็นพลเมืองว่า พลเมืองคือผู้ที่ขับเคลื่อนประชาธิปไตยและผู้ที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง มีบทบาทและกระบวนการทางสังคมในระบอบประชาธิปไตย

Shoeman (2006 อ้างถึงในสุจิตตรา วันทอง, 2555) ได้กล่าวถึงความเป็นพลเมือง ว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับรัฐ และความรู้สึกเกี่ยวโยงกับการรวมกันระหว่างปัจเจกบุคคลกับกรอบทางการเมือง รวมทั้งมีส่วนร่วมของประชาชนในระบอบการปกครองโดยพลเมืองหรือประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมกับการจัดการความเป็นอยู่ของสาธารณชน

Hill (2013) กล่าวถึงความหมายของความเป็นพลเมืองในทฤษฎีของอริสโตเติลว่า ความเป็นพลเมือง ก็คือการเข้ามีส่วนร่วมหรือการเป็นสมาชิกของชุมชนทางการเมือง คือการเข้าไปจัดการและดูแลเรื่องอำนาจและปกป้องชุมชนทางการเมือง ดังนั้นการเป็นพลเมืองเป็นเรื่องของการเน้นการลงมือทำ

จากความหมายของความเป็นพลเมือง ในทฤษฎีของนักวิชาการต่างประเทศ ความเป็นพลเมือง หมายถึง ประชาชนผู้ที่มีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนประชาธิปไตย การเข้าร่วมหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง การเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน การเข้าไปจัดการและมีส่วนร่วมกับการจัดการความเป็นอยู่ ของสาธารณะในสังคม ดังนั้นการสร้างความเป็นพลเมืองนั้นเป็นเรื่องของการเน้นการลงมือทำ บนพื้นฐานของความเป็นสังคมประชาธิปไตย ต่อมาเมืองคอร์กและนักวิชาการในประเทศไทยหลายท่านได้ศึกษาและนำเสนอแนวคิดเรื่องความเป็นพลเมือง ดังต่อไปนี้

เสกสรรค์ ประเสริฐกุล (2542) ได้ให้ความหมายของพลเมืองว่า พลเมืองตามความหมายของต่างชาติคือ คนในบังคับ ตามที่ฝรั่งใช้เรียกขานคนพื้นเมืองที่อาศัยอยู่ในอาณานิคมของตน แต่ประเทศไทยอาจอนุโลมให้ใช้คำว่าพลเมืองสืบต่อมา

ยุทธนา วุฒนปิติกุล (2542) ได้กล่าวถึงความเป็นพลเมืองว่า พลเมืองต่างกับปัจเจกชน คือปัจเจกชนดำรงอยู่ได้ด้วยตัวเองและตระหนักรู้ในศักยภาพของตน ส่วนพลเมืองนั้นถูกจำกัดขอบเขตด้วยเพื่อนบ้านของเขา พลเมืองจึงมีมิติการใช้ชีวิตทางการเมืองร่วมกับผู้อื่น

ธเนศวร์ เจริญเมือง (2548) อธิบายความหมายของความเป็นพลเมืองผ่านหนังสือแนวคิดเรื่องความเป็นพลเมือง สรุปได้ว่าความเป็นพลเมือง หมายถึง การเข้าร่วมในชุมชนทางการเมือง (Citizenship is participation in affairs of a polis) กล่าวคือ ไม่มีพลเมืองก็ไม่มีชุมชนและไม่มีรัฐ

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2555) ได้อธิบายความหมายของความเป็นพลเมืองว่า ความเป็นพลเมืองสะท้อนให้เห็นถึงบทบาท หน้าที่ และความรับผิดชอบของสมาชิกทางสังคมที่มีต่อรัฐ

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555) ได้ให้ความหมายของความเป็นพลเมือง คือการเป็นสมาชิกของสังคมที่มีอิสรภาพควบคู่กับความรับผิดชอบและมีสิทธิเสรีภาพควบคู่กับหน้าที่ โดยมีความสามารถในการยอมรับความแตกต่างและเคารพกติกาการอยู่ร่วมกัน พร้อมทั้งมีส่วนร่วมต่อความเป็นไป และการแก้ปัญหาในสังคมของตนเอง

นอกจากนี้ ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555) ยังได้อธิบายว่า ความเป็นพลเมืองในระบบอบประชาธิปไตยประกอบด้วยลักษณะ 6 ประการ ดังนี้

1. รับผิดชอบต่อตนเองและพึ่งพาตนเองได้ พลเมืองในระบบอบประชาธิปไตยเป็นไท คือเป็นอิสระชนที่พึ่งตนเองและสามารถรับผิดชอบได้ และไม่ยอมตกอยู่ภายใต้อิทธิพลอำนาจหรือภายใต้ระบบอุปถัมภ์ของผู้ใด เด็กจะเป็นผู้ใหญ่และเป็นพลเมืองหรือสมาชิกคนหนึ่งในสังคมได้อย่างแท้จริงเมื่อสามารถรับผิดชอบตนเองได้

2. เคารพสิทธิผู้อื่น ในระบอบประชาธิปไตยทุกคนเป็นเจ้าของประเทศ ทุกคนจึงมีสิทธิเสรีภาพ แต่ถ้าทุกคนใช้สิทธิเสรีภาพโดยคำนึงถึงแต่ประโยชน์ของตนเองหรือเอาแต่ความคิดเห็นของตนเองเป็นที่ตั้ง โดยไม่คำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นหรือไม่สนใจว่าจะเกิดความเดือดร้อนแก่ผู้ใด ย่อมทำให้เกิดการใช้สิทธิเสรีภาพที่กระทบกระทั่งกันจนไม่อาจที่จะอยู่ร่วมกันได้ พลเมืองในระบบอบประชาธิปไตยต้องเคารพสิทธิผู้อื่นและจะต้องไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนไปละเมิดสิทธิผู้อื่นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 28 วรรคหนึ่งจึงบัญญัติว่า “บุคคลย่อมใช้...สิทธิเสรีภาพของตนได้เท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น

3. เคารพความแตกต่าง พลเมืองในระบบอบประชาธิปไตยต้องยอมรับและเคารพความแตกต่างของกันและกัน เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ ถึงแม้จะแตกต่างกันและจะต้องไม่มีการใช้ ความรุนแรงต่อผู้ที่เห็นแตกต่างไปจากตนเอง ถึงแม้จะไม่เห็นด้วย แต่จะต้องยอมรับว่าคนอื่นมีสิทธิที่จะแตกต่างหรือมีความคิดเห็นที่แตกต่างจากเราได้ และต้องยอมรับโดยไม่จำเป็นที่จะต้องเข้าใจว่าทำไมเขาถึงเชื่อหรือเห็นแตกต่างไปจากเรา พลเมืองจึงคุยเรื่องการเมืองในบ้านได้ ถึงแม้จะเลือกพรรคการเมืองคนละพรรคหรือมีความคิดเห็นทางการเมืองคนละข้างกัน

4. เคารพหลักความเสมอภาค เพราะทุกคนล้วนแล้วเท่าเทียมกันในฐานะของเจ้าของประเทศ พลเมืองจึงต้องเคารพหลักความเสมอภาคและจะต้องเห็นคนเท่าเทียมกัน คือเห็นคนในแนวระนาบ (horizontal) เห็นตนเท่าเทียมกับคนอื่นเห็นคนอื่นเท่าเทียมกับตน ไม่ว่าจะยากดีมีจน ทุกคนล้วนมีศักดิ์ศรีของความเป็นเจ้าของประเทศอย่างเสมอกัน

5. เคารพกติกา พลเมืองต้องเคารพกติกา ถ้ามีปัญหาหรือมีความขัดแย้งกันขึ้นก็ต้องใช้วิถีทางประชาธิปไตยและใช้กติกาในการแก้ไขไม่เล่นนอกกติกาและไม่ใช้กำลังหรือความรุนแรง

6. รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม พลเมืองต้องตระหนักว่าตนเองเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมและรับผิดชอบต่อภาระกระทำของตน พลเมืองจึงไม่ใช่คนที่ใช้สิทธิเสรีภาพตามอำเภอใจ แล้วทำให้สังคมเสื่อมลงหรือเลวร้ายลงไป หากเป็นผู้ที่ใช้สิทธิเสรีภาพโดยตระหนักอยู่เสมอว่าการกระทำใด ๆ ของตนเองย่อมมีผลต่อสังคมและส่วนรวม พลเมืองต้องรับผิดชอบต่อสังคมและมองตนเองเชื่อมโยงกับสังคม เห็นตนเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา นั้น โดยเริ่มต้นที่ตนเอง หรือร่วมแก้ปัญหาด้วยการไม่ก่อปัญหาและลงมือทำด้วยตนเอง ไม่ใช่เอาแต่เรียกร้องคนอื่น หรือเรียกร้องแต่รัฐบาลให้แก้ปัญหาแล้วตนเองก็ก่อปัญหานั้นต่อไป

วราภรณ์ สามโกเศศ (2554) ได้ให้ความหมายของความเป็นพลเมือง หมายถึง การเป็นคน ที่รับผิดชอบต่อได้ด้วยตนเอง มีความสำนึกในสันติวิธี มีการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น

ดารุณี ทิพยกุลไพโรจน์ (2557) ได้สรุปความหมายของความเป็นพลเมืองว่า ความเป็นพลเมืองคือการที่สมาชิกของสังคมแสดงบทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบต่อรัฐ เคารพกฎเกณฑ์ในสังคม ยอมรับความแตกต่างและเคารพกติกาการอยู่ร่วมกันและการมีส่วนร่วม ในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสังคม

สรุปได้ว่า ความเป็นพลเมืองในทรรศนะของนักวิชาการไทย ความเป็นพลเมือง หมายถึง การเป็นสมาชิกที่ดีในสังคม มีบทบาท หน้าที่และความรับผิดชอบต่อสมาชิกในสังคมที่มีต่อรัฐ นอกจากนี้ยังเป็นเรื่องของเสรีภาพและอิสรภาพภายใต้กฎหมายที่กำหนดไว้ การเคารพกฎเกณฑ์ในสังคม ยอมรับความแตกต่างและเคารพกติกาการอยู่ร่วมกัน มีความเสมอภาคและความรับผิดชอบต่อสังคม รวมถึงการเคารพสิทธิของผู้อื่น ซึ่งความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยประกอบด้วยลักษณะ 6 ประการ คือ

1. รับผิดชอบต่อตนเองและพึ่งพาตนเองได้
2. เคารพสิทธิผู้อื่น
3. เคารพความแตกต่าง
4. เคารพหลักความเสมอภาค
5. เคารพกติกา
6. รับผิดชอบต่อสังคมและส่วนรวม

ดังนั้น ความเป็นพลเมืองของนักวิชาการต่างประเทศและประเทศไทย มีความหมายคล้ายคลึงกันในเรื่องการเป็นผู้มีสิทธิ เสรีภาพและหน้าที่ และความรับผิดชอบต่อสังคมที่บุคคลพึงปฏิบัติ แต่ก็มีแนวคิดที่ต่างกันในทฤษฎีของนักวิชาการไทยจะเน้นเรื่องการปฏิบัติตามระบอบกฎหมายที่สังคมที่วางไว้ บนพื้นฐานของการปฏิบัติตามกฎหมาย แต่ในทฤษฎีของนักวิชาการต่างประเทศจะเน้นเรื่อง การลงมือทำ การเข้าไปมีส่วนร่วมและบทบาทของกิจกรรมทางสังคมบนพื้นฐานของการเป็นสังคมประชาธิปไตย

1.2 ความสำคัญของความเป็นพลเมือง

การสร้างความเป็นพลเมือง มีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาให้เกิดขึ้นในสังคม นักวิชาการและต่างประเทศ รวมถึงหน่วยงานต่างๆ ต่างเห็นความสำคัญของการจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง โดยมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าการศึกษจะช่วยสร้างพลเมืองดีให้แก่สังคมได้ในประเทศไทย ความสำคัญของความเป็นพลเมืองส่วนใหญ่เน้นถูกกล่าวถึงในหน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องของการสร้างความเป็นพลเมืองผ่านรูปแบบของการจัดการศึกษาและแหล่งความรู้ องค์กรเอกชนต่างๆ รวมไปถึงนักวิชาการหลายท่าน ที่ให้ข้อมูลเรื่องความสำคัญของความเป็นพลเมือง ดังนี้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2553) อธิบายถึงการนำประชาธิปไตยมาใช้ ว่ามีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาคนให้มีคุณภาพสอดคล้องกับที่จะเป็นพลเมืองด้วย

“...สมัยนี้ ในเมื่อประชาชนมาเป็นผู้ปกครอง บ้านเมืองจะเป็นอย่างไร ประชาธิปไตยจะมีคุณภาพแค่ไหนก็ขึ้นอยู่กับคุณภาพของประชาชน ถ้าประชาชนมีคุณภาพดี ประชาธิปไตยก็มีคุณภาพดีด้วย ถ้าประชาชนมีคุณภาพต่ำ ประชาธิปไตยก็จะเป็นประชาธิปไตยอย่าง

เลวด้วย เพราะว่าคุณภาพของประชาธิปไตยขึ้นต่อคุณภาพของประชาชน แล้วคุณภาพของประชาชนจะขึ้นต่ออะไร ก็ขึ้นต่อการศึกษา”

จากคำกล่าวของท่านพระพรหมคุณาภรณ์ เห็นได้ว่า ท่านเน้นให้เห็นถึงความสำคัญของความเป็นพลเมืองเป็นหลัก ถ้าประชาชนมีคุณภาพและมีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ของตนและสังคมแล้วนั้น ก็จะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะทำให้ประเทศชาติมีการพัฒนาขึ้นเช่นกัน ทั้งนี้ การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะพัฒนาประชาชนให้เกิดความเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ

ธเนศวร์ เจริญเมือง (2548) กล่าวถึงความสำคัญของความเป็นพลเมืองว่า ความเป็นพลเมืองสำคัญต่อการส่งเสริมและพัฒนาประชาธิปไตยในสังคมไทยอย่างยิ่ง เนื่องจากความตระหนักในสิทธิอันพึงได้ความรักและเอื้ออาทรต่อท้องถิ่นที่ตนอาศัยย่อมจะเป็นพื้นฐานการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง

สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา (2554) กล่าวถึงความสำคัญของความเป็นพลเมืองว่า ความเป็นพลเมืองมีความสำคัญต่อสังคมอย่างยิ่ง เพราะเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบของพลเมืองในสังคมเป็นการดำรงตนให้เป็นประโยชน์ เกื้อกูลกัน ร่วมกันใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหา เพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เกิดความเป็นพลเมืองอย่างแท้จริง

ทรรคนะของนักวิชาการและองค์กรต่างๆ ในประเทศไทยได้ให้ความสำคัญของความเป็นพลเมือง คือ หน้าที่และความรับผิดชอบของพลเมืองที่มีความสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศ เป็นการสร้างความตระหนักในความเป็นพลเมือง ร่วมกันแก้ไขปัญหาในสังคม สร้างคนให้มีความเป็นพลเมืองล้วนเป็นพื้นฐานสำคัญของการปกครองระบอบประชาธิปไตยในต่างประเทศ มีนักวิชาการในต่างประเทศได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับความสำคัญของความเป็นพลเมืองไว้ ดังต่อไปนี้

Marshall (1950) อธิบายว่า ความเป็นพลเมืองมีความสำคัญโดยมีองค์ประกอบ 3 อย่าง ประกอบด้วย การเมือง การปกครองและสังคม สิ่งต่างๆ ล้วนมีความเกี่ยวข้องกันบนพื้นฐานความยุติธรรมของสังคมภายใต้กฎหมายที่กำหนด พลเมืองเป็นผู้ขับเคลื่อนสังคม ทุกคนจึงมีสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกัน

Turner (1993) อธิบายถึงความสำคัญของความเป็นพลเมืองว่า ความเป็นพลเมืองเป็นกุญแจสำคัญของ การยอมรับความคิดทางการเมือง เป็นสิ่งที่ เป็นแบบแผนพื้นฐานด้านการปกครองมายาวนาน เป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก เกี่ยวเนื่องกับชีวิตของผู้คนและปัญหาทางสังคมต่าง ๆ ในแต่ละช่วงเวลา

Banks (2008) กล่าวถึงความสำคัญของความเป็นพลเมืองว่า การจะเป็นพลเมืองที่ดีนั้น ต้องมีความเป็นพลเมืองก่อน ในประเทศอังกฤษจะมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีการแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระเพื่อสร้างความเท่าเทียมภายใต้กฎหมาย เพื่อให้คนเกิดความเป็นพลเมืองที่ดี

นิยามความสำคัญของความเป็นพลเมืองของนักวิชาการในต่างประเทศจะเห็นได้ว่า ความเป็นพลเมืองมีความสำคัญ เป็นผู้ขับเคลื่อนทางสังคม เกิดจากองค์ประกอบที่สำคัญ คือ การเมือง การปกครองและสังคม ซึ่งพลเมืองต้องมีความเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมภายใต้กฎหมายที่กำหนดทั้งนี้จะเห็นได้ว่า ทรรศนะของนักวิชาการไทยและต่างประเทศให้นิยามความสำคัญของความเป็นพลเมืองมีความสอดคล้องกันในเรื่องของการเป็นผู้มีสิทธิเสรีภาพและหน้าที่ภายใต้กฎหมายที่กำหนด แต่มีบางส่วนที่แตกต่างกันคือ นักวิชาการในประเทศไทยเน้นการสร้าง ความตระหนักในความเป็นพลเมืองผ่านการจัดการศึกษาให้เป็นพลเมืองดี แต่ในต่างประเทศเน้นความสำคัญของความเป็นพลเมืองในเรื่องการเป็นผู้ขับเคลื่อนและแก้ไขปัญหาสังคม

1.3 คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดี

พลเมืองเป็นสมาชิกที่เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยขับเคลื่อนความเจริญของสังคม การที่จะเป็นพลเมืองที่ดีนั้นต้องมีลักษณะของความเป็นพลเมืองที่ดีเป็นพื้นฐาน มีนักวิชาการในต่างประเทศและนักวิชาการไทยได้ให้นิยามคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีไว้หลายประการ ดังต่อไปนี้

Westheimer (2004) ได้เสนอลักษณะของความเป็นพลเมืองดีอยู่ 3 ลักษณะ สรุปได้ดังต่อไปนี้

1. พลเมืองที่มีความรับผิดชอบ (Personally Responsible Citizen) คือ พลเมืองที่มี ความซื่อสัตย์ เคารพกฎหมายและปฏิบัติตามกฎกติกาของสังคมที่กำหนด

2. พลเมืองที่มีส่วนร่วม (Participatory Citizen) คือ พลเมืองที่มีการเคลื่อนไหวทางการเมือง แสดงพลังในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ทางสังคม อาจเรียกพลเมืองประเภทนี้อีกอย่างหนึ่งว่า active citizen

3. พลเมืองที่มุ่งเน้นความยุติธรรม (Justice-oriented Citizen) เป็นพลเมืองที่มีการตระหนักในเชิงลึกเกี่ยวกับสังคม มีความยุติธรรม มีการตั้งคำถาม พยายามเปลี่ยนแปลงแก้ไข ปัญหาของระบบสังคมและแสวงหาความเป็นธรรมในสังคม

Smith (2005 อ้างถึงใน ภัศยกร เลาสวัสดิกุล, 2554) ได้ระบุถึงลักษณะของพลเมืองดี ไว้ดังต่อไปนี้

1. มีความสามารถในการแก้ไขปัญหาในระดับท้องถิ่นได้ดีเท่ากับในระดับโลก
2. มีความสามารถในการทำงานร่วมกับบุคคลอื่นได้อย่างมีความรับผิดชอบ
3. มีความสามารถในการที่จะเข้าใจ ยอมรับ ชื่นชม อดทนต่อวัฒนธรรมที่มีความแตกต่าง
4. มีสมรรถนะในการคิดเชิงบวกและการวิจารณ์อย่างเป็นระบบ
5. มีความเต็มใจที่จะแก้ปัญหาที่ปราศจากความรุนแรง
6. มีความสมัครใจในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและนานาชาติ
7. มีความสมัครใจที่จะเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ชีวิต พฤติกรรมการบริโภค เพื่อที่จะปกป้องสภาพแวดล้อม
8. มีความสามารถที่จะปกป้องสิทธิมนุษยชน

Abowitz and Harnish (2006) กล่าวว่า การเป็นพลเมืองดีนั้นมีหลายมิติ ซึ่งการที่จะเป็นพลเมืองดีนั้นต้องมียุทธศาสตร์ประกอบหลายประการ ดังต่อไปนี้

1. การเป็นสมาชิกของชุมชนทางการเมืองอย่างมีอัตลักษณ์
2. การยึดถือค่านิยมและอุดมคติ
3. การมีสิทธิและหน้าที่
4. การมีส่วนร่วมทางการเมือง
5. การมีความรู้และความเข้าใจ ในเรื่องของการเมืองการปกครอง

วลัย พานิช (2542) ได้วิเคราะห์คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองพื้นฐานที่ดีที่ควรจะเป็น ประกอบด้วยด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. ความเป็นพลเมืองด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะพื้นฐาน อันประกอบด้วย

- รู้และเข้าใจและรับผิดชอบในฐานะสมาชิกของสังคม
- รู้และเข้าใจกิจกรรมต่างๆ ของสังคมและโลก
- รู้และมีทักษะในกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล กระบวนการทางวิทยาศาสตร์

แก้ปัญหาสังคม เศรษฐกิจและเทคโนโลยี

- ใฝ่หาความรู้และมีทักษะ
- มีความรู้ในวิชาสามัญ วิชาเฉพาะการและเทคโนโลยี
- ดำรงชีวิตบนพื้นฐานแห่งคุณธรรม
- มีระเบียบ ซื่อสัตย์ ประหยัดและยุติธรรม พึ่งตนเองได้ ไม่เบียดเบียนกัน
- เลือกรับวิทยาการและวัฒนธรรมจากภายนอก
- มีความคิดริเริ่ม อดทนและกล้าทางจริยธรรม
- แก้ปัญหาและประเมินผลได้
- มีมนุษยสัมพันธ์ในระหว่างสมาชิกในครอบครัว ชุมชนและสังคมภายนอกในประเทศและโลก

ประเทศและโลก

2. ความเป็นพลเมืองด้านการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ประกอบด้วย

- รู้และเข้าใจ รับผิดชอบในสิทธิของตนในระบอบประชาธิปไตย
- รู้ เข้าใจกฎหมายต่างๆ ของบ้านเมือง
- รักษาความมั่นคงของชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์
- รู้และเข้าใจปัญหาและแนวทางแก้ไขการเมืองการปกครอง
- ตระหนักถึงคุณค่า การใช้สิทธิเสรีภาพ

3. ความเป็นพลเมืองด้านสังคมและวัฒนธรรม

- มีสำนึกความเป็นคนไทย
- รัก เห็นคุณค่าและธำรงรักษาวัฒนธรรม

- มีความรับผิดชอบและทำประโยชน์ต่อสังคม
- เทิดทูนสถาบัน ชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

4. ความเป็นพลเมืองด้านเศรษฐกิจ

- รู้และเข้าใจพื้นฐานเศรษฐกิจการพัฒนาประเทศ
- เห็นคุณค่าของทรัพยากร

ปลินทร เพ็ชรฤทธิ์ (2550) ได้สรุปคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีที่ควรพัฒนาให้แก่ผู้เรียนออกเป็น 5 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. ความเป็นพลเมืองดีด้านทักษะพื้นฐาน คือ เป็นผู้หาความรู้ รู้จักคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล
2. ความเป็นพลเมืองดีด้านจิตใจ คือ การเป็นผู้มีวิจรรณญาณ สามารถแยกแยะความผิดชอบชั่วดีได้
3. ความเป็นพลเมืองดีด้านสังคมและวัฒนธรรม คือ การเป็นผู้รู้คุณค่าและธำรงรักษาศิลปวัฒนธรรมไทยไว้
4. ความเป็นพลเมืองดีด้านการเมืองและประชาธิปไตย หมายถึง การเป็นผู้ที่สนใจและมีส่วนร่วมทางการเมือง รู้และเข้าใจสิทธิของตนในระบอบประชาธิปไตย
5. ความเป็นพลเมืองดีด้านเศรษฐกิจ หมายถึง การเป็นผู้ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจ รู้และเข้าใจปัญหา ระบบพื้นฐานทางเศรษฐกิจของประเทศ

วราภรณ์ สามโกเศศ (2554) ได้สรุปคุณลักษณะของ ความเป็นพลเมือง มีคุณสมบัติ 6 ประการ ดังต่อไปนี้

1. มีอิสรภาพ (liberty) และพึ่งพาตนเองได้ (independent) ไม่อยู่ใต้อาการครอบงำของระบบอุปถัมภ์
2. เคารพสิทธิของผู้อื่น ไม่ใช้สิทธิเสรีภาพของตนเพื่อละเมิดเสรีภาพของผู้อื่น
3. เคารพความแตกต่าง มีทักษะทางการฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเอง

4. เคารพความเสมอภาค เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่นอย่างเท่าเทียม
5. เคารพกติกา เคารพกฎหมาย ใช้กติกาในการแก้ปัญหา ไม่ละเมิดกฎหมาย
6. มีความรับผิดชอบต่อสังคม ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

ทิพย์พาพร ตันติสุนทร (2556) ได้สรุปคุณลักษณะสำคัญของความเป็นพลเมือง 9 ประการ ประกอบด้วย

1. การเป็นผู้ที่มีความรู้ มีการศึกษา และมีความสามารถที่จะมองเห็นและเข้าใจสังคมของตนและสังคมโลกเช่นเป็นสมาชิกของสังคม
2. ยึดถือประโยชน์ส่วนรวมและสังคมเป็นหลัก
3. มีความรักในเสรีภาพและความรับผิดชอบ
4. เคารพความเสมอภาคและความยุติธรรม
5. มีความสามารถที่จะคิด วิเคราะห์อย่างมีเหตุผล
6. มีความเข้าใจเรื่องหลักสิทธิมนุษยชนและยอมรับความแตกต่างในความเป็นพลผู้สังคม
7. เคารพกฎหมายและยึดหลักนิติรัฐ
8. มีความรู้ ความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและทางการเมือง
9. ยึดมั่นในสันติวิธีและไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

ภัสยกร เลาสวัสดิกุล (2557) ได้สรุปคุณลักษณะความเป็นพลเมือง ไว้ 3 ประการ ดังต่อไปนี้

1. มีความรอบรู้
2. มีทักษะ
3. มีส่วนร่วม

ถวิลวดี บุรีกุล (2557) ได้ศึกษาตัวชี้วัดเรื่องคุณลักษณะความเป็นพลเมืองจากต่างประเทศและในประเทศไทยและได้ทำการวิจัย เรื่อง คุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่คุณให้ความสำคัญมากที่สุดมีลักษณะอย่างไร สรุปได้ว่า คุณลักษณะความเป็นพลเมืองในการรับรู้ของประชาชนไทยที่มีมากที่สุด คือ การเป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต และคุณลักษณะที่น้อยที่สุด คือ เรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น การไปประท้วง ชุมนม ฯลฯ

จากคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีในต่างประเทศและในประเทศไทยที่มีนักวิชาการได้สรุปไว้ข้างต้น จะเห็นได้ว่า คุณลักษณะของความเป็นพลเมืองดีในทฤษฎีของนักวิชาการไทยและต่างประเทศมีความคล้ายคลึงกันในเรื่องดังต่อไปนี้

1. ด้านความรู้และทฤษฎีของพลเมืองดี
2. ด้านเสรีภาพและความเสมอภาคทางกฎหมาย
3. ด้านการรู้เท่าทันสังคม
4. ด้านการมีสิทธิ หน้าที่และความรับผิดชอบ

แต่สิ่งที่แตกต่างกัน คือนักวิชาการในต่างประเทศจะเน้นเรื่องการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่าการเรียนรู้ในตำราและทฤษฎีเท่านั้น แต่นักวิชาการในประเทศไทยเน้นการสร้างความเป็นพลเมืองผ่าน การเรียนการสอน จึงใช้การจัดการศึกษาเป็นเครื่องมือในการสร้างความเป็นพลเมือง

1.4 การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง

แนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองเริ่มมีตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ.2475 เนื่องจากมีกอรตระหนักถึงความจำเป็นประชาธิปไตยว่า การที่จะพัฒนาให้พลเมืองอยู่ในระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ได้นั้น ประชาชนต้องมีการศึกษาและมีความรู้เรื่องหน้าที่ของความเป็นพลเมืองและระบอบการปกครองเป็นพื้นฐาน การจัดการศึกษาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเป็นพลเมืองเพราะการจัดการศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ช่วยในการพัฒนาพลเมือง ให้เกิดความเป็นพลเมืองที่ดีและเป็นที่ต้องการของสังคม การศึกษาจึงเป็นกลไกในการพัฒนาและบ่มเพาะให้เกิดคุณลักษณะของ ความเป็นพลเมืองดี ดังนั้นจึงเกิดการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองขึ้นในระบอบการศึกษาจนถึงปัจจุบัน มีนักวิชาการในต่างประเทศและในประเทศไทยได้ให้คำนิยามในเรื่องของการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองหรือ Civic Education ไว้หลายประการ ดังต่อไปนี้

Rohard White (2001 อ้างถึงใน ภัศยกร เลาสวัสดิกุล, 2557) กล่าวถึงการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองไว้ว่า การให้การศึกษาด้านการเมืองแก่พลเมือง คือ การวางแผนการจัดการศึกษาที่ต่อเนื่องเพื่อผลสำเร็จของมาตรการด้านการศึกษาเพื่อยังผลให้เยาวชนและผู้ใหญ่ เห็นถึงความจำเป็นในกิจกรรมการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองและสังคม

Herbert and Sears (2001 อ้างถึงใน ภัศยกร เลาสวัสดิกุล, 2557) กล่าวว่า การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง หมายถึง การสร้างบุคคลให้มีความรู้เรื่องระบอบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย มีทัศนคติที่ดีต่อประชาธิปไตย และมีทักษะในการมีส่วนร่วมทางสังคมและเศรษฐกิจและมีความรับผิดชอบต่อน้ำที่พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ยุทหนา วรณปิติกุล (2542) ได้อธิบายว่า การศึกษาเกือบทั้งหมดมีแรงจูงใจทางการเมือง มุ่งจูงใจที่ว่าเป็นส่วนสำคัญที่กำหนดลงไปว่า จะสอนวิชาอะไรบ้าง จะให้ความรู้ในเรื่องอะไร ไม่รู้ในเรื่องอะไร ตลอดจนการตัดสินใจว่านักเรียนควรได้รับการถ่ายทอดอุปนิสัยใจคอเช่นไร การเมืองนี้เองที่กำหนดว่าจะจัดการศึกษาเพื่อสร้างปัจเจกชนหรือพลเมือง

ศรัณยู หมั่นทรัพย์ (2550) ได้อธิบายว่า การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง คือ การจัดการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ตระหนักและมั่นใจในการเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ทักษะเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เกิดทัศนคติและแรงจูงใจในการกระทำหรือมีพฤติกรรมที่แสดงถึงวิถีแห่งประชาธิปไตย

ราชบัณฑิตยสถาน (2551) กล่าวว่า การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง หมายถึง การจัดการศึกษาและประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ มีความภูมิใจในความเป็นพลเมืองของตน มีความสนใจในการปกครองตนเอง มีสิทธิมีเสียง สนใจต่อส่วนรวมและมีส่วนร่วมในกิจการบ้านเมืองตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย รวมทั้งการเรียนรู้เกี่ยวกับรัฐบาล กฎหมาย รัฐธรรมนูญ ระบอบการเมืองการปกครอง สิทธิและความรับผิดชอบของพลเมืองระบบการบริหารจัดการสาธารณะและระบบตุลาการ

ภัศยกร เลาสวัสดิกุล (2557) กล่าวสรุปถึงการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง คือ การจัดการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ตระหนักและมั่นใจในความเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ทักษะเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย เกิดทัศนคติและแรงจูงใจในการกระทำหรือมีพฤติกรรมที่แสดงถึงวิถีประชาธิปไตย

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555) ได้สรุปหลักการพื้นฐานของการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง ดังต่อไปนี้

1. ผู้ที่จะพัฒนาผู้เรียน (นักเรียน นิสิต นักศึกษา) ให้เป็น พลเมือง ไม่ใช่ผู้สอนแต่คือ ตัวผู้เรียนเองโดยผู้สอนทำหน้าที่เป็นวิทยากรกระบวนการ ผู้เรียนจึงถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน
2. การเรียนการสอนเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยเป็นแนวระนาบไม่ใช่แนวตั้ง อาจารย์ต้องคำนึงถึงความเสมอภาคของผู้เรียน
3. การพัฒนาตนเองให้มีความเป็นพลเมืองนั้นไม่ได้เกิดจากการบรรยายแต่เกิดจากการปฏิบัติ
4. การเรียนการสอนเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองจะต้องติดตามการประเมินผล การพัฒนาตนเอง โดยให้มีกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและสรุปบทเรียน เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ซึ่งกันและกันสม่ำเสมอ

Thai Civic Education (2556) กล่าวว่า การศึกษาเพื่อการสร้างความเป็นพลเมือง เป็นวิชาที่เกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ของพลเมือง ประกอบด้วย ชุดความรู้ ทักษะและเจตคติเกี่ยวกับโครงสร้างหน้าที่ของสังคมและกระบวนการทำงาน รวมถึงระบบการปกครองแบบระบอบประชาธิปไตย

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (ม.ป.ป.) ได้สรุปการจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองว่ามีวัตถุประสงค์ในการเตรียมคนเข้าสู่สังคมเพื่อให้ 1) เกิดความเข้มแข็งในระบอบการเมือง 2) เกิดเสถียรภาพทางการเมืองและความมั่นคงทางสังคม และ 3) เกิดความเข้าใจและสามารถใช้ชีวิตอยู่ภายใต้ระบบกลไก สถาบันทางสังคม และการเมืองได้อย่างราบรื่น โดยจะต้องเตรียมการตั้งแต่เด็กเล็กจนกระทั่งโตอย่างต่อเนื่อง

ชินวรณ์ บุญยเกียรติ (อ้างถึงใน ศูนย์ปฏิบัติการกระทรวงศึกษาธิการ, ม.ป.ป.) ได้กล่าวไว้ว่าการจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง เป็นการจัดการศึกษาที่สำคัญในการสร้างผู้เป็นกำลังสำคัญของเมือง ในอันที่จะสืบทอดวัฒนธรรม ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ ก่อเกิดการสืบสานอุดมการณ์และความเป็นพลเมืองที่มีพลังความคิด พลังความรัก พลังความสามัคคี อยู่ร่วมกันบนพื้นฐานของการเคารพกติกาของสังคม เคารพผู้อื่น และเคารพหลักการของการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ทิพย์พพร ตันติสุนทร (2556) ให้ความหมายของการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองว่า การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองเป็นเครื่องมือของรัฐเพื่อเตรียมคนให้เป็นพลเมือง เป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับการปกครองตนเองอย่างยั่งยืน โดยการปลูกฝังค่านิยมผ่านการฝึกฝน ปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ และผ่านกรอบการใช้ชีวิตร่วมกันอย่างสอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตยและยังได้เสนอแนวทางการสร้างพลเมืองผ่านมิติต่างๆ ที่หลากหลาย ดังนี้

1. Civic Education ต้องเริ่มตั้งแต่เด็ก และดำเนินต่อไปไม่สิ้นสุดจนกระทั่งถึงระดับอุดมศึกษา และเข้าสู่วัยทำงาน

2. Civic Education ต้องส่งเสริมเสรีภาพและทักษะการคิดและการแสดงออกมากกว่าการรับฟังและทำตามในแบบการศึกษาแบบเดิม ซึ่งเป็นการครอบงำในลักษณะเผด็จการแฝงในกระบวนการเรียนการสอน

3. Civic Education ต้องส่งเสริมสิทธิมนุษยชน คือ การเคารพคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่เสมอกันเพราะทุกชีวิตมีคุณค่าจึงควรให้ความเคารพต่อความแตกต่างโดยไม่ทำร้ายกัน และมีความยุติธรรม

4. Civic Education ต้องส่งเสริมการเรียนรู้ทางการเมือง (Political Education) เพื่อฝึกทักษะประชาธิปไตยและแนวทางการมีส่วนร่วมทางการเมือง มากกว่าการเรียนรู้จากการรับรู้แต่ขาดประสบการณ์

5. Civic Education ต้องการสื่อที่มีพลัง มีอิสระในการเป็นเครื่องมือสำคัญเพื่อการสร้างพลเมืองใหม่ของประเทศ

6. Civic Education ต้องได้รับการสนับสนุนจากทั้งระบบของสังคม จึงจะเปลี่ยนประชาชน (Subject) ให้เป็นพลเมือง (Citizen) ที่รับผิดชอบประเทศได้ คือ การปลูกฝังทั้งความรู้ ค่านิยม ทศนคติ ผ่านการฝึกฝน การปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ภายใต้กรอบกำหนดของระบบการปกครองของสังคมนั้นๆ เพื่อให้พลเมืองเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ

- การมีพลังประชาชนที่เห็นอนาคตร่วมกันต่อทิศทางการสร้างพลเมืองใหม่

- มีพลังความรู้ มีผู้มีความรู้คิดค้นวิธีการและหลักสูตรในการจัดการเรียนรู้ใหม่

ให้ความสำคัญกับการพัฒนาพลเมือง

- มีพลังทางการเมือง หรือเจตจำนงทางการเมือง (Political Will) ของรัฐบาลของสถาบัน องค์กรที่เกี่ยวข้องกับอำนาจรัฐและภาคเอกชนที่แสดงความมุ่งมั่นเรื่องการสร้างพลเมืองใหม่ของประเทศอย่างจริงจัง

สตอิธ ธนานิติโชติ (2557) ได้อธิบายการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองว่า เป็นการจัดการศึกษาโลกของความเป็นจริงในสังคมภายนอกโรงเรียน เชื่อมโยงเข้ามาสู่บทเรียนเกิดเป็นการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนได้เกิดการคิด

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (ม.ป.ป.) อธิบายว่า ในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองดี จะต้องทำการปลูกฝังทั้งความรู้ ค่านิยม ทักษะคติ ผ่านการฝึกฝน การปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ภายใต้กรอบกำหนดของระบบการปกครองของสังคมนั้นๆ เพื่อให้พลเมืองเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะในศตวรรษที่ 21 ประเทศต่างๆ มีจุดร่วมที่จะอยู่ร่วมกัน เคารพในความแตกต่างหลากหลายทั้งด้านเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ประเพณีและวัฒนธรรม จึงมีแนวโน้มในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองทั้งที่เป็นสมาชิกของรัฐใดรัฐหนึ่ง ของภูมิภาค ของประชาคม และของโลก

จากนิยามการจัดการศึกษาของนักวิชาการต่างประเทศและนักวิชาการในประเทศไทยดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง หรือ Civic education คือ การปลูกฝังทั้งความรู้ ค่านิยม ทักษะคติ ผ่านการเรียนการสอนในสถานศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดทักษะการเรียนรู้และสามารถประพฤติปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศได้ การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองจะเริ่มตั้งแต่วัยแรกเข้ารับการศึกษจนถึงจบการศึกษา เพื่อสร้างผู้เรียนให้เป็นพลเมืองดีของสังคม

จากการวิเคราะห์พบว่า การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองสามารถปลูกฝังผ่านการศึกษได้ 2 รูปแบบ รูปแบบแรกคือ การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาในระบบโรงเรียนตามหลักสูตรภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ เนื่องจากเยาวชนทุกคนในประเทศต้องเข้ารับการศึกษ ขั้นพื้นฐานตามกฎหมายที่กำหนด ดังนั้นการศึกษาในระบบจึงมีบทบาทในฐานะที่เป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาการเสริมสร้างเยาวชนให้มีความเป็นพลเมืองตามที่รัฐต้องการ โดยรัฐสามารถกำหนดรูปแบบ วางแผนและควบคุมกระบวนการทางการเรียนการสอนได้เพื่อสร้างพลเมืองในระบบประชาธิปไตย ซึ่งการศึกษาใน

ระบบโรงเรียนหมายถึงการจัดกิจกรรมการศึกษาภายในโรงเรียนทั้งหมด ทั้งกระบวนการเรียน การสอน แบบเรียน ครู ตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ของสถานศึกษา รูปแบบที่สอง คือ การศึกษานอก ระบบโรงเรียน เป็นการจั้ดจัดการศึกษาสำหรับผู้ที่ไม่ได้รับการศึกษาภายในระบบโรงเรียน เป็น ระบบการเรียนการสอนผ่านศูนย์การศึกษานอกระบบโรงเรียนภายในชุมชนแต่ละเขตพื้นที่ของตน การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นกระบวนการเรียนรู้ผ่านครอบครัว สังคมและกิจกรรมทาง การเมือง เพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมือง

การจัดการศึกษาในระบบการศึกษาในโรงเรียนสามัญนั้น องค์ประกอบสำคัญของการจัด การศึกษาประกอบด้วย หลักสูตร รูปแบบ/กิจกรรมการเรียนการสอนและการวัดประเมินผล ดังต่อไปนี้

1.4.1 หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การจัดหลักสูตรการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองนั้น เป็นส่วนสำคัญ อย่างยิ่งในการพัฒนาการเรียนการสอน เพราะหลักสูตรการศึกษาเปรียบเสมือนกรอบแนวคิดและ ทิศทางการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองที่ดี

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551) ได้กำหนดวิสัยทัศน์ของหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ระบุว่า

“หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาผู้เรียน ทุกคน ซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุล ทั้งด้าน ร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกในความเป็น พลเมืองไทย และ เป็นพลโลก...”

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการอีกท่านหนึ่งที่มุ่งศึกษาเรื่องการพัฒนาความเป็นพลเมือง ได้ เสนอแนวคิดและอธิบายเรื่องการจัดหลักสูตรการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมือง ดังต่อไปนี้

ทิพย์พาพร ตันติสุนทร (2556) อธิบายว่า การจัดหลักสูตรการศึกษาเพื่อสร้างความเป็น พลเมืองนั้น เป็นการแผนการเรียนการสอนและฝึกอบรมเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองที่มี ความรับผิดชอบและเพื่อหล่อหลอมทัศนคติความเป็นพลเมืองดีตั้งแต่เริ่มเข้ารับการศึกษ

จึงจำเป็นต้องให้การศึกษาด้านการเมือง (Political Education) เพื่อสร้างความเป็นประชาธิปไตยในห้องเรียน โดยเริ่มจาก

1. การปูพื้นฐานและสร้างความเชื่อมโยงระหว่างเด็กกับสังคมกับระบบการปกครอง พรรคการเมือง การเลือกตั้ง ฯลฯ
2. การปูพื้นฐานเบื้องต้นเรื่องการเข้าใจเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค ความยุติธรรมและความรับผิดชอบในสังคมที่เข้าไปมีส่วนร่วมทั้งกับสังคมในทุกระดับ
3. การสร้างการเรียนรู้ การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นด้วยการสร้างภาพารตราภาพโดยวิธีการถกเถียง แสวงหาความรู้และฝึกฝน

เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2551 กำหนดให้มีการกระจายอำนาจทางการเมืองจากส่วนกลางไปส่วนภูมิภาค เพื่อให้ภูมิภาคต่างๆ บริหารจัดการท้องถิ่นของตนเองในเรื่องต่างๆ รวมทั้งการจัดการศึกษา จึงมีการจัดทำหลักสูตรการศึกษาฉบับใหม่ให้สอดคล้องกับหลักการกระจายอำนาจข้างต้น คือ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งกำหนดให้มีการจัดทำเป็นหลักสูตรระดับชาติ โดยกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมมีหน้าที่หลักในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง โดยมีการกำหนดโครงสร้างของหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับพลเมืองไว้ในสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิต ดังนี้

สาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ มีรายละเอียดดังนี้ กระทรวงศึกษาธิการ (2557)

1. คุณภาพผู้เรียน

จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓

- ได้เรียนรู้และศึกษาเกี่ยวกับความเป็นไปของโลก โดยการศึกษาประเทศไทยเปรียบเทียบกับประเทศในภูมิภาคอื่นในโลก เพื่อพัฒนาแนวคิดเรื่องการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข
- ได้เรียนรู้และพัฒนาให้มีทักษะที่จำเป็นต่อการเป็นนักคิดอย่างมีวิจารณญาณได้รับการพัฒนาแนวคิด และขยายประสบการณ์ เปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับประเทศในภูมิภาคต่าง ๆ ในโลก ได้แก่ เอเชีย โอเชียเนีย แอฟริกา ยุโรป อเมริกาเหนือ อเมริกาใต้ ในด้านศาสนา

คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง ประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ และสังคมศาสตร์

- ได้รับการพัฒนาแนวคิดและวิเคราะห์เหตุการณ์ในอนาคต สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและวางแผนการดำเนินงานได้อย่างเหมาะสม

2. สารและมาตรฐานการเรียนรู้

สาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส ๑.๑ รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ถูกต้อง ยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส ๑.๒ เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นศาสนิกชนที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

สาระที่ ๒ หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส ๒.๑ เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และ สังคมโลกอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส ๒.๒ เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สาระที่ ๓ เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส.๓.๑ เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิตและการบริโภคการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพ

มาตรฐาน ส.๓.๒ เข้าใจระบบ และสถาบันทางเศรษฐกิจต่างๆ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

สาระที่ ๔ ประวัติศาสตร์

- มาตรฐาน ส ๔.๑ เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ
- มาตรฐาน ส ๔.๒ เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบันในด้านความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถ วิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น
- มาตรฐาน ส ๔.๓ เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

สาระที่ ๕ ภูมิศาสตร์

- มาตรฐาน ส ๕.๑ เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งซึ่งมีผล ต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทาง ภูมิศาสตร์ ในการค้นหาวิเคราะห์ สรุป และใช้ข้อมูลภูมิสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ
- มาตรฐาน ส ๕.๒ เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรม มีจิตสำนึก และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

จะเห็นได้ว่า การจัดหลักสูตรการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองนั้น มีเป้าหมายมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความเป็นพลเมืองดี ผ่านการจัดการศึกษาโดยมีสาระการเรียนรู้แกนกลางกลุ่ม สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ เป็นตัวกำหนดกรอบในการจัดการศึกษา และการจัดหลักสูตรของ กระทรวงศึกษาธิการมีการกำหนดเป้าประสงค์ในเรื่องการมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เกิดจิตสำนึกของ ความเป็นพลเมืองไทยและพลเมืองโลกผ่านการจัดการเรียนการสอนรายวิชาหน้าที่พลเมืองในกลุ่ม สาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ผ่านสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตที่

มีการกำหนดแนวทางการจัดการศึกษาไว้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังมีการสอดแทรกการพัฒนาความเป็นพลเมืองไว้ในสาระต่างๆ อีกด้วย

1.4.2. รูปแบบ/กิจกรรม

การจัดรูปแบบ/กิจกรรม การจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองที่ดีนั้น เป็นกระบวนการหนึ่งที่จะช่วยในการพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดทักษะการเรียนรู้จากการปฏิบัติได้อย่างแท้จริง มีนักวิชาการหลายท่านได้อธิบายและนำเสนอรูปแบบการจัดการจัดกิจกรรมเพื่อช่วยพัฒนาทักษะของผู้เรียน ดังต่อไปนี้

ทิตินา แชมมณี (2552) อธิบายถึงรูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่สามารถพัฒนาทักษะความเป็นพลเมืองดีให้กับผู้เรียน ว่าควรมีรูปแบบกิจกรรมดังต่อไปนี้

1. การอภิปราย เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรีในการแก้ปัญหาต่างๆ เพื่อให้นักเรียนเข้าใจว่าการมีเสรีภาพทางความคิดเห็นว่าเป็นอย่างไรและมีการนำเสนอในเรื่องบทบาทหน้าที่ของความเป็นพลเมืองแล้วนำหัวข้อต่างๆ มาร่วมกันอภิปราย
2. การศึกษาค้นคว้าจากการมอบหมายงาน เพื่อให้นักเรียนได้รู้จักศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองโดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ ผ่านวิธีการต่างๆ เช่น การสำรวจหาข้อมูลสัมภาษณ์ เป็นต้น
3. การทำงานกลุ่ม เพื่อให้รู้จักการทำงานร่วมกันและการเคารพความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ผ่านกระบวนการกลุ่ม เพื่อเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันในสังคม
4. การเชิญวิทยากรที่มีความชำนาญในด้านต่างๆ มาบรรยายประสบการณ์และความรู้
5. การจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ต่างๆ นอกสถานที่ ตั้งชมรมและทำกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรม

ภณิดา มาประเสริฐ (2552) ยังได้ระบุกิจกรรมหลักที่เกี่ยวกับเนื้อหาหน้าที่พลเมืองซึ่งเป็นกิจกรรมที่เป็นปัจจัยพื้นฐานของการเรียนรู้ เนื้อหาหน้าที่พลเมือง สรุปได้ดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมพัฒนามโนคติ

เนื้อหาสาระของกิจกรรมการเรียนการสอนที่ผู้เรียนต้องเรียนรู้ มีมโนคติเฉพาะของแต่ละหัวข้อ มีมโนคติสัมพันธ์กับหัวข้ออื่น มีมโนคติที่สัมพันธ์กับรายวิชาอื่น มโนคติถูกใช้เป็น

คำสำคัญของการเขียนมาตรฐาน ตัวชี้วัด หรือจุดประสงค์ ผู้สอนต้องจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนบรรลุ
มโนคติตามที่ตั้งไว้

การจัดกิจกรรมพัฒนามโนคติมีประเด็นสำคัญที่ต้องทำความเข้าใจเพื่อให้การ
เรียนการสอนบรรลุตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1) **หลักการ** การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนามโนคติที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้
ความคิดเชิงนามธรรม โดยใช้กระบวนการศึกษาความสัมพันธ์ของข้อมูลและความรู้ต่างๆ อย่าง
ลึกซึ้ง จนเกิดความเข้าใจมโนคตินั้น สามารถให้คำนิยามมโนคตินั้นด้วยตนเอง และสามารถนำ
มโนคตินั้นไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ๆ กระบวนการเข้าใจมโนคติจะช่วยให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้
ที่หลากหลายซับซ้อนมากกว่าการเรียนรู้ข้อเท็จจริง และช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืนกว่า
การเรียนรู้รูปธรรม

2) **ขั้นตอนของกิจกรรม** เตรียมการโดยวิเคราะห์เนื้อหาสาระ ระบุ
มโนคติที่ผู้เรียนต้องเรียนรู้ เขียนรายการคำถามที่ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจมโนคตินั้น กำหนด
กระบวนการ และทักษะที่ผู้เรียนต้องใช้ในการศึกษามโนคตินั้น

2. กิจกรรมการพัฒนาค่านิยม

1) **หลักการ** เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาค่านิยมที่พึงประสงค์ ซึ่ง
จะนำไปสู่ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน

2) **ขั้นตอนของกิจกรรม** เตรียมการโดยวิเคราะห์เนื้อหาสาระ ระบุ
ค่านิยมที่ผู้เรียนต้องเรียนรู้ เขียนรายการคำถามที่ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจค่านิยมนั้น กำหนด
กระบวนการ และทักษะที่ผู้เรียนต้องใช้ในการศึกษาค่านิยมนั้น

3. กิจกรรมพัฒนาการคิด

1) **หลักการ** การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาการคิดอย่างมีเหตุผล เป็น
กิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนได้ความคิดที่สามารถอธิบายได้ด้วยเหตุผล เข้าใจสิ่งที่เผชิญอยู่ได้เร็วขึ้น
ประเมินและตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ทำให้เกิดการเรียนรู้เชิงวิชาการ รวมทั้งมีเจตคติและพฤติกรรม
ที่เหมาะสม

2) **ขั้นตอนของกิจกรรม** เตรียมการโดยวิเคราะห์เนื้อหาสาระ ระบุ การคิดอย่างมีเหตุผลที่ผู้เรียนต้องเรียนรู้ เขียนรายการคำถามที่ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจการคิดอย่างมี เหตุผลนั้น กำหนดกระบวนการ และทักษะที่ผู้เรียนต้องใช้ในการพัฒนาการคิดอย่างมีเหตุผลนั้น

ภณิดา มาประเสริฐ (2552) ยังได้อธิบายว่า มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียน เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะที่มีเนื้อหาส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับหน้าที่พลเมือง ได้แก่ กิจกรรมสืบสอบ กิจกรรมกรณีตัวอย่าง ซึ่งทั้งสองกรณีนี้เป็นวิธีที่เน้นกระบวนการคิดวิเคราะห์ จากข้อมูลและสามารถค้นคว้าข้อมูลจากหลากหลายแหล่งข้อมูล โดยเป็นข้อมูลด้านหลักวิชาการ และข้อมูลที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้

ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2555) อธิบายถึงรูปแบบกิจกรรมเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง สามารถใช้กิจกรรมในรูปแบบต่างๆ ในกระบวนการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองให้มี คุณสมบัติความเป็นพลเมืองทั้ง 6 ข้อ (กล่าวไว้ในเรื่องลักษณะความเป็นพลเมืองข้างต้น) โดย ผู้สอนสามารถนำรูปแบบกิจกรรมมาประยุกต์ใช้ตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงอุดมศึกษา โดยมีกิจกรรมที่ มีเป้าหมายพัฒนาให้ผู้เรียนมีความเป็นพลเมือง ดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมฝึกเคารพกฎกติกา เป็นกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนการตกลงในเรื่อง กติกาและการอยู่ร่วมกัน
 2. กิจกรรมที่ฝึกการเคารพสิทธิของผู้อื่น เป็นกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนเข้าใจในเรื่อง การไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นและการเคารพสิทธิของผู้อื่นด้วย
 3. กิจกรรมฝึกเคารพความแตกต่าง เป็นกิจกรรมที่เน้นให้ผู้เรียนเข้าใจความ แตกต่างของผู้อื่นและเคารพสิทธิของผู้อื่นด้วย
 4. กิจกรรมเคารพความเสมอภาค เป็นกิจกรรมที่เน้นการฝึกมองคนเป็นแนว ระนาบ เน้นความเสมอภาคของคนในสังคม
 5. กิจกรรมฝึกความรับผิดชอบตนเองและการพึ่งพาตนเอง เป็นกิจกรรมที่ทำให้ ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง เน้นการพึ่งพาตนเองเป็นหลัก
 6. กิจกรรมฝึกความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นกิจกรรมที่เน้นเรื่องการมองภาพรวม เข้าใจถึงความเชื่อมโยงของสังคม เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองที่ดี
- กิจกรรมเหล่านี้เป็นกิจกรรมที่เน้นพัฒนาทักษะเพื่อให้ผู้เรียนแสดงออกทาง พฤติกรรม ผ่านรูปแบบกิจกรรมต่างๆ ตามความเหมาะสมกับบริบททางสังคม

สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา (2554) กล่าวถึงยุทธศาสตร์การพัฒนาการสร้างความ เป็นพลเมืองดี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการศึกษาในรูปแบบกิจกรรมที่เน้นกระบวนการคิด วิเคราะห์และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการลงมือปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะรอบด้านเพื่อ ประโยชน์ของตนเองและสังคม นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ของประเทศไทย ให้เป็นพลเมืองที่ดี โดยจะต้องดำเนินการทั้งในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษา โดย พัฒนาระบบการเรียนการสอนและกิจกรรมในเชิงปฏิบัติเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง โดยจัด ให้เหมาะสมในแต่ละระดับและช่วงวัยของนักเรียน เน้นกระบวนการฝึกฝนให้นักเรียนเกิดทักษะ พื้นฐานความเป็นพลเมือง มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น คำนึงถึงส่วนรวม มีความ รับผิดชอบต่อตนเองผู้อื่น และต่อสังคม ผ่านการลงมือทำหรือกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาตนเองให้ เป็นพลเมืองที่ดี

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นได้ว่า การจัดรูปแบบ/กิจกรรม เพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดี นั้นสามารถทำได้หลากหลายประการ ภายใต้กรอบเป้าหมายหรือตัวชี้วัดที่กำหนด การจัดรูปแบบ/ กิจกรรมนั้นจะเน้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการคิด วิเคราะห์ และการมีส่วนร่วม ผ่านกิจกรรมต่างๆ ที่ผู้สอนออกแบบตามความเหมาะสมของเนื้อหาและตามความต้องการของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมี การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพื่อเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ

1.4.3 การวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองดีนั้น เป็นเครื่องมือ สำคัญที่จะทำการวัดว่า ผู้เรียนมีการรับรู้และมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทิศทางที่ดีขึ้น จาก การเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองหรือไม่ มากน้อยเพียงใด ซึ่งในปัจจุบันยังไม่มี เครื่องมือวัดและประเมินผล การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีอย่างชัดเจน เท่าใดนัก กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดรูปแบบการวัดและประเมินผลการจัดการศึกษาเพื่อสร้าง ความเป็นพลเมืองดี ดังต่อไปนี้

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 ในเรื่องของการวัดและประเมินผล การสร้างความเป็นพลเมืองดี เป็นหน้าที่หลักในรายวิชาหน้าที่พลเมืองในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเป็นหลัก การวัดและประเมินผลนั้นสามารถแบ่งการประเมินออกเป็น 3 รูปแบบ ดังต่อไปนี้

1. ด้านพุทธิพิสัย เป็นการประเมินผลในส่วนความรู้ความเข้าใจของเนื้อหาความเป็นพลเมืองดีตามหลักประชาธิปไตย
2. ด้านทักษะพิสัย เป็นการประเมินผลในด้านความสามารถ ทักษะและสมรรถนะที่สำคัญที่บุคคลที่เป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยพึงมี
3. ด้านจิตพิสัย เป็นการประเมินผลด้านความรู้สึกทางด้านจิตใจ ค่านิยมและเจตคติ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551)

จากรูปแบบการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดจะเห็นได้ว่า การวัดและประเมินผลนั้นไม่มีเครื่องมือที่เป็นรูปแบบตายตัว แต่เป็นการกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัด เพื่อให้ผู้สอนได้กำหนดรูปแบบการวัดประเมินผลให้เหมาะสมแก่เนื้อหาและผู้เรียน การวัดและประเมินผลการเสริมสร้างพลเมืองนั้นจะเน้นเรื่องการประเมินทักษะพิสัยผ่านการแสดงออกทางพฤติกรรมเป็นหลัก เพราะการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองนั้นมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม

ลาวัญญ์ วิทยาอุทมิกุล (2554) ได้อธิบายถึงลักษณะการประเมินผลการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมไว้ ดังนี้

1. การประเมินผลการเรียนรู้ต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ของการสอน (ผลการเรียนรู้) จัดกระบวนการประเมินผลที่มีประสิทธิภาพในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
2. การประเมินผลการเรียนรู้ควรประเมินเพื่อตรวจสอบความรู้และทักษะในเรื่องที่จะเรียน เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นของนักเรียนแต่ละคน และเพื่อประโยชน์ของการวางแผนกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับพื้นฐานของนักเรียน และประโยชน์ในการพิจารณาพัฒนาการของผู้เรียน
3. การประเมินผลการเรียนรู้ต้องครอบคลุมพฤติกรรมการเรียนรู้ทั้งความรู้ เจตคติ รวมทั้งคุณลักษณะอันพึงประสงค์
4. การประเมินผลการเรียนรู้ต้องมีการวางแผนพัฒนาจุดประสงค์แต่ละจุดประสงค์ว่าเป็นอย่างไร และวัดผลอย่างไร ประเมินผลอย่างไร มีเกณฑ์หรือเครื่องมืออะไรที่จะประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ

5. การประเมินผลการเรียนรู้สามารถประเมินได้ทั้งกลุ่มย่อยและรายบุคคลเพื่อให้เห็นความสามารถที่แตกต่าง โดยสอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้

6. การประเมินผลการเรียนรู้ต้องทำอย่างต่อเนื่อง ระหว่างการเรียนการสอนซึ่งอาจต้องใช้วิธีการสังเกตเป็นหลัก และต้องประเมินทุกครั้งหลังจบบทเรียนโดยต้องมีการบันทึกหลังการสอน

จากลักษณะของการประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในวิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมดังกล่าว สอดคล้องกับ รุจน์ ภาชา (2555) ที่กล่าวไว้ว่า การวัดประเมินผลความรู้ในวิชาหน้าที่พลเมืองเป็นสิ่งสำคัญ แต่การวัดประเมินผลโดยใช้ข้อสอบหลายตัวเลือก (Multiple choice) นั้นไม่เหมาะสม ครูสังคมศึกษาจะต้องประเมินทั้งความรู้ ทักษะและอุปนิสัยของความเป็นพลเมืองด้วย โดยวัดประเมินผลผ่านเครื่องมือวัดผลที่หลากหลาย ขณะทำกิจกรรมโดยเฉพาะในขณะที่นักเรียนอภิปรายและชิ้นงานเป็นสำคัญ โดยประเมินผลสามารถประเมินได้ทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม ดังนั้น วิธีการและเครื่องมือสำคัญที่เป็นหลักในการประเมินผลการเรียนรู้ที่ครูควรใช้ควบคู่กับการทำแบบทดสอบในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ได้แก่ แบบสังเกตและจัดบันทึกผลการประเมินจาก การปฏิบัติ แบบประเมินกระบวนการทำงานโดยใช้การตรวจสอบรายการ (Checklist) แบบประเมินผล การปฏิบัติงานโดยใช้การประเมินค่า/ประมาณค่า (Rating scale) แบบประเมินโดยใช้เกณฑ์การประเมินแบบรูบริกส์ที่เป็นข้อความโดยทั่วไป (general scoring rubrics) แบบประเมินโดยใช้เกณฑ์การประเมินแบบรูบริกส์ที่เจาะจง (specific scoring rubrics) และการประเมินด้วยแฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio)

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองถือเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างยิ่งในยุคปัจจุบันที่โลกมีการหมุนไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงไป พลเมืองจึงเป็นส่วนสำคัญในการจัดกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคมเพื่อสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนให้เข้มแข็ง พลเมืองจึงถือเป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนสังคม ประเทศและโลก ดังนั้นพลเมืองจึงควรมีความตระหนักถึงความสำคัญของความเป็นพลเมืองที่ดีเพื่อสรรค์สังคม ประเทศ และโลกของตนให้อยู่อย่างผาสุก

ตอนที่ 2 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมกับการพัฒนาความเป็นพลเมืองดี

2.1 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมกับความสำคัญของการพัฒนาความเป็นพลเมืองดี

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551) ได้ระบุถึงเป้าหมายของการเรียนวิชาสังคมศึกษาไว้ว่า กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ การดำรงชีวิตของมนุษย์ ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด เข้าใจถึงการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่างๆ เกิดความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น มีความอดทน อดกลั้น ยอมรับในความแตกต่างและมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต เป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก

Edward A. Krug (1960 อ้างถึงใน สันต์ ธรรมบำรุง, 2522) ได้กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของการสอนสังคมศึกษา คือ

1. ด้านสัจจการแห่งตน ช่วยให้เด็กมีประสบการณ์ มีทักษะในการสังเกตการณ์ใช้ภาษา การทำงานเป็นหมู่พวก และมีความรับผิดชอบในการทำงานร่วมกัน
2. ด้านมนุษยสัมพันธ์ สังคมศึกษาช่วยให้เด็กรู้จักผูกมิตรสัมพันธ์กับผู้อื่น เข้าใจและซาบซึ้งเรื่องราวมารยาทอันดีงามของสังคม บทบาทแต่ละคนในครอบครัว การทำงานร่วมกันและการปฏิบัติตามระบอบประชาธิปไตย
3. ด้านประสิทธิภาพและทางด้านเศรษฐกิจ ช่วยให้พลเมืองรู้จักประกอบอาชีพตามความสามารถตน และมีความรับผิดชอบต่องานของตน และทำงานนั้นให้ได้ผลดี
4. ความรับผิดชอบในฐานะที่เป็นพลเมือง การสอนหน้าที่พลเมือง จะช่วยให้นักเรียนเข้าใจความรับผิดชอบและหน้าที่ของตนต่อสังคม ต่อประเทศชาติ ในฐานะเป็นพลเมืองดี

จรรยา คุณมี (2520 อ้างถึงใน ดลฤดี สุจิตตานนท์รัตน์, 2528) กล่าวว่า วิชาสังคมศึกษานับว่ามีความสำคัญมากเพราะเป็นเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาประชากรให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้นวิชานี้จึงเป็นวิชาบังคับที่นักเรียนทุกคนต้องเรียนเพื่อที่จะได้รับประสบการณ์ขั้นพื้นฐาน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในสังคมต่อไป โดยเน้นถึง

1. ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์
2. ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสถาบันทางสังคม

3. ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ

4. ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับปัจจัยแห่งการดำรงชีพ

วิชาสังคมศึกษาในปัจจุบันมุ่งให้ผู้เรียนมีความสามารถในด้านต่างๆ ต่อไปนี้

1. ให้ผู้เรียนค้นคว้า ทดสอบ แสวงหาข้อเท็จจริงด้วยตนเอง เรียกว่า เรียนแบบสืบสอบ
2. ลดการท่องจำ เพราะข้อเท็จจริงต่างๆ นั้นเป็นเพียงสิ่งที่ต้องการเพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจแก้ปัญหาและกำหนดกฎเกณฑ์ได้
3. ให้สามารถสร้างความคิดรวบยอด อธิบายและกำหนดกฎเกณฑ์ได้
4. ให้เข้าใจ ช่างซึ่งในเรื่อง ค่านิยม และมีความหมายในการประเมินค่านิยมต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
5. ให้เป็นบุคคลกระตือรือร้น สามารถติดตามความเคลื่อนไหวของโลกได้
6. ให้ได้รับประสบการณ์จากกิจกรรมและการใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง
7. ให้สามารถแก้ปัญหาขัดแย้งทางสังคม สามารถคิดวิพากษ์วิจารณ์และตัดสินใจเหตุการณ์ต่างๆ ด้วยจิตใจที่เป็นกลางได้
8. ให้รู้จักคิดและคิดเป็น เช่น มีการฝึกฝนในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ อนุมาน อุปมาน คิดนำไปใช้ เป็นต้น

ลาวัญญ์ วิทยายุทธภูมิกุล (2533) ได้กล่าวถึงบทบาทของวิชาสังคมศึกษาว่า เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาความคิดรวบยอด เจตคติ ค่านิยมและทักษะของพลเมืองดีของสังคม ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่รอบรู้ มีเหตุผล มีความเป็นมนุษย์ สามารถตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพในสังคมประชาธิปไตย นอกจากนี้ยังเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ทางสังคม (Social Education) ซึ่งเกิดขึ้นได้ทุกสถานการณ์ทั้งจากการเรียนรู้ในห้องเรียน เป็นการเรียนรู้ที่เป็นระบบและการเรียนการสอนซึ่งเป็นภาคปฏิบัติจึงต้องอาศัยการเรียนรู้ทางสังคมโดยประยุกต์ความรู้ เจตคติ ค่านิยมและทักษะที่ได้รับในโอกาส และสถานการณ์ต่างๆ สังคมศึกษาจึงเป็นแกนกลางของการพัฒนาความเป็นพลเมืองดีเพื่อให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติตนในฐานะพลเมือง (Citizen Actor)

นุชสุดา เสริมสมรรถ (2544) ได้สรุปบทบาทของวิชาสังคมศึกษากับการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีไว้ว่า วิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่สำคัญในการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้กับเยาวชน ให้ผู้เรียนมีความสามารถในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ปลูกฝังเจตคติที่ดี สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้กับสถานการณ์จริง เข้าใจสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมรอบตัวมากยิ่งขึ้น มีความคิดที่มีเหตุผลอย่างมีวิจารณญาณตัดสินใจแก้ปัญหาต่างๆ รวมถึงปลูกฝังเจตคติและค่านิยมที่ดีให้กับผู้เรียนได้ตระหนักถึงความรับผิดชอบของตนตามกฎหมายเกณฑ์ต่างๆ ในฐานะพลเมืองของสังคมประเทศนั้นๆ

จากบทบาทของวิชาสังคมศึกษาดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่าวิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดทักษะการคิดวิเคราะห์ ทักษะการแก้ไขปัญหา การปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม รู้จักสิทธิ หน้าที่และบทบาทของตนเอง มีความรับผิดชอบ มีคุณธรรม และสามารถอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขในฐานะพลเมืองดีของสังคมไทยและสังคมโลก ดังนั้นการจัดกิจกรรม การเรียนรู้ในวิชาสังคมศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีด้านต่างๆ ของผู้เรียน

2.2 สารหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตกับคุณภาพของผู้เรียน

หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีเนื้อหาเกี่ยวกับหน้าที่พลเมืองโดยเฉพาะเรื่องของประชาธิปไตย ที่ปรากฏในสาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งสามารถสรุปเนื้อหาสำคัญได้ดังนี้ (วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา, 2554)

1. อำนาจอธิปไตยและระบอบประชาธิปไตย
2. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หลักการ เจตนารมณ์ และโครงสร้าง
3. หน้าที่พลเมืองในกระบวนการเลือกตั้ง
4. การบริหารราชการแผ่นดิน
5. การปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว สังคม ชุมชน และชาติ
6. สิทธิเสรีภาพของพลเมืองและการเคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น
7. การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีของวิถีประชาธิปไตย
8. หลักสิทธิมนุษยชน

9. การปฏิบัติตนตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว
10. การปฏิบัติตนและการมีส่วนร่วมในทางการเมือง
11. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ตามกระบวนการประชาธิปไตย
12. การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ
13. ปัญหาการเมืองที่สำคัญในประเทศ
14. ปัญหาและแนวทางการแก้ไขการพัฒนาประชาธิปไตยของประเทศไทย

จากเนื้อหาเกี่ยวกับหน้าที่พลเมืองดังกล่าวข้างต้นสามารถสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนดังที่ วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา (2554) อธิบายว่ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเป็นกลุ่มที่จะต้องพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งจากการวิเคราะห์คุณภาพของผู้เรียน สามารถระบุได้ว่าคุณภาพของผู้เรียนที่จะต้องพัฒนาบนพื้นฐานของเนื้อหาหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตดังนี้

1. ความเป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ การอยู่ร่วมกันและฝึกหัดในการตัดสินใจ
2. ปฏิบัติตนตามสถานภาพ บทบาท สิทธิหน้าที่ในฐานะการเป็นพลเมืองดีของท้องถิ่น จังหวัด ภาคและประเทศ รวมทั้งได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเองมากขึ้น
3. มีความเข้าใจในค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม การดำเนินชีวิตการจัดระเบียบทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากอดีตถึงปัจจุบัน
4. มีความรู้ความเป็นไปของโลกเพื่อพัฒนาแนวคิดเรื่องการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข
5. เป็นทักษะที่จะเป็นต่อการเป็นนักคิดอย่างมีวิจารณญาณ
6. ได้รับการพัฒนาแนวคิดและขยายประสบการณ์เปรียบเทียบประเทศไทยและประเทศต่างๆ ในเรื่องของค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง ประวัติศาสตร์และภูมิศาสตร์ ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์และสังคมศาสตร์
7. มีความรู้ความเข้าใจแนวคิดและวิเคราะห์เหตุการณ์ในอนาคต
8. เป็นพลเมืองที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรมรวมทั้งมีค่านิยมอันพึงประสงค์สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นและคนในสังคมได้อย่างมีความสุข
9. มีความรู้เรื่องภูมิปัญญาไทย ความภูมิใจไทย ความภูมิใจในความเป็นไทย

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีสาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตมีเนื้อหาใช้เป็นกรอบ และเป็นแนวทางสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยเนื้อหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพของผู้เรียนที่จะต้องพัฒนาบนพื้นฐานการสร้างพลเมืองดีภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้การนำเนื้อหาหลักสูตรไปใช้จะต้องมีประสิทธิภาพเพื่อพัฒนาควบคุมคุณภาพของผู้เรียนให้ตรงตามเป้าหมาย

ตอนที่ 3 รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง โดยสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษาสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2557)

3.1 แนวทางการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง ตามแนวทางการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

3.1.1 จุดเน้นและขอบข่ายรายวิชา

ข้อมูลต่อไปนี้เป็นจากสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ มีรายละเอียดของจุดเน้นและขอบข่ายรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง ดังนี้

จุดเน้นและขอบข่าย รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

จุดเน้นที่ 1 ความเป็นไทย

1. ลักษณะที่ดีของคนไทย (มารยาทไทย กตัญญูกตเวทิตี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ)
2. ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และประเพณีไทย (การแต่งกาย ภาษา ภูมิปัญญา ประเพณี)

จุดเน้นที่ 2 รักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

การเห็นคุณค่าและการแสดงออกถึงความรักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

จุดเน้นที่ 3 ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

1. การดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตย

2. การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

จุดเน้นที่ 4 ความปรองดองสมานฉันท์

1. การอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลาย
2. การจัดการความขัดแย้งและสันติวิธี

จุดเน้นที่ 5 ความมีวินัยในตนเอง

ซึ่งสัจธรรมสุจริต ชยันหมั่นเพียร อดทน ใฝ่หาความรู้ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ ยอมรับผลที่เกิดจากการกระทำของตนเอง

ผลการเรียนรู้ชั้นปี / ช่วงชั้น รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

จุดเน้น	ผลการเรียนรู้ชั้นปี		
	ม.1	ม.2	ม.3
1. ความเป็นไทย			
1.1 ลักษณะที่ดีของคนไทย (มารยาทไทย กตัญญูทศเวที เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ)	1. มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มารยาทไทย	1. มีส่วนร่วมและแนะนำผู้อื่นให้อนุรักษ์มารยาทไทย	1. มีส่วนร่วมและแนะนำผู้อื่นให้อนุรักษ์และยกย่องผู้มีมารยาทไทย
	2. แสดงออกถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละต่อสังคม	2. แสดงออกและแนะนำผู้อื่นให้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละต่อสังคม	2. แสดงออก แนะนำผู้อื่น และมีส่วนร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ และเสียสละ
1.2 ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีไทย (การแต่งกาย ภาษา ภูมิปัญญา ประเพณี)	3. เห็นคุณค่าและอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย	3. เห็นคุณค่า อนุรักษ์ และสืบสาน ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย	3. เห็นคุณค่า อนุรักษ์ สืบสาน และประยุกต์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย
2. รักษาดี ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์			

จุดเน้น	ผลการเรียนรู้ชั้นปี		
	ม.1	ม.2	ม.3
การเห็นคุณค่าและ การแสดงออกถึงความ รักชาติ ยึดมั่นใน ศาสนา และเทิดทูน สถาบัน พระมหากษัตริย์	4. เป็นแบบอย่างของ ความรักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และ เทิดทูนสถาบัน พระมหากษัตริย์	4. เป็นแบบอย่าง และ แนะนำผู้อื่นให้มีความ รักชาติ ยึดมั่นใน ศาสนา และเทิดทูน สถาบัน พระมหากษัตริย์	4. เป็นแบบอย่าง และ มีส่วนร่วมในการจัด กิจกรรมที่แสดงออกถึง ความรักชาติ ยึดมั่นใน ศาสนา และเทิดทูน สถาบัน พระมหากษัตริย์

3. ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

3.1 การดำเนินชีวิต ตามวิถีประชาธิปไตย	5. ประยุกต์และ เผยแพร่พระบรม ราชาวาท หลักการทรง งาน และหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง	5. ประยุกต์และ เผยแพร่พระบรม ราชาวาท หลักการทรง งาน และหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง	5. ประยุกต์และ เผยแพร่พระบรม ราชาวาท หลักการทรง งาน และหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง
3.2 การมีส่วนร่วม ทางการเมืองการ ปกครองในระบอบ ประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์ทรง เป็นประมุข	6. ปฏิบัติตนเป็น พลเมืองดีตามวิถี ประชาธิปไตย	6. ปฏิบัติตนเป็น พลเมืองดีตามวิถี ประชาธิปไตย	6. ปฏิบัติตนเป็น พลเมืองดีตามวิถี ประชาธิปไตย
	7. มีส่วนร่วมและ รับผิดชอบในการ ตัดสินใจ ตรวจสอบ ข้อมูลเพื่อใช้ประกอบ การตัดสินใจใน กิจกรรมต่าง ๆ	7. มีส่วนร่วมและ รับผิดชอบในการ ตัดสินใจ ตรวจสอบ ข้อมูลเพื่อใช้ประกอบ การตัดสินใจใน กิจกรรมต่าง ๆ และ รู้ทันข่าวสาร	7. มีส่วนร่วมและ รับผิดชอบในการ ตัดสินใจ ตรวจสอบ ข้อมูล ตรวจสอบการ ทำหน้าที่ของบุคคล เพื่อใช้ประกอบการ ตัดสินใจ

4. ความปรองดองสมานฉันท์

4.1 การอยู่ร่วมกันใน สังคมแห่งความ หลากหลาย	8. ยอมรับความ หลากหลายทางสังคม วัฒนธรรม ในภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียง ใต้ และอยู่ร่วมกัน	8. เห็นคุณค่าของการ อยู่ร่วมกันในภูมิภาค เอเชียอย่างสันติ และ พึ่งพาซึ่งกันและกัน	8. เห็นคุณค่าของการ อยู่ร่วมกันในภูมิภาค ต่าง ๆ ของโลกอย่าง สันติ และพึ่งพาซึ่งกัน และกัน
---	--	--	---

จุดเน้น	ผลการเรียนรู้ชั้นปี		
	ม.1	ม.2	ม.3
	อย่างสันติและพึงพาซึ่งกันและกัน		
4.2 การจัดการความขัดแย้งและสันติวิธี	9. มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี	9. มีส่วนร่วม และเสนอแนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี	9. มีส่วนร่วม และเสนอแนวทางการป้องกันปัญหาความขัดแย้ง

5. ความมีวินัยในตนเอง

ชื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร อดทน ใฝ่รู้ หาความรู้ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ ยอมรับผลที่เกิดจากการกระทำของตนเอง	10. ปฏิบัติตนเป็นผู้มีวินัยในตนเอง
---	------------------------------------

3.1.2 ผลการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้

ข้อมูลผลการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้จากสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2557) มีรายละเอียด ดังนี้

ผลการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

จุดเน้นที่ 1 ความเป็นไทย

1.1 ลักษณะที่ดีของคนไทย (มารยาทไทย กตัญญูกตเวที เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ)

ชั้น	ผลการเรียนรู้	สาระการเรียนรู้
ม.1	1. มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มารยาทไทย	มารยาทไทย <ul style="list-style-type: none"> - การแสดงความเคารพ - การสนทนา - การแต่งกาย - การมีสัมมาคารวะ

	2. แสดงออกถึงความเชื่อเพื่อพ่อแม่ และ เลี้ยงสละต่อสังคม	ความเชื่อเพื่อพ่อแม่และเลี้ยงสละต่อสังคม
ม.2	1. มีส่วนร่วมและแนะนำผู้อื่นให้อนุรักษ์ มารยาทไทย มารยาทไทย	มารยาทไทย - การแสดงความเคารพ - การสนทนา - การแต่งกาย - การมีสัมมาคารวะ
	2. แสดงออกและแนะนำผู้อื่นให้มีความเชื่อเพื่อพ่อแม่ และเลี้ยงสละต่อสังคม	ความเชื่อเพื่อพ่อแม่และเลี้ยงสละต่อสังคม
ม.3	1. มีส่วนร่วมและแนะนำผู้อื่นให้อนุรักษ์ และยกย่องผู้มีมารยาทไทย	มารยาทไทย - การแสดงความเคารพ - การสนทนา - การแต่งกาย - การมีสัมมาคารวะ
	2. แสดงออก แนะนำผู้อื่น และมีส่วนร่วม ในกิจกรรมเกี่ยวกับความเชื่อเพื่อ พ่อแม่ และเลี้ยงสละ	ความเชื่อเพื่อพ่อแม่และเลี้ยงสละต่อสังคม
1.2 ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย (การแต่งกาย ภาษา ภูมิปัญญา ประเพณี)		
ชั้น	ผลการเรียนรู้	สาระการเรียนรู้
ม.1	3. เห็นคุณค่าและอนุรักษ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย	ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และ ภูมิปัญญาไทย
ม.2	3. เห็นคุณค่า อนุรักษ และสืบสาน ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย	ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และ ภูมิปัญญาไทย
ม.3	3. เห็นคุณค่า อนุรักษ สืบสาน และ ประยุกต์ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย	ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และ ภูมิปัญญาไทย

จุดเน้นที่ 2 รักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

การเห็นคุณค่าและการแสดงออกถึงความรักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

ชั้น	ผลการเรียนรู้	สาระการเรียนรู้
ม.1	4. เป็นแบบอย่างของความรักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์	การปฏิบัติตนที่แสดงออกถึง <ul style="list-style-type: none"> - ความรักชาติ - การยึดมั่นในศาสนา - การเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์
	5. ประยุกต์และเผยแพร่พระบรมราชาโฆวาท หลักการทรงงาน และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	1. พระบรมราชาโฆวาท <ul style="list-style-type: none"> - มีเหตุผล - รอบคอบ 2. หลักการทรงงาน <ul style="list-style-type: none"> - การใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ - การปลูกป่าในใจคน
ม.2	4. เป็นแบบอย่าง และแนะนำผู้อื่นให้มีความรักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์	การปฏิบัติตนที่แสดงออกถึง <ul style="list-style-type: none"> - ความรักชาติ - การยึดมั่นในศาสนา - การเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์
	5. ประยุกต์และเผยแพร่พระบรมราชาโฆวาท หลักการทรงงาน และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	1. พระบรมราชาโฆวาท <ul style="list-style-type: none"> - การมีสติ - ความซัยนอดทน 2. หลักการทรงงาน <ul style="list-style-type: none"> - ภูมิสังคม - ชาตุนคือกำไร
ม.3	4. เป็นแบบอย่าง และมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมที่แสดงออกถึงความรักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์	การปฏิบัติตนที่แสดงออกถึง <ul style="list-style-type: none"> - ความรักชาติ - การยึดมั่นในศาสนา - การเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์
	5. ประยุกต์และเผยแพร่พระบรมราชาโฆวาท หลักการทรงงาน และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	1. พระบรมราชาโฆวาท <ul style="list-style-type: none"> - การเสียสละ - ความซัยนอดทน 2. หลักการทรงงาน

ชั้น	ผลการเรียนรู้	สาระการเรียนรู้
		- ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ - แก้ปัญหาที่จุดเล็ก

จุดเน้นที่ 3 ความเป็นพลเมืองดีในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

3.1 การดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตย

ชั้น	ผลการเรียนรู้	สาระการเรียนรู้
ม.1	6. ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย	พลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย - มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม - การตัดสินใจโดยใช้เหตุผล
ม.2	6. ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย	พลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย - การติดตามข่าวสารบ้านเมือง - ความกล้าหาญทางจริยธรรม - การเป็นผู้นำ และการเป็นสมาชิกที่ดี
ม.3	6. ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย	พลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย - การใช้สิทธิและหน้าที่ - การใช้เสรีภาพอย่างรับผิดชอบ - การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเลือกตั้ง

3.2 การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์

ทรงเป็นประมุข

ชั้น	ผลการเรียนรู้	สาระการเรียนรู้
ม.1	7. มีส่วนร่วมและรับผิดชอบต่อ การตัดสินใจ ตรวจสอบข้อมูลเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ	1.การมีส่วนร่วมและรับผิดชอบต่อ การตัดสินใจต่อ กิจกรรมของห้องเรียน และโรงเรียน 2.การตรวจสอบข้อมูล
ม.2	7. มีส่วนร่วมและรับผิดชอบต่อ การตัดสินใจ ตรวจสอบข้อมูลเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ และรู้ทันข่าวสาร	1. การมีส่วนร่วมและรับผิดชอบต่อ การตัดสินใจต่อ กิจกรรมของห้องเรียน และโรงเรียน 2. การตรวจสอบข้อมูล 3. การรู้ทันข่าวสาร

ม.3	7. มีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการตัดสินใจ ตรวจสอบข้อมูล ตรวจสอบการทำงานที่ของบุคคลเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจ	1. การมีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการตัดสินใจต่อกิจกรรมของห้องเรียน และโรงเรียน 2. การตรวจสอบข้อมูล 3. การตรวจสอบการทำงานที่ของบุคคล
-----	--	--

จุดเน้นที่ 4 ความปรองดองสมานฉันท์

4.1 การอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลาย

ชั้น	ผลการเรียนรู้	สาระการเรียนรู้
ม.1	8. ยอมรับความหลากหลายทางสังคม วัฒนธรรม ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และอยู่ร่วมกันอย่างสันติและพึ่งพาซึ่งกันและกัน	1. ความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรมในภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในเรื่องวิถีชีวิต วัฒนธรรม ศาสนา สิ่งแวดล้อม 2. การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม และการพึ่งพาซึ่งกันและกัน - เคารพซึ่งกันและกัน - ไม่แสดงกิริยาและวาทะดูหมิ่นผู้อื่น - ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แบ่งปัน
ม.2	8. เห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันในภูมิภาคเอเชียอย่างสันติ และพึ่งพาซึ่งกันและกัน	1. ความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรมในภูมิภาค เอเชีย ในเรื่องวิถีชีวิต วัฒนธรรม ศาสนา สิ่งแวดล้อม 2. การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม และการพึ่งพาซึ่งกันและกัน - เคารพซึ่งกันและกัน - ไม่แสดงกิริยาและวาทะดูหมิ่นผู้อื่น - ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แบ่งปัน
ม.3	8. เห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกอย่างสันติ และพึ่งพาซึ่งกันและกัน	1. ความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรมในภูมิภาคต่างๆ ของโลก ในเรื่องวิถีชีวิต วัฒนธรรม ศาสนา สิ่งแวดล้อม 2. การอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม และการพึ่งพาซึ่งกันและกัน - เคารพซึ่งกันและกัน - ไม่แสดงกิริยาและวาทะดูหมิ่นผู้อื่น

- ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แบ่งปัน

4.2 การจัดการความขัดแย้งและสันติวิธี

ชั้น	ผลการเรียนรู้	สาระการเรียนรู้
ม.1	9. มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี	1. ความขัดแย้ง <ul style="list-style-type: none"> - การทะเลาะวิวาท - ความคิดเห็นไม่ตรงกัน 2. การแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี <ul style="list-style-type: none"> - การเจรจาไกลเกลี่ย - การเจรจาต่อรอง - การระงับความขัดแย้ง
ม.2	9. มีส่วนร่วม และเสนอแนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี	1. ความขัดแย้ง <ul style="list-style-type: none"> - การละเมิดสิทธิ - การใช้ของส่วนรวม 2. การแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี <ul style="list-style-type: none"> - การเจรจาไกลเกลี่ย - การเจรจาต่อรอง - การระงับความขัดแย้ง
ม.3	9. มีส่วนร่วม และเสนอแนวทางการป้องกันปัญหาความขัดแย้ง	1. ความขัดแย้ง <ul style="list-style-type: none"> - ทศนคติ ความคิด ความเชื่อ - ชู้สาว 2. การป้องกันปัญหาความขัดแย้ง

จุดเน้นที่ 5 ความมีวินัยในตนเอง

ชื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร อดทน ใฝ่หาความรู้ ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ ยอมรับผลที่เกิดจากการกระทำของตนเอง

ชั้น	ผลการเรียนรู้	สาระการเรียนรู้
ม.1 - 3	10. ปฏิบัติตนเป็นผู้มีวินัยในตนเอง	คุณลักษณะของผู้มีวินัยในตนเอง <ul style="list-style-type: none"> - ความชื่อสัตย์สุจริต - ขยันหมั่นเพียร อดทน - ใฝ่หาความรู้

-
- ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่
 - ยอมรับผลที่เกิดจากการกระทำของตนเอง
- (การพัฒนาผู้เรียนให้มีวินัยในตนเองให้นำไปบูรณาการกับผลการเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ของจุดเน้นที่ 1 - 4 ที่เกี่ยวข้อง)
-

3.1.3 ความสอดคล้องของจุดเน้นรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ และค่านิยม 12 ประการ

การเรียนการสอนรายวิชาหน้าที่พลเมืองถือว่ามีค่าอย่างมาก ดังที่มีประกาศในแนวทางการจัดการเรียนรู้รายวิชาหน้าที่พลเมืองของกระทรวงศึกษาธิการ ว่าสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาการศึกษาไทยในประเด็นของการพัฒนาการเรียนการสอนรายวิชาหน้าที่พลเมืองในฐานะที่เป็นกลไกสำคัญในการเตรียมพลเมืองของชาติไปสู่การเป็นพลเมืองที่มีประสิทธิภาพ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551) มีการจัดทำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานปีพุทธศักราช 2551 โดยมีการระบุถึงคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ดังนี้

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
2. ซื่อสัตย์สุจริต
3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างพอเพียง
6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย
8. มีจิตสาธารณะ

ซึ่งคุณลักษณะข้างต้น เป็นคุณภาพของผู้เรียนด้านคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่กำหนดขึ้นโดยพิจารณาจากสภาพของสังคม และการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคปัจจุบัน ซึ่งทำให้มีความจำเป็นต่องานและปลูกฝังลักษณะดังกล่าวให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนทุกคนเพื่อช่วยให้ผู้เรียน

เกิดการพัฒนานในองค์รวมทั้งด้านสติปัญญา และคุณธรรม อันจะนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าและ
ความมั่นคงสงบสุขในสังคม

ในปี 2556 คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้มีนโยบายสร้างคนไทยให้เข้มแข็ง เริ่ม
จาก การสร้างค่านิยมหลักของชาติเพื่อให้คนไทยพึงปฏิบัติตาม จึงมีการกำหนดนโยบายเรื่อง
ค่านิยมหลัก 12 ประการ ดังต่อไปนี้

1. มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นสถาบันหลักของชาติในปัจจุบัน
2. ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีอุดมการณ์ในสิ่งที่ดีงามเพื่อส่วนรวม
3. กตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์
4. ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม
5. รักษาวัฒนธรรม ประเพณีไทยอันงดงาม
6. มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ ห่วงดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน
7. เข้าใจเรียนรู้การเป็นประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่
ถูกต้อง
8. มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จักการเคารพผู้ใหญ่
9. มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว
10. รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
11. มีความเข้มแข็งทั้งร่างกาย และจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจฝ่ายต่าง มีความ
ละเอียดรอบคอบกล้วต่อบาปตามหลักของศาสนา
12. คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนรวม และของชาติมากกว่าผลประโยชน์ของ
ตนเอง

ค่านิยม 12 ประการ ดังกล่าวนั้นส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนในชาติได้มีความรู้ความเข้าใจ
ในเรื่องประวัติศาสตร์ ความเป็นไทย รักชาติ ศาสนา เกิดทุนพระมหากษัตริย์และเป็นพลเมืองดีใน
ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความปรองดองสมานฉันท์ เพื่อสันติ

สุขในสังคมไทยและกำหนดค่านิยม 12 ประการ เพื่อสร้างคนไทยที่นำไปสู่การสร้างสรรคประเทศไทยให้เข้มแข็ง

ต่อมาในปี พ.ศ.2557 คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการจัดทำหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองเป็นวิชาเลือกเพิ่มเติมขึ้นมาอีก 1 วิชาโดยหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองนั้นได้มีการระบุถึงจุดเน้นที่ต้องให้ความสำคัญในการพัฒนา 5 ประการ ประกอบด้วย

1. ความเป็นไทย
2. รักชาติ ยึดมั่นศาสนาและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์
3. ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
4. ความปรองดองสมานฉันท์
5. ความมีวินัยในตนเอง

ซึ่งจุดเน้นทั้ง 5 ประการนี้มีเป้าหมายสำคัญเพื่อให้เยาวชนมีลักษณะที่ดีของคนไทย เห็นคุณค่าและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณีไทย เห็นคุณค่าและแสดงออกถึงความรักชาติ ยึดมั่นในศาสนาและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตย มีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายและจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี ซึ่งสอดคล้องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการและค่านิยมหลัก 12 ประการดังที่กล่าวมาข้างต้น

เพื่อแสดงถึงความสอดคล้องกันของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ค่านิยมหลัก 12 ประการและจุดเน้น 5 ประการในรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา (2557) ได้จัดทำตารางวิเคราะห์ความสอดคล้องของรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และค่านิยม 12 ประการ ดังนี้

ตารางวิเคราะห์ความสอดคล้องของรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และคำนิยามหลัก 12 ประการ

คุณลักษณะ อันพึงประสงค์ และคำนิยาม หลัก	คำนิยาม		รักชาติ		ความเป็นพลเมืองดี (3)		ความพร้อมใจ		ความมีวินัย ในตนเอง (5)
	หลักความ ลักษณะที่ ดีของคน ไทย	เป็นไทย (1)	ยึดมั่นในศาสนา และ เทิดทูน สถาบัน พระมหากษัตริย์ (2)	รักชาติ	มีส่วนร่วม	มีความรับผิดชอบ ต่อส่วนรวม	มีส่วนร่วม	ความรับผิดชอบ และสำนึก ต่อส่วนรวม	
คุณลักษณะ อันพึงประสงค์									
1	-	-	✓	-	-	-	-	-	-
2	-	-	-	-	-	-	-	-	✓
3	-	-	-	-	-	-	-	-	✓
4	-	-	-	-	-	-	-	-	✓
5	-	-	-	-	-	-	-	-	✓
6	-	-	-	-	-	-	-	-	✓
7	✓	-	-	-	-	-	-	-	-
8	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-
1	✓	-	✓	-	-	-	-	-	✓
2	✓	-	-	-	-	-	✓	✓	✓

คุณลักษณะ อันพึงประสงค์ และค่านิยม หลัก	ค่านิยม		รักชาติ		ความเป็นพลเมืองดี (3)		ความปลอดภัย		ความรับผิดชอบ ของตนเอง (5)
	หลักความเป็นไทย (1)	ลักษณะที่ ดีของคน ไทย	ยึดมั่นในศาสนา และ เหตุ สถาน	พระมหากษัตริย์ (2)	ดำเนินชีวิต ในวิถี ประชาธิปไตย	มีส่วนร่วม ทางการเมือง การปกครอง	การอยู่ ร่วมกัน	การจัดการ ความขัดแย้ง และสันติวิธี	
3	✓	-	-	-	-	-	-	-	-
4	-	-	-	-	-	-	-	-	✓
5	-	✓	-	-	-	-	-	-	-
6	✓	-	✓	-	-	-	✓	✓	✓
7	-	-	-	-	✓	✓	-	-	-
8	✓	-	-	-	✓	-	-	-	✓
9	-	-	✓	-	-	-	-	✓	✓
10	✓	-	✓	-	✓	-	-	✓	✓
11	-	-	✓	-	-	-	-	✓	✓
12	-	-	-	-	-	✓	✓	✓	-

จากตารางนี้สามารถสรุปได้ว่า จุดเน้นทั้ง 5 ประการในรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง มีความสอดคล้องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 18 ประการและ
ค่านิยมหลัก 12 ประการดังที่กล่าวข้างต้น

ดังที่จะสรุปได้ว่าการจัดการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองที่ดี ต้องมีองค์ประกอบของการจัดการศึกษาเป็นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคนให้เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ และในการศึกษาของไทยนั้นสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม คือผู้รับผิดชอบโดยตรงจากกระทรวงศึกษาธิการให้มีการจัดรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง เพื่อพัฒนาทักษะและเสริมสร้างเยาวชนให้เป็นพลเมืองที่ดีของชาติ ดังมีจุดเน้น 5 ประการ ประกอบไปด้วย 1. ความเป็นไทย 2. รักชาติ ยึดมั่นศาสนาและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ 3. ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข 4. ความปรองดองสมานฉันท์ 5. ความมีวินัยในตนเอง ซึ่งมีเป้าหมายสำคัญเพื่อให้เยาวชนมีลักษณะที่ดีของคนไทย เห็นคุณค่าและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณีไทย เห็นคุณค่าและแสดงออกถึงความรักชาติ ยึดมั่นในศาสนาและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตย มีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายและจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี

3.1.4 การเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง : แนวปฏิบัติสำคัญ

ข้อมูลการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง : แนวปฏิบัติสำคัญ จากสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2557) มีรายละเอียดและแนวปฏิบัติ ดังนี้

การเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองมีจุดเน้นสำคัญ คือ ต้องการให้เยาวชนไทยเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมไทย คือ มีความเป็นไทย รักชาติ ยึดมั่นในศาสนา เทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นพลเมืองดี ที่มีวิถีชีวิตและมีส่วนร่วมในการเมืองการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างปรองดอง สมานฉันท์ พร้อมด้วยคุณลักษณะความมีวินัยในตนเอง ดังนั้น การเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมนี้ จึงเน้นที่การปฏิบัติลงมือทำ (Action) เพื่อให้เป็นพลเมืองที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งมีผลต่อกระบวนการเรียนการสอน ผู้สอนจะต้องทำให้การเรียน การสอนมีความหมายและมีคุณค่าแก่ผู้เรียน เพื่อจะให้เกิดประโยชน์ที่แท้จริงแก่เยาวชนและสังคมโดยรวม

แนวปฏิบัติสำคัญที่จะทำให้การเรียนการสอนหน้าที่พลเมืองบรรลุวัตถุประสงค์ มีดังนี้

1. ผู้สอนต้องเข้าใจมโนทัศน์ (Concept) สำคัญของรายวิชานี้ นั่นคือ การเข้าใจ ในจุดเน้นที่เป็นพื้นฐานสำคัญ ซึ่งวัตถุประสงค์ของรายวิชานี้ต้องการพัฒนาทักษะ ค่านิยม และ คุณลักษณะ ซึ่งสะท้อนด้วยการปฏิบัติ (Action)

2. การวางแผนการสอนจะต้องเน้นการพัฒนาที่ต่อเนื่อง (Continuous Development) ของกระบวนการคิดกระบวนการสืบค้น กระบวนการแก้ปัญหา รวมทั้ง กระบวนการพัฒนาค่านิยม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ ดังนั้น การวางแผนการสอนควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรม ดังนี้

- 1) ตั้งคำถามด้วยตนเองเพื่อการสืบค้น
- 2) มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่หลากหลายในการสืบค้นข้อมูล
- 3) ฝึกการวิเคราะห์โดยใช้ข้อมูลจริง (Real Data) ในสภาพจริง ทั้งนี้ มี ผู้เชี่ยวชาญการสอนสังคมศึกษาหลายท่านเสนอว่าต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สำรวจ (Survey) หรือสัมภาษณ์จากแหล่งข้อมูลที่เป็นปฐมภูมิ
- 4) ผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่มร่วมกันกับเพื่อน รวมทั้งบุคคลอื่นในชุมชนตาม โอกาสและวุฒิภาวะของผู้เรียน
- 5) นำเสนองาน หรือผลงานด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น จัดอภิปราย ทำ ป้ายนิเทศ จัดนิทรรศการแสดง บทบาทสมมุติ จัดทำ Video Clip เป็นต้น

3. การสอนหน้าที่พลเมืองต้องเน้นความเชื่อมโยง หรือความเกี่ยวข้อง (Relevant) การลงมือทำ หรือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง (Engaging) และเรียนรู้อย่างกระตือรือร้น (Active Learning)

3.1 ความเชื่อมโยง หรือความเกี่ยวข้อง (Relevant) คือ การใช้ประเด็นจริง (Real Issue) ที่เป็นปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับความคิดของคนว่าจะถูก หรือผิด ดี หรือไม่ดี มีคุณค่าหรือไม่มี คุณค่า เพื่อการเรียนรู้ของผู้เรียนจะเชื่อมโยงกับประสบการณ์จริง แต่ในกรณีใช้ประเด็นจริง ผู้สอน ควรใช้วิจารณญาณ เพราะบางประเด็นอาจมีความอ่อนไหว (Sensitive) ต่อสังคม รวมทั้งควร คำนึงถึงวัยและวุฒิภาวะของผู้เรียนด้วย

3.2 การลงมือทำหรือปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง (Engaging) การเรียนจาก ประสบการณ์จริง ถือว่าเป็นหลักการสำคัญของการสอนหน้าที่พลเมืองและเป็นที่ยอมรับของนัก การศึกษาทั่วโลก ดังนั้น การลงมือทำ (ปฏิบัติ) อย่างต่อเนื่องกับประเด็นจริง (Real Issue) หรือ

เหตุการณ์จริง ทั้งในระดับครอบครัว ห้องเรียน โรงเรียนหรือชุมชน จึงเป็นสิ่งสำคัญ ตัวอย่างต่อไปนี้เป็นข้อเสนอแนะในประเด็นจริง หรือเหตุการณ์จริง ที่อาจนำมาใช้กับผลการเรียนรู้ของรายวิชาหน้าที่พลเมืองได้

ประชาธิปไตยในโรงเรียน เช่น จัดให้มีกรรมการห้องเรียน สถานักเรียน
การแก้ปัญหา เช่น จัดกิจกรรมการดูแลสิ่งแวดล้อมและสาธารณสมบัติ
วันสำคัญ / เหตุการณ์สำคัญ เช่น จัดกิจกรรมการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จัดกิจกรรมวันรัฐธรรมนูญ วันประชาธิปไตยสากล

การรณรงค์ เช่น จัดกิจกรรมรณรงค์การต่อต้านการซื้ออาวุธปืน

การมีจิตสาธารณะ เช่น จัดกิจกรรมช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่างๆ หรือผู้เดือนร้อน

การยอมรับ เช่น การทำแบบวัดเจตคติ การทำวิจัยเกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม

3.3 เรียนอย่างกระตือรือร้น (Active) การเรียนอย่างกระตือรือร้น ก็คือ การเรียนที่ผู้เรียนต้อง “ทำ” หรือ “do” ทั้งนี้ การเรียนโดยผ่านการอภิปราย (Discussion) เป็นวิธีที่สำคัญในการเรียนรายวิชาหน้าที่พลเมือง เพราะการอภิปรายเป็นทักษะที่สำคัญในการเรียนและทักษะของความเป็นพลเมือง (Citizenship skill) เพื่อแสดงออกซึ่งสิทธิและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การอภิปรายโดยทั่วไปคงไม่ใช่การอภิปรายที่เกี่ยวข้องกับประเด็นความเป็นพลเมือง (Citizenship Discussion) Sandie Llewelin (2001) นักการศึกษาด้านความเป็นพลเมือง (Citizenship Education) ได้เสนอว่าการอภิปรายที่เกี่ยวข้องกับความเป็นพลเมืองควรมีลักษณะ ดังนี้

1. เป็นประเด็นที่เกิดขึ้นจริง (Real Life Issue)
2. เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของประชาชน (Deal with Public Dimension of Life)
3. เกี่ยวข้องกับเยาวชนในฐานะเป็นพลเมืองคนหนึ่ง (Relate to Young People as Citizens)

3.4 การเรียน (Learning) การเรียนรู้เรื่อง หน้าที่พลเมืองจะมีประสิทธิภาพ ต่อเมื่อมีบรรยากาศของห้องเรียนที่มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น ไม่มีบรรยากาศของการใช้อำนาจ หรือทำให้ผู้เรียนเกิดความไม่สบายใจ กลยุทธ์สำคัญที่จะทำให้ผู้เรียนในบริบทของสังคมไทยเรียนรู้ อย่างมีประสิทธิภาพ คือ

1. จัดการทำงานเป็นกลุ่มเล็ก เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสแสดงความคิดเห็นได้ทั่วถึงกว่าการทำงานในกลุ่มใหญ่

2. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนกำหนดกติกาในการทำงาน คุณภาพของงาน ประเด็นการอภิปรายหรือประเด็นที่จะศึกษาตลอดจนการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่ผู้เรียนเกิดความรู้สึกว่าการเรียน หรือการทำงานนั้นมีความหมายและมีคุณค่า จะได้ทำงานอย่างต่อเนื่องและตั้งใจ (Engaging)

3. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกคนแสดงความคิดเห็นและเมื่อมีข้อสรุปความคิดเห็นของทุกคนควรจะอยู่ในข้อสรุปนั้นๆ ด้วย

4. ครูควรสร้างความรู้สึกว่าการประสบความสำเร็จ คือ การเรียนรู้ หรือการทำงาน โดยผ่านกระบวนการต่าง ๆ เป็นรางวัลที่น่าภูมิใจ

5. ครูควรคำนึงถึงการเรียนรู้หลายๆ รูปแบบ (Learning Style) ของผู้เรียน การจัดกิจกรรมจึงควรมีหลากหลาย เช่น การสาธิต การตอบคำถาม การอภิปราย การค้นคว้าวิจัย การทำโครงการ การสำรวจการแก้ปัญหาการใช้เกม การแสดงบทบาทสมมติ การใช้สถานการณ์จำลอง การใช้กรณีศึกษา (Case Study) โดยมีการทำงานกลุ่มเล็กและรายบุคคล

6. กรณีการเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการควรจัดให้ครบขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง แต่ครูก็อาจนำบางขั้นตอนมาจัดกิจกรรมแยกได้ เช่น กิจกรรมการวิเคราะห์ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่อยู่ในขั้นตอนของกระบวนการเรียนการสอนหลายรูปแบบสามารถนำมาจัดเป็นกิจกรรมแยกออกมาได้ตามความเหมาะสม เป็นการฝึกความสามารถในการวิเคราะห์ หรือการจัดการกับข้อมูลต่างๆ แก่ผู้เรียน

7. ครูควรมีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาในการจัดการเรียนรู้เพื่อสะท้อนการปฏิบัติของผู้เรียนในสภาพจริง ทั้งนี้ การวัดและประเมินหน้าที่พลเมืองต้องมีการประเมินภาระงานที่เกี่ยวกับกิจกรรมให้ผู้เรียนปฏิบัติ การสร้างลักษณะนิสัยรวมทั้งกระบวนการทำงานและคุณภาพงานด้วยวิธีการและเครื่องมือการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย

จากหลักการสอนทั้ง 4 หลัก ข้างต้น Sadie Llewelin (2001) ได้สรุปหลักการสอนว่าเป็น R-E-A-L: Relevant, Engaging and Active Learning และแสดงความคิดเห็นว่าการทำงานในลักษณะโครงการ (Project Work) เป็นกิจกรรมที่สำคัญในการเรียนการสอนหน้าที่พลเมือง เพราะ

เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับผิดชอบในการเรียนรู้ มีวินัย และเป็นการเรียนรู้ที่เป็น Active Learning ผู้เรียนได้มีโอกาสศึกษาประเด็นต่างๆ ในสังคมที่เกิดขึ้นจริง ศึกษาปัญหาอุปสรรค และเรียนรู้ในการแก้ไข เรียนรู้บทบาทของพลเมืองดีในสังคมเพื่อการเตรียมตัวเป็นพลเมืองดีของชาติในอนาคต

นอกจากนี้ วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา (2557) ยังได้อธิบายว่า การเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองต้องเน้นการปฏิบัติ การลงมือทำ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ประกอบไปด้วย 5 จุดเน้น นำไปสู่ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง และมีความเกี่ยวข้องกับค่านิยม โดยมีหลักการสำคัญ คือ

1. คำถามสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนที่ครูควรคำนึงถึงเมื่อวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1.1 ต้องการให้นักเรียนเรียนอะไร/เรียนแล้วได้อะไร

ประเด็นนี้ได้จากคำสำคัญ (Keyword) ที่ปรากฏในผลการเรียนรู้

1.2 จะรู้ได้อย่างไรว่านักเรียนได้เรียนรู้จริงๆ

ประเมินจากการทำภาระงาน ชิ้นงาน หลักฐานที่แสดงถึงการปฏิบัติ หรือพฤติกรรมต่างๆ ของนักเรียนที่มีการเปลี่ยนแปลงให้เห็น

1.3 ทำอย่างไรนักเรียนจึงจะได้ปฏิบัติ ได้ลงมือทำ และสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ ครูควรมีการจัดการเรียนการสอนแบบ Active Learning

2. แนวทางการจัดกิจกรรมรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง

2.1 สอนโดยตรงบอกว่าสิ่งใดหรือพฤติกรรมใด ที่พึงประสงค์ที่นักเรียนพึงปฏิบัติ

2.2 วิเคราะห์เหตุการณ์ พฤติกรรม ประสพการณ์ กรณีศึกษา ตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับค่านิยม

2.3 อภิปรายแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล

2.4 ให้แสดงจุดยืนของค่านิยมและสิ่งทีนักเรียนยึดถือ หรือมีความเชื่อ

2.5 ตั้งคำถามแบบเปิด - ปิดในประเด็นที่เป็นปัญหาหรือมีความขัดแย้ง และนำไปสู่ การอภิปราย การแสดงความคิดเห็น หรือการแก้ปัญหา

2.6 สร้างสถานการณ์จำลอง แสดงบทบาทสมมติ แสดงละครสะท้อนการปฏิบัติ ความคิดเห็น ความเชื่อ ค่านิยม เจตคติของนักเรียน ต่อสถานการณ์ เหตุการณ์ หรือความขัดแย้งต่างๆ

2.7 การประเมินแหล่งข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณ

2.8 การศึกษาข้อมูล หรือกิจกรรมในชุมชน

2.9 ทำโครงการ

2.10 จัดกิจกรรมที่เน้นกระบวนการแก้ปัญหาที่นำไปสู่การปฏิบัติจริง

2.11 จัดตั้งคณะกรรมการห้องเรียน ให้นักเรียนร่วมสร้างกฎระเบียบ วินัย มีกรรมการ ทำหน้าที่บริการต่างๆ เช่น ดูแลความสะอาด ดูแลพฤติกรรม ดูแลทรัพย์สินของนักเรียน และห้องเรียน เป็นต้น

2.12 ให้นักเรียนเลือกคนดีประจำห้องเรียนดูแลพฤติกรรมของเพื่อนในรอบ 1 เดือน หรือระยะเวลาตามที่นักเรียนทั้งห้องมีมติร่วมกัน

3.1.5 การใช้เทคนิค / กระบวนการ / วิธีสอน และการใช้สื่อในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2557) ได้อธิบายเกี่ยวกับการใช้เทคนิค / กระบวนการ / วิธีสอน ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง ไว้ดังนี้

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้หน้าที่พลเมืองให้บรรลุเป้าหมายตามจุดเน้นทั้ง 5 นั้น เพื่อให้เยาวชนมีคุณลักษณะที่ดีของคนไทย เห็นคุณค่าความสำคัญและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมและประเพณีไทย เห็นคุณค่าและแสดงออกถึงความรักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ด้วยการดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตย มีส่วนร่วมทางการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความปรองดองสมานฉันท์ สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลาย มีการจัดการความขัดแย้งและสันติวิธี ตลอดจนเป็นผู้มีวินัยในตนเองด้วยการประพฤติตนเป็นคนซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร อดทน ใฝ่หาความรู้ ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ และยอมรับผลที่เกิดจากการกระทำของตนเอง

การจัดการเรียนรู้ให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวนั้น ผู้สอนจะต้องใช้กระบวนการ เทคนิค วิธีสอนที่มีขั้นตอนเน้นสู่การปฏิบัติจริง อีกทั้งยังต้องใช้กระบวนการคิดที่หลากหลายในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อีกด้วย ทั้งนี้ ในการจัดการเรียนการสอนในแต่ละระดับชั้นจะมีผลการเรียนรู้ที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนที่จะนำพาผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด ดังนั้น ผู้สอนจึงควรแสวงหาและเลือกใช้ กระบวนการ เทคนิค วิธีสอนอย่างเหมาะสม ซึ่งตัวอย่างกระบวนการ วิธีสอน วิธีคิดที่นำเสนอนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้

1. การจัดการเรียนรู้โดยใช้ทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์ (Conflict Situation Skills)

ทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์เป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างหนึ่งที่ฝึกให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ได้มีโอกาสสัมพันธ์กับสิ่งที่จะเรียนรู้ หรือมีกัลยาณมิตร ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ และสามารถนำประสบการณ์จากการเรียนรู้มาเป็นแนวทางในการเลือกและตัดสินใจ โดยผ่านการวิเคราะห์และประเมินค่าเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

จากแนวคิดของ สุมณ อมรวิวัฒน์ (2542) ได้เสนอการใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

- ขั้นที่ 1 การรวบรวม ข่าวสาร ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้และหลักการ
- ขั้นที่ 2 การประเมินค่าและประโยชน์
- ขั้นที่ 3 การเลือกและการตัดสินใจ
- ขั้นที่ 4 การปฏิบัติ

การนำทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์มาใช้ในการเรียนการสอนในโรงเรียนสามารถดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. **ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน** ผู้สอนอาจจะนำสถานการณ์ที่เป็นข่าว ภาพข่าวจากแหล่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นจริง บทความ หรือกรณีศึกษามากระตุ้นให้ผู้เรียนได้ตอบคำถามในประเด็นสำคัญที่ผู้สอนกำหนด เพื่อให้เกิดความตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้น หรือเห็นความสำคัญที่จะต้องศึกษาในเรื่องที่ผู้สอนนำเสนอ ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบทเรียน

2. ขั้นสอน

1) การรวบรวมข่าวสาร ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้ และหลักการ

ขั้นตอนนี้เป็นขั้นพื้นฐานของการเผชิญสถานการณ์และการแก้ปัญหา ผู้สอนอาจจะมอบหมายให้ผู้เรียนได้ไปศึกษาค้นคว้าหาความรู้ เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องที่ศึกษา หรือข่าวสาร การกระทำที่สอดคล้องกับเรื่องที่ศึกษา ซึ่งผู้สอนอาจจะหาแหล่งข้อมูล ความรู้หรือแหล่งข่าวสารให้แก่ผู้เรียน

2) การประเมินคุณค่าและประโยชน์

เมื่อผู้เรียนได้ศึกษาความรู้ หรือข่าวสารข้อมูล หรือสถานการณ์ที่ผู้สอนมอบหมายแล้วจะต้องนำมาศึกษาวิเคราะห์คุณค่า หรือประโยชน์ ในขั้นตอนนี้จะต้องฝึกให้ผู้เรียนรู้จักหลักและวิธีการคิดในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อคิดว่าสถานการณ์ หรือข้อมูลที่ได้ศึกษานั้นมีคุณค่ามากน้อย หรือมีประโยชน์เพียงไร อาจจะใช้เกณฑ์หรือวิธีการประเมินตามความเหมาะสม ซึ่งอาจจะใช้เกณฑ์ด้านคุณธรรม จริยธรรม เกณฑ์มาตรฐานและค่านิยมของสังคม หรือกรอบทฤษฎี การคิดประเมินค่า มีความสำคัญและมีผลต่อการเลือกการตัดสินใจ ในขั้นการประเมินคุณค่านี้ ผู้สอนอาจจะจัดทำเป็นแบบฝึกหัดหรือมีคำถามเพื่อฝึกให้ผู้เรียนได้รู้จักวิเคราะห์ เพื่อเป็นพื้นฐานของการประเมินค่า และประโยชน์หรือโทษของเรื่องที่ศึกษาก็ได้

3) การเลือกและการตัดสินใจ

ขั้นตอนนี้ จะเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องจากขั้นตอนที่ 2 เมื่อผู้เรียนได้ประเมินคุณค่า และประโยชน์จากข้อมูลและข่าวสารแล้ว จะมองเห็นช่องทางว่าถ้าตนเองได้ประสบกับสถานการณ์ดังกล่าวหรือสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกันนั้น ผู้เรียนจะสามารถเลือกและตัดสินใจอย่างไร จึงจะถูกต้องหรือได้รับประโยชน์อย่างแท้จริง เพื่อจะได้ไม่เกิดปัญหาจากการตัดสินใจที่ผิดพลาด ในขั้นนี้ผู้สอนอาจจะสร้างสถานการณ์ที่เป็นกรณีตัวอย่างปัญหาในชีวิตจริงของผู้เรียน อาจจะเป็นปัญหาในครอบครัว โรงเรียน สังคม และตั้งประเด็นคำถามให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะในการเลือกและการตัดสินใจในการแก้ปัญหาอย่างมีหลักการ

4) การปฏิบัติ

เมื่อผู้เรียนได้ฝึกทักษะตั้งแต่ขั้นการรวบรวมข่าวสาร ข้อมูล ข้อเท็จจริง ความรู้ และหลักการได้ฝึกการประเมินคุณค่าและประโยชน์ ตลอดจนการเลือกและตัดสินใจไปแล้ว ขั้นตอนที่สำคัญ คือ ควรจะฝึกให้ผู้เรียนได้รู้จักนำไปปฏิบัติ ซึ่งในบางสถานการณ์ ผู้เรียนสามารถ

นำไปปฏิบัติได้จริง จะทำให้ผู้เรียนได้พิสูจน์ว่าการที่ตนได้ตัดสินใจเลือกนั้น เมื่อนำไปปฏิบัติจริง แล้ว ได้ผลดีหรือได้รับประโยชน์อย่างไร ตัดสินใจถูกต้องหรือไม่ แต่ในกรณีสถานการณ์นั้นไม่เหมาะสมกับการนำไปปฏิบัติด้วยตนเอง ผู้สอนอาจจะออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนได้พิสูจน์ความรู้ในแง่ปฏิบัติ โดยการสัมภาษณ์จากบุคคล ผู้ที่มีประสบการณ์หรือผู้มีความรู้ หรือจากผลงานของนักวิชาการ ที่ได้พิสูจน์หรือทดลองปฏิบัติแล้วเป็นการยืนยันและเป็นการสนับสนุนการตัดสินใจของผู้เรียน

3. ขั้นสรุป เมื่อผู้สอนได้ดำเนินการให้ผู้เรียนทำกิจกรรมจนครบทุกขั้นตอนของกระบวนการเผชิญสถานการณ์แล้ว ผู้สอนควรให้ผู้เรียนได้ช่วยกันสรุปแนวคิดหรือความรู้และประสบการณ์ที่ตนได้รับเป็นการย้ำเตือนให้เกิดความกระจ่างชัดขึ้น

4. ขั้นการวัดและการประเมินผล ผู้สอนควรมีวิธีการวัดและการประเมินผลให้ครอบคลุมทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัย มีการกำหนดเครื่องมือวัดและประเมิน พร้อมทั้งกำหนดเกณฑ์การวัดและการประเมินผลให้ชัดเจน

ประโยชน์

1. ทำให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการค้นคว้าหาความรู้จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ อย่างหลากหลาย ตลอดจนเป็นผู้ที่ทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน ทำให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้
2. ผู้เรียนรู้จักวิเคราะห์สถานการณ์ วิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับมาอย่างเป็นผู้รู้เท่าทันมีหลักเกณฑ์ในการวิเคราะห์สถานการณ์อย่างหลากหลาย โดยคำนึงถึงเกณฑ์มาตรฐานของสังคมและเกณฑ์ด้านคุณธรรมจริยธรรม
3. ผู้เรียนรู้จักการเลือกและการตัดสินใจ โดยอาศัยพื้นฐานจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งมีหลากหลาย เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตปัจจุบัน เนื่องจากผู้เรียนไม่อาจจะเผชิญสถานการณ์ที่รุนแรง หรือร้ายแรงได้จริง แต่การที่ได้เรียนรู้ตัวอย่างเหตุการณ์จริง จะทำให้ผู้เรียนสามารถฝึกทักษะการเลือกและการตัดสินใจในการแก้ปัญหาอย่างมีหลักการ
4. ผู้เรียนสามารถปฏิบัติตนในการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหาชีวิตจริง ซึ่งจะต้องใช้วิธีการปฏิบัติโดยอาศัยหลักธรรมของศาสนาเป็นแนวทาง เพื่อให้การปฏิบัติตนบรรลุผลโดยมีการฝึกฝนตนเองให้มีสติสัมปชัญญะ รู้เท่าทันปัญหาและสถานการณ์ที่กำลังเผชิญ เพื่อจะได้ปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง การเผชิญสถานการณ์มีหลายระดับ ทั้งในบุคคล ครอบครั

ชุมชน และประเทศชาติ ตลอดจนระดับโลก ซึ่งทุกระดับจะมีการแก้ปัญหาโดยใช้วิธีคิดอย่าง ถูกต้อง

ข้อจำกัด

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่จะได้ผลบรรลุจุดประสงค์ของเรื่องที่จะสอนนั้น จะต้องใช้เวลาจากผู้สอนต้องออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ศึกษาความรู้ และฝึกปฏิบัติในห้องเรียนบ้าง ซึ่งทำให้ผู้สอนบางคนจะเห็นว่าเป็นเรื่องยุ่งยาก มองข้ามการเลือกนำทักษะ กระบวนการเผชิญสถานการณ์ไปใช้กับการเรียนการสอน

2. การจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการ (Learning Process)

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้ตามขั้นตอนอย่างต่อเนื่องจนบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนด ผู้สอนเป็นผู้วางแผนนำผู้เรียน ผ่านขั้นตอนต่างๆ ของกระบวนการทีละขั้นอย่างเข้าใจตรงกัน ครบวงจร ผู้เรียนเข้าใจและรับรู้ ขั้นตอนของกระบวนการนั้น และยังสามารถนำกระบวนการนั้นไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ได้ และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันจนเป็นนิสัย

กระบวนการไม่ใช่วิธีสอนแต่เป็นแนวทางในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่าง มีลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกันตั้งแต่ต้นจนจบ ทำให้งานสำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการเป็นทักษะที่จำเป็น และต้องฝึกฝนให้ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน ดังนั้นผู้สอนจะต้อง จัดกิจกรรมการสอนที่เป็นขั้นตอนชัดเจนและควรมีหลักการจัดการกิจกรรมดังนี้

1. กิจกรรมต้องมีความน่าสนใจ น่าติดตาม ไม่น่าเบื่อหน่าย
2. มีความเหมาะสม สามารถทำให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้
3. เป็นกิจกรรมที่สร้างสรรค์ ทำทลายความสามารถ ยั่วยุให้ผู้เรียนร่วมกิจกรรมและ สนองต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน
4. กิจกรรมต้องสอดคล้องกับธรรมชาติของรายวิชา และสอดคล้องกับจุดประสงค์
5. กิจกรรมต้องเน้นให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง ค้นพบการเรียนรู้และ สรุปผล การเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนรู้จักวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง
6. ผู้เรียนต้องได้ฝึกทักษะรายบุคคล ฝึกการทำงานเป็นกลุ่ม วิเคราะห์เป็น มองเห็นแนวทางในการแก้ปัญหา สามารถทำงานได้อย่างเป็นระบบ

ในการจัดการเรียนการสอนเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหรือจุดประสงค์การเรียนรู้ ผู้สอนอาจใช้กระบวนการหลากหลาย อาจเป็น 2 - 3 กระบวนการก็ได้

กระบวนการที่สามารถนำมาใช้ในการเรียนรู้หน้าที่พลเมือง ได้แก่

1. **กระบวนการสร้างความตระหนัก** เป็นกระบวนการที่ต้องการให้ผู้เรียนสนใจเอาใจใส่ รับรู้ เห็นคุณค่าของสิ่งที่กำหนดหรือสิ่งที่ศึกษา และเกิดความคิดที่จะหาวิธีแก้ปัญหา ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1) **สังเกต** ผู้สอนจัดสถานการณ์ หรือให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ให้ผู้เรียนสนใจ รับรู้เอาใจใส่ และเห็นคุณค่า

2) **วิเคราะห์วิจารณ์** ให้ตัวอย่าง สถานการณ์ ประสบการณ์ตรง เพื่อให้ผู้เรียนจำแนกแจกแจงหาสาเหตุของสถานการณ์ที่กำหนด หรือสถานการณ์ตรง พิจารณาผลเสียที่เกิดขึ้น ทั้งระยะสั้น และระยะยาว

3) **สรุป** ให้ผู้เรียนอภิปรายหาเหตุผล ข้อมูลมาสนับสนุนความคิดเห็นของตน เพื่อประเมินคุณค่าของสิ่งที่ศึกษา และวางเป้าหมายเพื่อพัฒนาต่อไป

2. **กระบวนการสร้างค่านิยม** เป็นกระบวนการที่กำหนดทิศทาง หรือแนวทางในการดำรงชีวิตที่ถูกต้องเหมาะสม มีขั้นตอนดังนี้

1) **สังเกต** ตระหนัก ผู้สอนให้ผู้เรียนสังเกตภาพเหตุการณ์ สถานการณ์ แล้วพิจารณาสิ่งที่กำหนดให้ว่าคืออะไร เหมาะสมหรือไม่ ควรอนุรักษ์หรือไม่ เพราะเหตุใด

2) **ประเมินเชิงเหตุผล** ให้ผู้เรียนประเมินสิ่งที่กำหนดให้ว่าคืออะไร ดีหรือไม่ เพราะเหตุใด ผู้เรียนชอบหรือไม่ชอบ เพราะเหตุใด

3) **กำหนดค่านิยม** ผู้เรียนแต่ละคนแสดงความเชื่อ ความพอใจในการกระทำสถานการณ์ต่างๆ พร้อมเหตุผล

4) **วางแผนปฏิบัติ** ผู้เรียนช่วยกันกำหนดแนวทางปฏิบัติตามเหตุผลที่ผู้เรียนกำหนด โดยมีผู้สอนร่วมรับทราบกตึกา การกระทำ

5) **ปฏิบัติด้วยความชื่นชอบ** ผู้เรียนปฏิบัติตามค่านิยมที่ตนกำหนด เมื่อเกิดความชื่นชอบก็จะปฏิบัติด้วยความเต็มใจและเห็นคุณค่า

3. **กระบวนการสร้างเจตคติ** เป็นกระบวนการที่แทรกอยู่ในทุกเนื้อหา เป็นความรู้สึกที่มีต่อสิ่งที่เรียนอาจเป็นความคิด หลักการ การกระทำ เหตุการณ์ สถานการณ์ เป็นต้น มีขั้นตอนดังนี้

1) **สังเกต** ผู้สอนเสนอข้อมูล รูปภาพ สถานการณ์ ให้ผู้เรียนพิจารณาการกระทำที่ปรากฏว่าผู้เรียนมีความรู้สึกอย่างไร ดีหรือไม่ เช่น ภาพคนทิ้งขยะลงแม่น้ำลำคลอง ผู้เรียนรู้สึกอย่างไร ชอบหรือไม่ชอบ เพราะเหตุใด

2) **วิเคราะห์** ให้พิจารณาผลที่เกิดขึ้น ผลที่ตามมา แยกเป็นการกระทำที่เหมาะสม ได้ผลเป็นที่น่าพอใจหรือการกระทำที่ไม่เหมาะสม ได้ผลไม่เป็นที่น่าพอใจ

3) **สรุป** ผู้เรียนสรุปความรู้สึก ความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลว่าจะเลือกปฏิบัติอย่างไรแนวความคิดที่ถูกต้องควรเป็นอย่างไร

4. **กระบวนการกลุ่ม** เป็นกระบวนการที่ฝึกให้ทำกิจกรรมสำคัญคือ

1) **มีผู้นำและมีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ** กระบวนการกลุ่มจะต้องมีการรวมกลุ่มตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มีบทบาทแตกต่างกันไปตามหน้าที่ คือ ผู้นำกลุ่ม และสมาชิกในกลุ่ม ผู้นำกลุ่มจะทำหน้าที่นำในความคิด เสนอความคิด ประสานความคิด กระตุ้นให้สมาชิกคิดวางแผน และกำหนดภาระงาน รวมทั้งติดตามประสานสัมพันธ์เพื่อให้งานนั้นสำเร็จด้วยดี ถ้าในกลุ่มมีบุคคลที่มีภาวะความเป็นผู้นำหลายคนก็ต้องผลัดเปลี่ยนกันเป็นผู้นำ หรือผู้ตาม มีการเสนอความคิดเห็น รับฟังความคิดเห็นของสมาชิกอย่างมีเหตุผลมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ แต่ต้องช่วยเหลือกันเมื่อมีปัญหา

2) **การวางแผน** มีการระดมพลังสมอง วางแผนการทำงาน กำหนดจุดประสงค์ และขั้นตอนหรือวิธีการดำเนินการ

3) **ปฏิบัติตามแผน** เมื่อวางแผนงานด้วยการพิจารณาไตร่ตรองจากกลุ่มอย่างดีแล้ว สมาชิกในกลุ่มจะปฏิบัติตามแผนด้วยความรับผิดชอบ

4) **ประเมินผลการปฏิบัติงาน** ระหว่างการดำเนินงานตามแผน ผู้นำกลุ่มและสมาชิกจะต้องติดตามผลการปฏิบัติงานเป็นระยะ ๆ เพื่อแก้ไขหรือปรับปรุงงานให้ดีขึ้น

5) **ปรับปรุงและพัฒนา** มีการประเมินผลรวมและชื่นชมในผลงานของกลุ่ม หากยังไม่เป็นที่พอใจ หรือได้แนวทางที่ยังไม่เหมาะสมจะต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาต่อ

5. **กระบวนการปฏิบัติ** เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจนเกิดทักษะ เกิดความชำนาญจนสามารถทำได้คล่องแคล่ว มีขั้นตอนดังนี้

1) **สังเกตรับรู้** ให้ผู้เรียนได้เห็นตัวอย่างที่หลากหลายจนเกิดความเข้าใจและ เกิดความคิดรวบยอด

2) **ทำตามแบบ** ให้ผู้เรียนทำตามตัวอย่างที่แสดงให้เห็นทีละขั้นตอนจาก พื้นฐานไปสู่งานที่ยุ่ยากซับซ้อนยิ่งขึ้น

3) **ทำเองโดยไม่มีแบบ** ให้ผู้เรียนปฏิบัติเองโดยไม่ต้องดูตัวอย่าง เป็นการฝึก ให้ทำเองตั้งแต่ต้นจนจบ

4) **ฝึกให้ชำนาญ** การฝึกขั้นนี้ผู้เรียนจะสามารถปฏิบัติด้วยความชำนาญจาก การฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง หรือทำได้ด้วยตนเองอย่างอัตโนมัติจากงานชิ้นเดิม หรืองานที่ผู้สอน กำหนดให้ใหม่

6. **กระบวนการสร้างความคิดรวบยอด** เป็นกระบวนการที่ต้องการให้ผู้เรียน เกิดการรับรู้ บอกได้อธิบายได้ และเข้าใจในสิ่งที่เรียน ว่าคืออะไร หมายถึงสิ่งใด มีขั้นตอนดังนี้

1) **สังเกต** ให้ผู้เรียนรับรู้ ศึกษา พิจารณาสิ่งที่ผู้สอนนำเสนอ ว่ามีลักษณะ อย่างไร เช่น ยกตัวอย่างภาพ คำ ข้อความต่างๆ ให้ผู้เรียนพิจารณา

2) **จำแนกความแตกต่าง** ให้ผู้เรียนบอกข้อแตกต่างของสิ่งที่สังเกตว่าต่างกัน อย่างไร

3) **หาลักษณะร่วม** ให้ผู้เรียนพิจารณาภาพรวมของสิ่งที่สังเกต รับรู้ ว่ามีอะไร ที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน ซึ่งเป็นแนวทางในการนำไปสรุปเป็นหลักเกณฑ์ วิธีการ คำจำกัด ความ หรือนิยามได้

4) **ระบุชื่อความคิดรวบยอด** ให้ผู้เรียนระบุว่าสิ่งที่รับรู้ สิ่งที่กำหนดให้คืออะไร เรียกว่าอะไรหรือมีวิธีการอย่างไร

5) **ทดสอบและนำไปใช้** ให้ผู้เรียนนำความรู้ไปทดลอง ทดสอบ สังเกต ทำ แบบฝึกหัด ปฏิบัติหรือตรวจสอบคำตอบว่าใช่หรือไม่ นำไปใช้ตามคุณลักษณะที่ผู้เรียนรับรู้มา หรือไม่ เพื่อประเมินความรู้

7. **ทักษะกระบวนการ 9 ประการ** เป็นกระบวนการปฏิบัติหรือกระบวนการ ทำงานที่ครบขั้นตอนตั้งแต่แรกเริ่มจนแล้วเสร็จอย่างดีมีคุณภาพเป็นที่น่าพอใจ ทักษะกระบวนการ

เป็นวิธีการทำงานที่ผู้เรียนควรฝึกปฏิบัติจนเป็นนิสัย ไม่ว่าจะปฏิบัติงานใดๆ ก็สามารถปฏิบัติได้จนสำเร็จเป็นอย่างดี มีประสิทธิภาพ ผู้สอนจะใช้ทักษะกระบวนการ 9 ประการ หรืออาจเรียกสั้นๆ ว่า ทักษะกระบวนการ สอดแทรกในการสอนได้ ขั้นตอนของทักษะกระบวนการ 9 ประการ มีดังนี้

1) **ตระหนักในปัญหาและความจำเป็น** ผู้สอนยกสถานการณ์ตัวอย่างให้ผู้เรียนเข้าใจและตระหนักในปัญหาและความจำเป็นของเรื่องที่จะศึกษา หรือเห็นประโยชน์ เห็นความสำคัญของเรื่องที่จะศึกษานั้น ๆ หรืออาจยกกรณีตัวอย่างที่สะท้อนให้เห็นสภาพที่เป็นปัญหา ความขัดแย้งของเรื่องที่จะศึกษาโดยใช้สื่อประกอบ เช่น รูปภาพ วิดิทัศน์ สถานการณ์จริง ข่าว กรณีตัวอย่าง สไลด์ การอภิปราย การซักถาม การพาไปดูสถานการณ์ที่เป็นจริง ฯลฯ กระตุ้นให้ผู้เรียนเห็นสภาพปัญหา เห็นความจำเป็นด้วยตนเอง

2) **คิดวิเคราะห์ วิจัย** ผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดวิเคราะห์ วิจัย ตอบคำถาม หรือ ทำแบบฝึก โดยการแสดงความคิดเห็นเป็นกลุ่ม หรือรายบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนเห็นสาเหตุของปัญหานั้นๆ

3) **สร้างทางเลือกอย่างหลากหลาย** เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสวงหาทางเลือก ในการแก้ปัญหาอย่างหลากหลาย โดยร่วมกันวิเคราะห์ข้อดี ข้อเสีย หรือข้อจำกัด

4) **ประเมินและเลือกทางเลือกที่เหมาะสม** ให้ผู้เรียนวิเคราะห์และตัดสินใจ ทางเลือก โดยพิจารณาข้อดีข้อเสีย ข้อจำกัด ปัจจัย วิธีดำเนินงาน ผลผลิตต่าง ๆ เป็นต้น และเลือกแนวทางที่เหมาะสมที่สุดจากการอภิปรายหรือระดมพลังสมองของกลุ่ม

5) **กำหนดและลำดับขั้นตอนในการปฏิบัติ** ให้ผู้เรียนร่วมกันวางแผน ปฏิบัติงานดังนี้

- o การศึกษาข้อมูลขั้นพื้นฐาน
- o กำหนดวัตถุประสงค์
- o กำหนดขั้นตอนการทำงาน
- o กำหนดผู้รับผิดชอบ
- o กำหนดระยะเวลาการทำงาน
- o กำหนดวิธีการวัดผลและประเมินผล

6) **ปฏิบัติด้วยความชื่นชอบ** เมื่อกำหนดขั้นตอนการทำงานแล้ว ผู้เรียนก็จะปฏิบัติงานตามแผน ผู้สอนจะติดตาม ดูแล ช่วยเหลือ เมื่อมีปัญหา หากไม่มีปัญหาขณะปฏิบัติงาน

นั้น ผู้เรียนก็จะทำงานด้วยความสนใจ กระตือรือร้น และผลิตเพลลินในการทำงาน ผู้สอนควรชมเชยเพื่อให้ขวัญกำลังใจ

7) **ประเมินระหว่างปฏิบัติ** ในระหว่างทำงานนั้นอาจมีปัญหา และอุปสรรคบ้างให้ผู้เรียนประเมินผลการทำงานว่ามีปัญหาอย่างไร มีอุปสรรคอะไร ควรหาทางแก้ปัญหามาอย่างไร นำไปปรับปรุงในการทำงานขั้นตอนต่อไป

8) **ปรับปรุงให้ดีขึ้นอยู่เสมอ** ให้ผู้เรียนนำผลการประเมินมาแก้ไขปัญหาเพื่อปรับปรุงงานให้ดีขึ้นและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

9) **ประเมินผลรวมเพื่อให้เกิดความภูมิใจ** เมื่อผู้เรียนปฏิบัติงานตามแผนจนแล้วเสร็จ ผู้เรียนสรุปผลการดำเนินงานในภาพรวม เปรียบเทียบกับสภาพผลงานก่อนดำเนินการ และหลังการดำเนินการ หรือเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดว่าได้ผลเป็นที่น่าพอใจหรือไม่ มีผลพลอยได้อื่นๆ ใดๆ มีผลกระทบอย่างไร ผู้เรียนมีความพอใจ ภูมิใจในผลงานของตนหรือกลุ่มเพียงใด และควรเผยแพร่ให้ผู้อื่นรับรู้ด้วย

ในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ทักษะกระบวนการ 9 ประการนี้ บางขั้นตอนผู้สอนอาจรวมขั้นตอนก็ได้แม้จะเขียนไม่ครบ 9 ขั้นตอน แต่ในการปฏิบัติจริงจะต้องครบวงจรของการทำงาน คือ มีการวางแผน มีการปฏิบัติและมีการประเมินผล ก็ถือว่าเป็นทักษะกระบวนการได้ในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนควรศึกษากระบวนการต่าง ๆ และสอนกระบวนการควบคู่กันไปกับเนื้อหา เพื่อให้ไม่หลงกระบวนการ ผู้สอนอาจเขียนขั้นตอนของกระบวนการกำกับไว้หน้าข้อก็ได้

3. การจัดการเรียนรู้แบบโมเดลชิปปา (CIPPA Model)

โมเดลชิปปา (CIPPA Model) เป็นแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนของ ทิศนา ขัมมณี ซึ่งมาจากแนวคิดทางการศึกษาของ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ซึ่งเป็นผู้คิดเรื่องการเรียนรู้โดยการกระทำ (Learning by Doing) ผู้เรียนเรียนรู้โดยการลงมือปฏิบัติ ผู้สอนเป็นผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ผู้เรียนมีส่วนร่วม (Active Participation) โดยการมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น มีใจจดจ่อผูกพันกับสิ่งที่ทำ ศึกษาค้นคว้า รวบรวมข้อมูล แลกเปลี่ยนความคิด และประสบการณ์ระหว่างกัน ผู้เรียนรู้จักสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ได้เรียนรู้กระบวนการคู่กับการปฏิบัติ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การจัดการเรียนรู้ CIPPA Model มาจากแนวคิดหลัก 5 แนวคิด ซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานในการจัดการศึกษา ได้แก่

1. แนวคิดการสร้างความรู้ (Constructivism)
2. แนวคิดเรื่องกระบวนการกลุ่มและการเรียนแบบร่วมมือ (Group Process and Cooperative Learning)
3. แนวคิดเกี่ยวกับความพร้อมในการเรียนรู้ (Learning Readiness)
4. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้กระบวนการ (Process Learning)
5. แนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายโอนการเรียนรู้ (Transfer of Learning)

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โมเดลซิปปา (CIPPA Model) ตามรูปแบบของ ทิศนา ขัมมณี (2548) มีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ดังนี้

ขั้นที่ 1 การทบทวนความรู้เดิม

ขั้นนี้เป็นการดึงความรู้เดิมของผู้เรียนในเรื่องที่จะเรียน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนมีความพร้อม ในการเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิมของตน ผู้สอนอาจใช้วิธีการต่าง ๆ ได้อย่าง หลากหลาย เช่น ผู้สอนอาจใช้การสนทนาซักถามให้แก่ผู้เรียนเล่าประสบการณ์เดิม หรือให้ผู้เรียน แสดงโครงความรู้เดิม (Graphic Organizer) ของตน

ขั้นที่ 2 การแสวงหาความรู้ใหม่

ขั้นนี้เป็นการแสวงหาข้อมูลความรู้ใหม่ของผู้เรียนจากแหล่งข้อมูล หรือแหล่ง ความรู้ต่าง ๆ ซึ่งผู้สอนอาจจัดเตรียมมาให้ผู้เรียนหรือให้คำแนะนำเกี่ยวกับแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนไปแสวงหาก็กได้ ในขั้นนี้ผู้สอนควรแนะนำแหล่งความรู้ต่าง ๆ ให้แก่ผู้เรียนตลอดทั้ง จัดเตรียมเอกสารสื่อต่าง ๆ

ขั้นที่ 3 การศึกษาทำความเข้าใจข้อมูล/ความรู้ใหม่ และเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิม

ขั้นนี้เป็นขั้นที่ผู้เรียนศึกษาและทำความเข้าใจกับข้อมูล/ความรู้ที่หาได้ ผู้เรียน สร้างความหมายของข้อมูล/ ประสบการณ์ใหม่ โดยใช้กระบวนการต่าง ๆ ด้วยตนเอง เช่น ใช้ กระบวนการคิดและกระบวนการกลุ่มในการอธิบายและสรุปความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลนั้นๆ ซึ่ง จำเป็นต้องอาศัยความเชื่อมโยงกับความรู้เดิม

ในขั้นนี้ผู้สอนควรใช้กระบวนการต่างๆ ในการจัดกิจกรรม เช่น กระบวนการคิด กระบวนการกลุ่ม กระบวนการแสวงหาความรู้ กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการสร้างลักษณะนิสัย กระบวนการทางสังคมเพื่อให้ผู้เรียนสร้างความรู้ขึ้นมาด้วยตนเอง

ขั้นที่ 4 การแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจกลุ่ม

ขั้นนี้เป็นขั้นที่ผู้เรียนอาศัยกลุ่มเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบความรู้ความเข้าใจของตน รวมทั้งขยายความรู้ความเข้าใจของตนให้กว้างขึ้น ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้แบ่งปันความรู้ความเข้าใจของตนแก่ผู้อื่นและได้รับประโยชน์จากความรู้ความเข้าใจของผู้อื่นไปพร้อมๆ กัน ผู้เรียนแต่ละคนในกลุ่มจะช่วยเหลือกัน

ขั้นที่ 5 การสรุปและการจัดระเบียบความรู้

ขั้นนี้เป็นขั้นของการสรุปความรู้ทั้งความรู้เดิมและความรู้ใหม่ และจัดสิ่งที่เรียนให้ เป็นระเบียบ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนจดจำสิ่งที่เรียนรู้ได้ง่าย

ผู้สอนควรให้ผู้เรียนสรุปประเด็นสำคัญประกอบด้วยมโนทัศน์หลักและมโนทัศน์ย่อยของความรู้ทั้งหมดแล้วนำมาเรียงให้ได้สาระสำคัญครบถ้วน ผู้สอนอาจให้ผู้เรียนจดเป็น โครงสร้างความรู้ จะช่วยสร้างความรู้และจดจำข้อมูลได้ง่าย

ขั้นที่ 6 การปฏิบัติและ/หรือการแสดงผลงาน

ขั้นนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงผลงานการสร้างความรู้ของตนเองให้ผู้อื่น รับรู้ เป็นการช่วยให้ผู้เรียนได้ต่อยอดหรือตรวจสอบความเข้าใจของตนเอง และช่วยส่งเสริมให้ ผู้เรียนใช้ความคิดสร้างสรรค์ แต่หากต้องมีการปฏิบัติตามข้อมูลที่ได้ ขั้นนี้จะเป็นขั้นปฏิบัติและมีการแสดงผลงานที่ได้ปฏิบัติด้วย ในขั้นนี้ผู้เรียนสามารถแสดงผลงานด้วยวิธีต่างๆ เช่น การจัด นิทรรศการ การอภิปราย การแสดงบทบาทสมมุติ เรียงความ วาดภาพ ฯลฯ และอาจจัดให้มีการ ประเมินผลงานโดยมีเกณฑ์ที่เหมาะสม

ขั้นที่ 7 การประยุกต์ใช้ความรู้

ขั้นนี้เป็นขั้นการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการนำความรู้ความเข้าใจของตนเองไป ใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ที่หลากหลาย เพื่อความชำนาญ ความเข้าใจ ความสามารถในการแก้ปัญหาและความจำเป็นในเรื่องนั้นๆ เป็นการให้โอกาสผู้เรียนใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ เป็นการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์

หลังจากประยุกต์ใช้ความรู้ อาจมีการนำเสนอผลงานจากการประยุกต์อีกครั้งก็ได้ หรือไม่มีการนำเสนอผลงานในขั้นที่ 6 แต่นำมารวมแสดงในตอนท้ายหลังขั้นการประยุกต์ใช้ก็ได้เช่นกัน

ขั้นที่ 1 - 6 เป็นกระบวนการของการสร้างความรู้ (Construction of Knowledge)

ขั้นที่ 7 เป็นขั้นตอนที่ช่วยให้ผู้เรียนนำความรู้ไปใช้ (Application) จึงทำให้รูปแบบนี้มีคุณสมบัติครบถ้วนตามหลัก CIPPA

ประโยชน์

1. ผู้เรียนรู้จักการแสวงหาข้อมูล ข้อเท็จจริงจากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ และสามารถเชื่อมโยงความรู้ใหม่กับความรู้เดิมเพื่อนำมาใช้ในการเรียนรู้
2. ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการคิดที่หลากหลาย เป็นประสบการณ์ที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
3. ผู้เรียนรู้จักการทำงานร่วมกับผู้อื่น รู้จักวิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

ข้อจำกัด

ผู้เรียนจะต้องมีความรับผิดชอบในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับกลุ่ม จึงจะทำให้ผลงานบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. การจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการสืบเสาะหาความรู้ (Inquiry Process)

การจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการสืบเสาะหาความรู้ เป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้สืบค้น เเสาะหา สืบถาม ตรวจสอบ และค้นคว้าด้วยวิธีการต่าง ๆ จนเกิดความเข้าใจ และรับรู้ความรู้นั้นอย่างมีความหมาย เป็นการพัฒนากระบวนการคิดระดับสูงให้แก่ผู้เรียน ฝึกให้สังเกต การถาม – ตอบ การสื่อสาร เชื่อมโยงบูรณาการการนำเสนอ สร้างองค์ความรู้ โดยมีผู้สอนเป็นผู้กำกับ ควบคุม ให้คำปรึกษา ชี้แนะ ช่วยเหลือ กระตุ้นให้ผู้เรียนอยากรู้อยากเห็น และสืบเสาะหาความรู้จากการถาม พยายามหาคำตอบ หรือสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้วยตนเองผ่านกระบวนการคิด กระบวนการปฏิบัติ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1. **ขั้นสร้างความสนใจ (Engagement)** เป็นการนำเข้าสู่บทเรียนโดยนำเรื่องที่สนใจ อาจมาจากเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นอยู่ในช่วงเวลานั้น หรือเชื่อมโยงกับความรู้เดิมที่เรียนมาแล้ว เป็นตัวกระตุ้นให้นักเรียนสร้างคำถามเป็นแนวทางที่ใช้ในการสำรวจตรวจสอบอย่างหลากหลาย

2. **ขั้นสำรวจและค้นหา (Exploration)** เมื่อทำความเข้าใจในประเด็นหรือคำถามที่สนใจ มีการกำหนดแนวทางการสำรวจตรวจสอบ ตั้งสมมติฐาน กำหนดทางเลือกที่เป็นไปได้ ลงมือปฏิบัติเพื่อเก็บรวบรวม ข้อมูล ข้อสารสนเทศ หรือปรากฏการณ์ต่างๆ วิธีการตรวจสอบ อาจทำได้หลายวิธี เช่น การทดลอง กิจกรรม ภาคนาม การศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่างๆ

3. **ขั้นอธิบายและลงข้อสรุป (Explanation)** เมื่อได้ข้อมูลเพียงพอ จึงนำข้อมูลที่ได้อธิบาย แปรผล สรุปผล นำเสนอผลที่ได้ในรูปแบบต่างๆ เช่น บรรยายสรุป สร้างแบบจำลอง หรือรูปวาด

4. **ขั้นขยายความรู้ (Elaboration)** เป็นการนำความรู้ที่สร้างขึ้นไปเชื่อมโยงกับความรู้เดิม แนวคิดที่ได้จะช่วยเชื่อมโยงกับเรื่องต่าง ๆ ทำให้เกิดความรู้กว้างขึ้น

5. **ขั้นประเมิน (Evaluation)** เป็นการประเมินการเรียนรู้ด้วยกระบวนการต่างๆ ว่านักเรียนมีความรู้อะไรบ้าง อย่างไร และมากน้อยเพียงใด จากนั้นจะนำไปสู่การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในเรื่องอื่นๆ

ประโยชน์

กระบวนการสืบเสาะหาความรู้ช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งเนื้อหา หลักการ ทฤษฎี ตลอดจนการลงมือปฏิบัติเพื่อให้ได้ความรู้

ข้อจำกัด

ผู้สอนจะต้องลดบทบาทของการเป็นผู้อธิบายในขั้นที่ 3 ผู้สอนจะเป็นเพียงผู้เสนอแนะให้คำแนะนำและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียน

5. วิธีสอนแบบธรรมสภาัจฉา (The Use of Dhammasakaccha)

วิธีสอนแบบธรรมสภาัจฉา เป็นวิธีสอนที่ใช้หลักการสนทนาเป็นสำคัญ เป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและอภิปรายร่วมกัน ซึ่งอาจจะเป็นการสนทนายาระหว่างผู้สอนและผู้เรียน หรืออาจเป็นการสนทนาอภิปรายร่วมกันในหมู่ผู้เรียน วิธีการสอนแบบธรรมสภาัจฉา เป็นวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้บ่อย วิธีหนึ่งพระพุทธเจ้ามักทรงใช้ถามนำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรมะ ทรงส่งเสริมให้มีการสนทนากันในหมู่สาวก ปัจจุบันนักการศึกษาได้นำหลักการสอนแบบธรรมสภาัจฉามาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ โดยแทรกวิธีคิดตามหลักพุทธธรรมเข้าไปในกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ วิธีคิดตามหลักพุทธธรรมที่พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้อธิบายวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการไว้ 10 วิธี คือ วิธีคิด แบบสืบสาวปัจจัย วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ วิธีคิดแบบรู้เท่าทันธรรมดา วิธีคิดแบบอริยสังข์หรือแบบแก้ปัญหา วิธีคิดตามหลักการและความมุ่งหมาย (วิธีคิดแบบอรรถสัมพันธ์) วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก วิธีคิดแบบคุณค่าแท้และคุณค่าเทียม วิธีคิดแบบอุปมาอุปไมยหรือคุณธรรม วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในปัจจุบัน และวิธีคิดวิเคราะห์ในลักษณะต่างๆ (วิธีคิดแบบวิภังชวาท)

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

สุมน อมรวิวัฒน์ (2535) และ สุคนธ์ สิ้นธพานนท์ (2538) ได้เสนอหลักการในการจัดระบบการเรียนรู้ การสอนแบบธรรมสภาัจฉาไว้ว่า ผู้เรียนจะต้องรู้จักแสวงหาความรู้ เพื่อนำมาเป็นพื้นฐานในการคิดวิเคราะห์ และประเมินค่าความรู้ ร่วมสนทนาอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน วิจารณ์ พุดโต้ตอบกัน และซักถามกันอย่างมีเหตุผล และสามารถนำผลการคิดวิเคราะห์ไปพิสูจน์ความรู้ด้วยการปฏิบัติ ผู้เรียนต้องปฏิบัติตนเป็นกัลยาณมิตร

1. ชี้นำเข้าสู่บทเรียน

ผู้สอนนำข่าว หรือสถานการณ์ต่างๆ มาเสนอผู้เรียน เพื่อให้เห็นปัญหาและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา และเห็นคุณค่าของการแก้ปัญหาอย่างถูกต้อง

2. ชี้นสอน

1) **แสวงหาความรู้** ผู้สอนออกแบบกิจกรรมหรือกำหนดประเด็น เพื่อให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ด้วยการค้นคว้าหาความรู้จากเอกสาร ตำรา หนังสือประเภทต่างๆ ป้ายนิเทศ สื่อ

อุปกรณ์ต่างๆ ตลอดจนแหล่งความรู้ด้านเทคโนโลยี แล้วนำมาแลกเปลี่ยนความรู้และช่วยกันสรุป โดยมีผู้สอนคอยช่วยชี้แนะอย่างมีเมตตา

2) **ค้นพบความรู้/สันทนาแลกเปลี่ยนความรู้** ขณะที่ผู้เรียนแสวงหาความรู้ ด้วยวิธีการต่างๆ อย่างหลากหลาย ผู้เรียนก็ย่อมค้นพบความรู้ไปด้วย ซึ่งถ้าจะให้ค้นพบความรู้ที่ตรงประเด็น ผู้สอนควรจัดทำใบงานกำหนดหัวข้อ หรือตั้งประเด็นคำถามเพื่อเป็นการกำกับผู้เรียน ให้ศึกษาข้อมูลความรู้ได้ตรงตามเป้าหมาย

3) **การวิเคราะห์และประเมินค่าความรู้** ผู้สอนควรได้นำวิธีคิดรูปแบบต่างๆ แทรกเข้ามาเพื่อให้ผู้เรียนได้รู้จักวิเคราะห์และประเมินค่าความรู้อย่างมีเหตุผล ผู้สอนอาจนำกรณีตัวอย่างมาให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดหาสาเหตุของปัญหา หรือคิดวิธีแก้ปัญหาโดยใช้วิธีคิดวิเคราะห์แบบใดแบบหนึ่ง เช่น วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม คิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ ฯลฯ ต่อจากนั้นให้ผู้เรียนได้ฝึกการสรุปประเด็นของข้อมูลความรู้และประเมินค่า โดยวิธีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในกลุ่ม และเสนอต่อชั้นเรียน

4) **พิสูจน์ความรู้หรือชั้นปฏิบัติ** เป็นขั้นที่ผู้สอนได้จัดกิจกรรมฝึกปฏิบัติ พิสูจน์ความรู้ให้ผู้เรียนทุกคนได้วางแผนการปฏิบัติตนและเลือกแนวปฏิบัติ เพื่อนำไปปฏิบัติจริงทั้งในเวลาเรียนและนอกเวลาเรียน โดยจะให้ผู้เรียนเลือกแนวทางปฏิบัติตนที่คล้ายคลึงกันในกลุ่มของตน เพื่อจะได้รู้ถึงปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการปฏิบัติ และนำมาอภิปรายร่วมกันเพื่อหาแนวทางแก้ไข

ในขั้นปฏิบัตินี้ผู้สอนควรให้เวลาผู้เรียนได้มีโอกาสปฏิบัติจริงตามแนวทางที่กลุ่มของตนได้เลือกไว้ ซึ่งอาจจะใช้เวลาสัก 1 - 2 สัปดาห์ เป็นอย่างน้อย

3. ขั้นสรุป

1) ให้ผู้เรียนทุกคนสรุปผลการปฏิบัติการและพิสูจน์ความรู้ ตามทางเลือกของผู้เรียน แต่ละกลุ่ม โดยสมาชิกแต่ละกลุ่มนำผลการสรุปมาเล่าสู่กันฟัง ให้ทราบถึงผลการปฏิบัติว่า เป็นอย่างไร มีเรื่องใดที่เป็นปัญหาอุปสรรค หาสาเหตุของปัญหา และช่วยกันเสนอแนวทางแก้ไข ถ้าบุคคลใดได้ผลดีจากการปฏิบัติ ให้ช่วยกันหาสาเหตุของผลการปฏิบัตินั้น ซึ่งอาจใช้วิธีคิดแบบที่ผู้เรียนคิดว่าเหมาะสม

2) ให้นำผลการสรุปของแต่ละกลุ่มมาแลกเปลี่ยนกันด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น พูด เขียน ฯลฯ เพื่อแสดงความมั่นใจว่าข้อมูลที่ได้รับการพิสูจน์ด้วยการปฏิบัตินั้นเป็นไปได้ มีคุณค่า และปฏิบัติได้ผลจริง

ประโยชน์

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้วิธีการสอนแบบธรรมชาติจะช่วยให้ผู้เรียนจะได้มีส่วนร่วมในการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นที่จะแสวงหาความรู้เพื่อมาเป็นพื้นฐานในการสนทนา อภิปรายร่วมกัน ใช้กระบวนการคิดซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจปฏิบัติ

ข้อจำกัด

การฝึกให้ผู้เรียนใช้ทักษะการคิดในขั้นวิเคราะห์และประเมินค่าความรู้ อาจต้องใช้เวลาานถ้าผู้สอนยังไม่เคยฝึกให้ผู้เรียนให้รู้จักคิดมาก่อน

6. วิธีสอนแบบแก้ปัญหา (Problem Solving)

วิธีสอนแบบแก้ปัญหา เป็นวิธีสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อให้ผู้เรียน คิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น ซึ่งมีรากฐานมาจากความจริงในชีวิตของมนุษย์ที่ต้องเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ทุกขณะ ดังนั้น ถ้ามนุษย์รู้จักแก้ปัญหาได้ก็จะสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างราบรื่น นอกจากนั้นยังเป็นวิธีสอนที่เป็นไปตามหลักจิตวิทยาแห่งการเรียนรู้ที่ว่า “การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น”

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ขั้นที่ 1 ตั้งปัญหา ผู้สอนสามารถดำเนินการให้ผู้เรียนเกิดปัญหาหรือข้อสงสัย เช่น การใช้คำถามนำสู่ปัญหา การเล่าประสบการณ์หรือเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน หรือการสร้างสถานการณ์ให้เกิดปัญหา ให้ผู้เรียนคิดคำถาม หรือปัญหา

ขั้นที่ 2 ตั้งสมมุติฐาน เป็นขั้นตอนที่ใช้เหตุผลในการคิดวิเคราะห์ปัญหาและคาดคะเนคำตอบ พิจารณาแยกปัญหาใหญ่ออกเป็นปัญหาย่อย แล้วคิดอย่างเป็นระบบ โดยนำความรู้ความเข้าใจ ข้อมูล และประสบการณ์เดิมที่เคยศึกษามาแล้วมาคิดแก้ปัญหา คาดคะเนคำตอบ

ขั้นที่ 3 วางแผนแก้ปัญหา หรือออกแบบวิธีการหาคำตอบจากสมมติฐานที่ตั้งไว้ โดยศึกษาถึงสาเหตุที่เกิดปัญหาขึ้น และใช้เหตุผลในการคิดหาวิธีการแก้ปัญหาได้ตรงกับสาเหตุ ซึ่งจะต้องสร้างทางเลือก หรือวิธีการแก้ปัญหาให้หลากหลาย แล้วใช้เหตุผลในการพิจารณาเลือกวิธีแก้ปัญหาที่ดีที่สุด มีความเป็นไปได้มากที่สุด พร้อมทั้งเตรียมอุปกรณ์ เครื่องมือที่จะใช้ให้พร้อม

ขั้นที่ 4 เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อกำหนดหรือวางแผนแก้ปัญหาแล้วผู้เรียนลงมือปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ จดบันทึกข้อมูลที่ได้เพื่อนำเสนอข้อมูล ผ่านการวิเคราะห์และการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล จัดกระทำข้อมูล แล้วนำเสนอข้อมูลในรูปแบบที่เข้าใจได้ง่าย

ขั้นที่ 5 สรุปผล เป็นขั้นที่นำข้อมูลมาพิจารณา แปลความหมายระหว่างสาเหตุกับผลที่เกิดขึ้น เพื่อหาคำตอบตามสมมติฐานแล้วจึงสรุปเป็นหลักการกว้าง ๆ

ขั้นที่ 6 การตรวจสอบและการประเมินผล เมื่อได้ข้อสรุปเป็นหลักการกว้าง ๆ แล้วนำมาพิจารณาอีกครั้งว่าข้อสรุปน่าเชื่อถือหรือไม่

ประโยชน์

วิธีสอนแบบแก้ปัญหามีประโยชน์ต่อผู้เรียน ทำให้ได้คิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง ฝึกการสังเกต วิเคราะห์การหาเหตุผล ใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ ทำให้มีประสบการณ์ตรงด้วยการลงมือปฏิบัติ

ข้อจำกัด

ปัญหาที่เสนอต้องน่าสนใจ และเหมาะสมกับวัยของผู้เรียน ผู้สอนต้องมีความสามารถในการช่วยให้คำแนะนำในการแก้ปัญหาให้ผู้เรียน มีการฝึกทักษะการคิดในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

7. วิธีสอนแบบสาธิต (Demonstration Method)

วิธีสอนแบบสาธิตเป็นวิธีการที่ผู้สอนเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในเนื้อหาสาระ พร้อมทั้งแสดงกระบวนการปฏิบัติประกอบคำอธิบายตามขั้นตอนการสาธิตนั้น ๆ แล้วให้ผู้เรียนซักถาม อภิปรายและสรุปผลการเรียนรู้จากการสาธิต

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบสาธิต

การสาธิต แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. การสาธิตสำหรับผู้เรียนทั้งห้อง (Class Demonstration)
2. การสาธิตสำหรับกลุ่มย่อย (Group Demonstration)
3. การสาธิตเป็นรายบุคคล (Individual Demonstration)

การสาธิต มีรูปแบบการสาธิตหลายแบบ เช่น ผู้สอนเป็นผู้สาธิต ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสาธิต ผู้เรียนสาธิตเป็นกลุ่ม ผู้เรียนสาธิตเป็นรายบุคคล วิทยากรสาธิต

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แบบสาธิต

1. **ขั้นเตรียมการสาธิต** กำหนดจุดประสงค์ของการสาธิตให้ชัดเจน ศึกษาเนื้อหาในบทเรียนอย่างละเอียด กำหนดขั้นตอนในการสาธิต จัดเตรียมเครื่องมืออุปกรณ์สำหรับสาธิต จัดเตรียมสถานที่สาธิต ก่อนการสาธิตในชั้นเรียนทุกครั้งผู้สอนจะต้องทดลองกระบวนการสาธิตทุกขั้นตอน จัดเตรียมเอกสารและวิธีการวัดประเมินผลที่ชัดเจน กำหนดเวลาในการสาธิตให้เหมาะสม

2. ขั้นสาธิต

- 1) บอกจุดประสงค์การสาธิตและเรื่องที่จะสาธิตให้ผู้เรียนทราบ
- 2) บอกขั้นตอนของกิจกรรมที่ผู้เรียนต้องปฏิบัติ เช่น ตำแหน่งที่ผู้เรียนนั่ง การจดบันทึก การสังเกต การตั้งคำถาม การสรุปขั้นตอน การสาธิต
- 3) แนะนำสื่อการเรียนให้ผู้เรียนทราบว่าจะใช้สื่อประเภทใดและแหล่งการเรียนรู้ที่จะศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมมีอะไรบ้าง
- 4) ดำเนินการสาธิตอย่างช้าๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นขั้นตอนอย่างละเอียด แม้การสาธิตจะต้องอาศัยทักษะการทำงานที่รวดเร็ว แต่ผู้สอนต้องทำการสาธิตครั้งแรกอย่างช้าๆ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจขั้นตอนการสาธิต หลังจากที่สาธิตครบทุกขั้นตอนแล้ว ผู้สอนอาจย้อนกลับมาสาธิตให้เร็วขึ้น เพื่อให้เห็นธรรมชาติของการทำงานที่ต่อเนื่อง หรืออาจกลับมาสาธิตเฉพาะบางขั้นตอนที่เห็นว่าซับซ้อน
- 5) ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสาธิต ผู้สอนอธิบายให้ผู้เรียนฟังไปด้วยระหว่างการสาธิตแต่ละขั้นตอน โดยเน้นให้ผู้เรียนสังเกตขั้นตอนการทำงานแต่ละขั้นตอนที่ผู้สอนสาธิตใน

ขณะที่มีการสาธิตนั้น ผู้สอนอาจตั้งคำถามให้ผู้เรียนตอบ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมที่ดี เพราะการซักถามทำให้ผู้เรียนเข้าใจและมีความมั่นใจยิ่งขึ้นว่าจะสามารถทำด้วยตนเองได้

3. ชั้นสรุปการสาธิต

1) สรุปขั้นตอนหรือสิ่งที่สำคัญ คือ ผู้สอนให้ผู้เรียนสรุปผลจากที่เห็นตามลำดับขั้นตอนต่าง ๆ จากการสาธิต เพื่อประเมินว่าผู้เรียนมีความเข้าใจในการเรียนนั้นๆ มากน้อยเพียงใด

2) ผู้สอนสรุปด้วยการตั้งคำถาม เพื่อให้ผู้เรียนพิจารณาจากขั้นตอนต่างๆ ที่สาธิต หรือกระบวนการสาธิต

4. ชั้นวัดและประเมินผล

ผู้สอนอาจใช้วิธีการต่างๆ เพื่อประเมินว่าผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องที่สาธิต ถ้ามีเวลาอาจให้ผู้เรียนคนใดคนหนึ่งออกมาสาธิตให้ดู

ประโยชน์

วิธีสอนแบบสาธิตทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจกระจ่างชัดในสิ่งที่เรียนรู้ สามารถปฏิบัติตามขั้นตอนของการสาธิตได้ ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงจากการฝึกปฏิบัติตามแบบ

ข้อจำกัด

ผู้สอนต้องใช้เวลาในการเตรียมการสาธิต ขณะทำการสาธิตผู้สอนจะต้องใช้เทคนิคในการบริหารจัดการชั้นเรียนเพื่อให้ผู้เรียนติดตามการสาธิตอย่างต่อเนื่อง ถ้าผู้เรียนกลุ่มใหญ่เกินไปอาจทำให้ผู้เรียนไม่สามารถมองเห็นการสาธิตได้ทั่วถึง

การนำกระบวนการคิดมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนหน้าที่พลเมือง

การคิดเป็นกระบวนการทางสมอง หรือพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในสมองที่มีการค้นหาหลักการหรือความจริง แล้ววิเคราะห์เนื้อหา ข้อสรุป ซึ่งการคิดนั้นอาจเกิดจากสิ่งเร้า หรือความจริงที่ได้รับรวมกับประสบการณ์เดิมที่มีอยู่ ในการจัดการเรียนรู้ในรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง นอกจากจะเน้นการจัด การเรียนรู้ที่ลงสู่การปฏิบัติจริงแล้ว ครูผู้สอนพึงนำกระบวนการคิดในรูปแบบต่างๆ มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามผลการเรียนรู้ กระบวนการคิดมีมากมายหลายวิธี และนักการศึกษาแต่ละท่านก็เสนอขั้นตอนการคิดที่แตกต่างกันไป แต่ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างบางวิธี ดังนี้

1. การคิดวิเคราะห์ (Analyzing)

ทิสนา เขมมณี และคณะ (2552) ได้ให้ความหมายและขั้นตอนการคิดวิเคราะห์ ดังนี้ การคิดวิเคราะห์เป็นการจำแนกแยกแยะสิ่งใดสิ่งหนึ่ง/เรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพื่อค้นหาองค์ประกอบและความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบเหล่านั้น เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจในเรื่องนั้น

ขั้นตอนการคิด

1. ศึกษาข้อมูล
2. ตั้งวัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์ข้อมูล
3. กำหนดเกณฑ์ในการจำแนกแยกแยะข้อมูล
4. แยกแยะข้อมูลตามเกณฑ์ที่กำหนดเพื่อให้เห็นองค์ประกอบของสิ่งที่วิเคราะห์
5. หาความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ และความสัมพันธ์ของข้อมูลในแต่ละองค์ประกอบ
6. นำเสนอผลการวิเคราะห์
7. นำผลการวิเคราะห์มาสรุปตอบคำถามตามวัตถุประสงค์

2. การคิดสังเคราะห์ (Synthesizing)

ทิสนา เขมมณี และคณะ (2552) ได้ให้ความหมายและขั้นตอนการคิดสังเคราะห์ไว้ว่า การคิดสังเคราะห์เป็นการนำความรู้ที่ผ่านการวิเคราะห์มาผสมผสานสร้างสิ่งใหม่ที่มีลักษณะต่างจากเดิม

ขั้นตอนการคิดสังเคราะห์

1. กำหนดวัตถุประสงค์ของสิ่งใหม่ที่ต้องการสร้าง
2. ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง
3. เลือกข้อมูลที่สุดคล้องกับวัตถุประสงค์
4. นำข้อมูลมาทำกรอบแนวคิดสำหรับสิ่งใหม่
5. สร้างสิ่งใหม่ตามวัตถุประสงค์โดยอาศัยแนวคิดที่กำหนด ร่วมกับข้อมูลอื่นที่เกี่ยวข้อง

3.การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking)

การคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นกระบวนการคิดที่ใช้เหตุผลโดยมีการศึกษาข้อเท็จจริง หลักฐาน และข้อมูลต่าง ๆ เพื่อประกอบการตัดสินใจ แล้วนำมาพิจารณาวิเคราะห์อย่างสมเหตุสมผล ก่อนตัดสินใจว่าสิ่งใดควรเชื่อ หรือไม่ควรเชื่อ ผู้ที่มีความคิดอย่างมีวิจารณญาณ จะเป็นผู้มีใจกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล ไม่ยึดถือความคิดเห็นของตนเอง ก่อนจะตัดสินใจ ในเรื่องใดก็จะต้องมีข้อมูลหลักฐานเพียงพอ และสามารถเปลี่ยนความคิดเห็นของตนเองให้เข้ากับผู้อื่นได้ ถ้าผู้นั้นมีเหตุผลที่เหมาะสมถูกต้องกว่า เป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นในการค้นหาข้อมูลและความรู้ กล่าวได้ว่าผู้ที่มีความคิดอย่างมีวิจารณญาณจะเป็นผู้มีเหตุผล

บลูมและกาเย่ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณว่าเป็นกระบวนการที่เริ่มจากสัญลักษณ์ทางภาษา จนโยงมาเป็นความคิดรวบยอด เป็นกฎเกณฑ์ และนำเกณฑ์ไปใช้ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. **สังเกต** ให้ผู้เรียนสังเกต รับรู้ และพิจารณาคำ ข้อความ หรือภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ให้ทำกิจกรรมการรับรู้ เข้าใจ ได้ความคิดรวบยอดที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ สรุปเป็นใจความสำคัญครบถ้วน ตรงตามหลักฐานข้อมูล
2. **อธิบาย** ให้ผู้เรียนอธิบายหรือตอบคำถาม แสดงความคิดเห็น เห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วยกับสิ่งที่กำหนด เน้นการใช้เหตุผลด้วยหลักการ กฎเกณฑ์ อ้างหลักฐานข้อมูลประกอบให้น่าเชื่อถือ
3. **รับฟัง** ให้ผู้เรียนได้ฟังความคิดเห็นที่แตกต่างจากความคิดเห็นของตน ได้ฟังและตอบคำถามตามความคิดเห็นที่แตกต่างกัน เน้นการปรับเปลี่ยนความคิดอย่างมีเหตุผล ไม่ใช่อารมณ์ หรือถือความคิดเห็นของตนเองเป็นใหญ่
4. **เชื่อมโยงความสัมพันธ์** ให้ผู้เรียนได้เปรียบเทียบความแตกต่างและความคล้ายคลึงของสิ่งต่าง ๆ จัดกลุ่มที่เป็นพวกเดียวกัน หาเหตุผล หรือกฎเกณฑ์มาเชื่อมโยงในลักษณะอุปมาอุปไมย
5. **วิจารณ์** จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนวิเคราะห์เหตุการณ์ คำกล่าว แนวคิด หรือการกระทำ ที่กำหนด แล้วให้จำแนกหาข้อดี ข้อด้อย ส่วนดี ส่วนด้อย ส่วนสำคัญ หรือส่วนที่ไม่สำคัญจากสิ่งนั้น ด้วยการยกเหตุผล และหลักฐานมาประกอบ เช่น บอกว่าการกระทำนั้นไม่เหมาะสม เพราะอะไร ทำถูกต้องเพราะอะไร

6. **สรุป** ให้ผู้เรียนพิจารณาการกระทำ หรือข้อมูลต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงเกี่ยวข้องกัน แล้วสรุปผลอย่างตรงไปตรงมาตามหลักฐานข้อมูล เช่น การกระทำนั้นผู้เรียนเห็นว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้อง ควรประพฤติปฏิบัติอย่างไร มีเหตุผลสนับสนุนอย่างไร ข้อความที่กล่าวมานั้นเชื่อถือได้หรือไม่อย่างไร

กล่าวได้ว่า การฝึกทักษะให้ผู้เรียนรู้จักคิดโดยใช้วิธีการคิดต่าง ๆ นั้น จะเป็นพื้นฐานสำคัญที่นำไปสู่การตัดสินใจอย่างถูกต้องเหมาะสม เป็นทักษะหนึ่งตามจุดหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะสำคัญในด้านความสามารถในการคิด เน้นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดสังเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองและสังคมได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น ครูผู้สอนจึงต้องศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับกระบวนการคิดต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาผู้เรียน

การใช้สื่อในการจัดการเรียนการสอน

กิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยจำนวนมาก เช่น การอภิปราย การวิเคราะห์ข่าว เหตุการณ์การเมือง เป็นต้น จำเป็นจะต้องใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความน่าสนใจ ชวนคิด ชวนติดตาม เข้าใจได้ง่าย รวมทั้งกระตุ้นให้นักเรียนรู้จักวิธีการแสวงหาความรู้ เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง ตัวอย่างสื่อการเรียนรู้ที่น่าสนใจมีดังต่อไปนี้ (ดวงกมล สิ้นธุ์เพ็ง, 2551)

1. **สื่อการเรียนรู้ประเภทสิ่งพิมพ์** ได้แก่ หนังสือเรียน หนังสือแบบฝึกหัด เอกสารประกอบการเรียน หนังสือเสริมประสบการณ์ ตำรา หนังสือพิมพ์ สารนุกรม นิตยสาร นิตาน บทบรรณาธิการ รูปภาพ นิตาน การ์ตูน เป็นต้น
2. **วัสดุ** ได้แก่ ภาพ วิดีทัศน์ สไลด์ แผนภาพ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ โปรแกรมนำเสนอ ผลงาน โปรแกรมสำเร็จรูป เป็นต้น
3. **บุคคล** ได้แก่ ครู ผู้เชี่ยวชาญ วิทยากร รวมทั้งบุคลากรในโรงเรียนและในชุมชน ที่มีความรู้ ความสามารถ
4. **สถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก** ได้แก่ ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ ห้องสมุด นอกจากนั้นสื่อการเรียนรู้ยังรวมไปถึง แหล่งข้อมูล ข่าวสาร สารสนเทศ และประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ แสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองตาม

อธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีความสนใจใคร่เรียนรู้และเป็นบุคคลที่มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต (ถวัลย์ มาศจรัส, 2553) ในส่วนของแหล่งเรียนรู้ ลักษณะของแหล่งการเรียนรู้ที่สามารถให้การศึกษาแก่นักเรียน จัดได้ 8 ลักษณะ ดังนี้

1. แหล่งการเรียนรู้ต้องสามารถตอบสนองการเรียนที่เป็นกระบวนการ (process of learning) การเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง (learning by doing) ทั้งการเรียนรู้ของคนในชุมชนที่มีแหล่ง การเรียนรู้ของตนเองอยู่แล้ว และการเรียนรู้ของคนอื่น ๆ ทั้งในระบบ นอกกระบบ และตาม อธยาศัย

2. เป็นแหล่งทำกิจกรรม แหล่งทัศนศึกษา แหล่งฝึกงาน และแหล่งประกอบอาชีพ ของผู้เรียน

3. เป็นแหล่งสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นโดยตนเอง

4. เป็นห้องเรียนทางธรรมชาติ เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้า วิจัยและฝึกอบรม

5. เป็นองค์กรเปิด ผู้สนใจสามารถเข้าถึงข้อมูลได้เต็มที่และทั่วถึง

6. สามารถเผยแพร่ความรู้แก่ผู้เรียนในเชิงรุกสู่ทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างทั่วถึง ประหยัดและสะดวก

7. มีการเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน

8. มีสื่อประเภทต่าง ๆ ประกอบด้วย สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเสริม กิจกรรมการเรียนการสอนและการพัฒนาอาชีพ

วิธีการกำหนดสถานที่แหล่งเรียนรู้ สามารถกำหนดได้ 3 ประเภท คือ (สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา, 2550) เสนอว่า

1. การไปศึกษาแหล่งการเรียนรู้ในระยะทางใกล้ ๆ หมายถึง การพำนักอยู่เรียนไป ยังสถานที่อื่นนอกห้องเรียนแต่ยังคงอยู่ในโรงเรียน

2. การไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ในระยะทางไม่ไกลมากนัก หมายถึง การศึกษาแหล่ง เรียนรู้ที่อยู่ใกล้เคียงกับโรงเรียนที่สามารถเดินทางไปได้สะดวก

3. การไปศึกษาแหล่งเรียนรู้ในระยะทางไกล หมายถึง การศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ ที่ไกลจากโรงเรียนต้องใช้ยานพาหนะ และต้องใช้เวลาอย่างน้อย 1 วันขึ้นไป

แหล่งเรียนรู้ในการสอนเกี่ยวกับประชาธิปไตยควรจะให้ให้นักเรียนไปทัศนศึกษาที่รัฐสภา เพื่อให้เห็นการทำงานจริงของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หากไม่สามารถเดินทางไกลได้ ควรควรพา

นักเรียนไปศึกษาการประชุมของคณะกรรมการชุมชนศึกษาการดำเนินงานของคณะกรรมการชุมชน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้วิธีการประชุมและวิธีการดำเนินงานของคณะกรรมการชุมชน เป็นการศึกษาจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน (ป.มหาพันธ์, 2544)

สรุปแล้วสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่ช่วยส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียนที่ช่วยพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยที่นักวิชาการและนักการศึกษาเสนอข้างต้นนั้น ประกอบไปด้วย

1. ใบความรู้	2. วิดีทัศน์
3. หนังสือ / หนังสือนอกเวลา	4. หนังสือพิมพ์
5. บทความวิชาการ	6. นิทาน
7. บทบรรณาธิการ	8. เพลง
9. ภาพยนตร์สั้น / ภาพยนตร์โฆษณา	10. สื่ออิเล็กทรอนิกส์/โปรแกรมสำเร็จรูป
11. รูปภาพ	12. โปรแกรมนำเสนอผลงาน
13. การ์ตูน	14. ชุดกิจกรรมโดย กกต.
15. แหล่งเรียนรู้ในชุมชน	

3.1.6 การวัดและประเมินผล

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2557) ได้อธิบายถึงการออกแบบการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้รายวิชาหน้าที่พลเมืองไว้ว่า การประเมินรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองจะต้องกำหนดกฎเกณฑ์การประเมินให้ชัดเจนเหมาะสม เพราะเกณฑ์การประเมินเป็นแนวทางในการให้คะแนนประกอบด้วยเกณฑ์ด้านต่างๆ เพื่อใช้ประเมินค่าผลการปฏิบัติของผู้เรียน เกณฑ์เหล่านี้คือสิ่งสำคัญที่ผู้เรียนควรระมัดระวังกลายเป็นลักษณะนิสัย

ครูผู้สอนสามารถออกแบบวัดและประเมินผลในระดับชั้นเรียนได้ดังนี้

1. กำหนดผลการเรียนรู้/คุณลักษณะที่จะประเมิน
2. วิเคราะห์พฤติกรรมสำคัญจากผลการเรียนรู้เพื่อกำหนดหลักฐานการเรียนรู้
3. เลือกใช้วิธีการเครื่องมือให้เหมาะสมกับพฤติกรรมที่จะประเมิน
4. กำหนดเกณฑ์การประเมินพฤติกรรม (Scoring Rubrics)

มีวิธีการวัดและประเมินผลที่เป็นแนวทางสำคัญ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

พฤติกรรม	วิธีการ	เครื่องมือ
การปฏิบัติตน	การสังเกต	แบบประเมินพฤติกรรม
การมีส่วนร่วม	การสอบถาม	แบบประเมินพฤติกรรมจาก
การแสดงออก	การตรวจสอบจากบันทึก	สถานการณ์จริง
การชักชวน	พฤติกรรม/กิจกรรมของ	
การเป็นแบบอย่าง	นักเรียน	
เห็นคุณค่า	การสังเกต	แบบสำรวจความคิดเห็น
รู้คุณค่า	การสอบถาม	ความพึงพอใจ
เห็นความสำคัญ	การตรวจสอบจากบันทึกของ	การประเมินตนเอง / ครู /
เห็นประโยชน์	นักเรียน	เพื่อน / ผู้ปกครอง
การยอมรับ	การสังเกต	แบบวัดเจตคติ
	การสำรวจความรู้สึก	แบบประเมินพฤติกรรมจาก
	การตรวจสอบจากแบบ	การสะท้อนการเรียนรู้
	สะท้อนการเรียนรู้	
การแก้ปัญหา	การตรวจสอบ	แบบประเมินกระบวนการ แก้ปัญหา แบบตรวจสอบรายการ

แนวทางการจัดการเรียนรู้ รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2557)

ตัวอย่าง การออกแบบการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

ผลการเรียนรู้	พฤติกรรม สำคัญ	ชิ้นงาน/ภาระ งาน	การประเมิน	
			วิธีการ	เครื่องมือ
ปฏิบัติตนตามกฎ ระเบียบและหน้าที่ที่ ต้องปฏิบัติตนใน โรงเรียน	การปฏิบัติตน	การแต่งกายถูก ระเบียบ การเข้าแถวเป็น ระเบียบ	การประเมิน การปฏิบัติ	เกณฑ์การ ประเมิน แบบประเมิน
ปฏิบัติตนตาม บทบาทหน้าที่ใน ฐานะสมาชิกที่ดีของ ห้องเรียนและ โรงเรียน	การปฏิบัติตน	การดูแลพื้นที่ที่ ได้รับมอบหมาย การเป็นผู้นำและ สมาชิกที่ดี	การประเมิน การปฏิบัติ	เกณฑ์การ ประเมิน แบบประเมิน

แนวทางการจัดการเรียนรู้ รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง สำนักวิชาการและมาตรฐาน
การศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2557)

ตัวอย่าง เกณฑ์การประเมิน

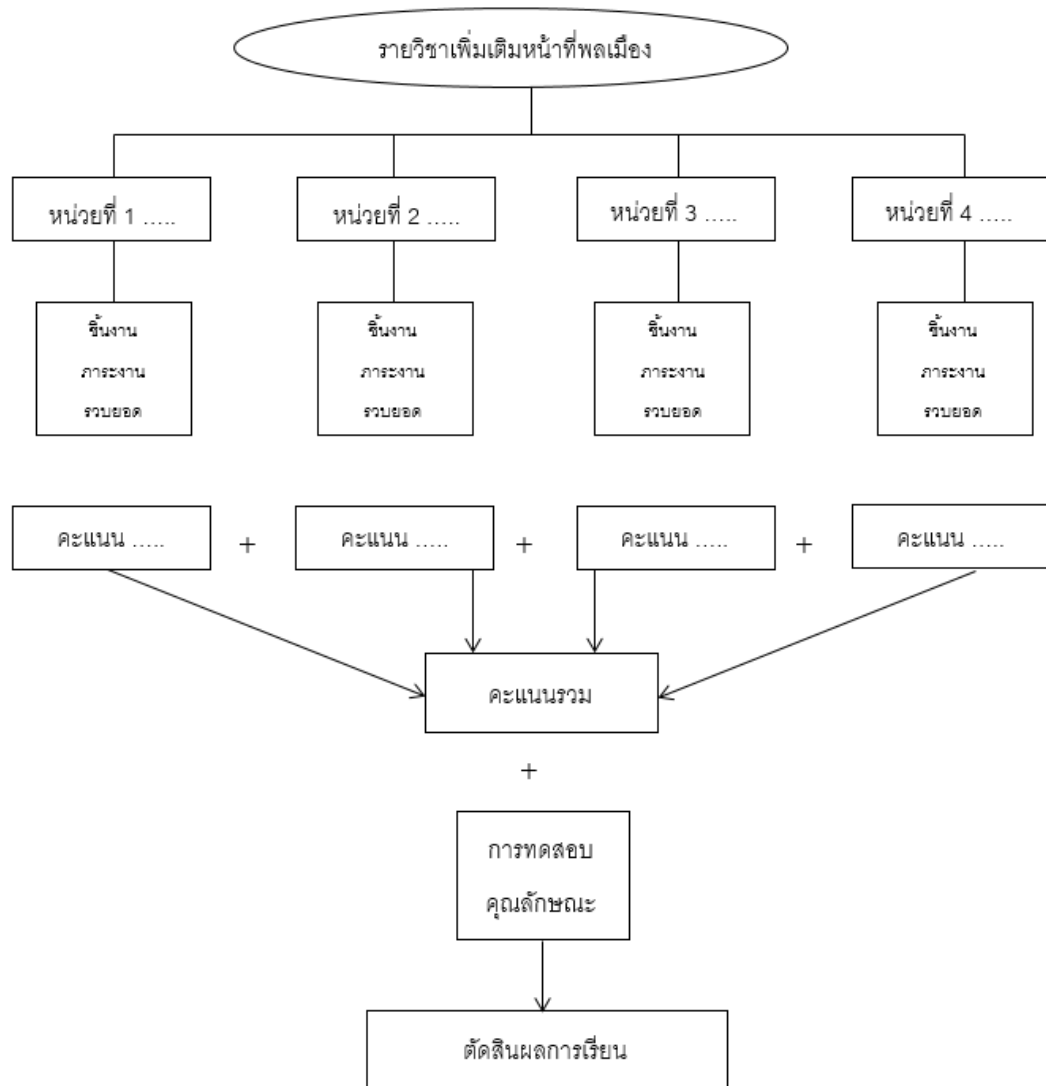
ประเด็น การประเมิน	ระดับคุณภาพ		
	ดี	พอใช้	ปรับปรุง
การแต่งกาย	แต่งกายสะอาดเรียบร้อยถูก ระเบียบสม่ำเสมอ	แต่งกายสะอาดเรียบร้อยแต่ ไม่ถูกระเบียบ ต้องให้ครู ตักเตือน	แต่งกายไม่สะอาดและ ไม่ถูกระเบียบ
การเข้าแถว	เข้าแถวตรงเวลา ไม่พูดคุย ขณะเข้าแถว	เข้าแถวตรงเวลา ไม่พูดคุย ขณะเข้าแถว โดยครูต้อง ตักเตือน	เข้าแถวไม่ตรงเวลา และพูดคุยขณะเข้าแถว
การเป็นผู้นำ และ สมาชิกที่ดี	ปฏิบัติตนเป็นผู้นำที่ดีและเป็น สมาชิกที่ดีของกลุ่ม	ปฏิบัติตนเป็นผู้นำที่ดีหรือ เป็นสมาชิกที่ดีของกลุ่มโดย มีครูเป็นผู้แนะนำ	ไม่ปฏิบัติตนเป็นผู้นำที่ ดีหรือเป็นสมาชิกที่ดี

แนวทางการจัดการเรียนรู้ รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2557)

ตัวอย่าง แบบประเมินพฤติกรรมรายบุคคล ประจำหน่วยการเรียนรู้

ลำดับ ที่	ชื่อ-สกุล	พฤติกรรม												รวม
		การแต่ง กาย			ระเบียบ แถว			ปฏิบัติตน ตาม บทบาท หน้าที่			การเป็น ผู้นำและ เป็น สมาชิกที่ดี			
		3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	
1														
2														
4														
5														
6														
7														
8														
...														

จากหลักการและรูปแบบการวัดประเมินผลในวิชาหน้าที่พลเมืองสรุปได้ว่า การวัดประเมินผลที่ดีจะต้องประเมินผลทั้งด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และจิตพิสัยของผู้เรียน โดยรูปแบบการประเมินคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีของผู้เรียนที่เหมาะสมสามารถใช้ได้หลายรูปแบบทั้งแบบสำรวจรายการ แบบวัดประเมินค่า การประเมินจากแฟ้มสะสมผลงาน และการใช้เกณฑ์การประเมินแบบรูบริกส์ โดยผู้สอนสามารถวัดประเมินได้ผลการเรียนรู้ได้ทั้งรายบุคคลและรายกลุ่มเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ของความเป็นพลเมืองดีที่กำหนดไว้

แนวทางการจัดการเรียนรู้ รายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2557)

3.2 ลักษณะการจัดรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่สู่ชั้นเรียน

3.2.1 ลักษณะการจัดรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง

วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา (2557) ได้สรุปลักษณะการจัดรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง จากเอกสารการอบรมวิทยากรแกนนำ ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์และหน้าที่พลเมืองซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. Expanding Curriculum หรือ Widening Horizon Curriculum

เป็นการจัดหลักสูตรที่ขยายประสบการณ์ของผู้เรียนจากใกล้ตัวสู่ไกลตัว ได้แก่ ตนเอง ห้องเรียน โรงเรียน ชุมชน ท้องถิ่น ภูมิภาคในประเทศไทย เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เอเชีย และโลก มีการจัดเนื้อหาในลักษณะของขอบเขตที่เกี่ยวข้อง ที่เรียกว่า Scope

2. Spiral Curriculum

เป็นหลักสูตรที่เน้นความลุ่มลึก เรียกว่า หลักสูตรเกลียว การเรียงลำดับของเนื้อหาจากง่ายไปยาก หรือพฤติกรรมที่ต้องการพัฒนาจากระดับง่ายไปสู่ระดับที่ซับซ้อนตามวุฒิภาวะของผู้เรียน มีการจัดเนื้อหาที่คำนึงถึงวุฒิภาวะของผู้เรียน ความยากง่าย ที่เรียกว่า Sequence

จากลักษณะการจัดรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองทั้งสองแบบ สรุปได้ว่าลักษณะการจัดรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองแบบ Expanding Curriculum หรือ Widening Horizon Curriculum เป็นการจัดหลักสูตรจากใกล้ตัวไปสู่ไกลตัวผู้เรียน ส่วนลักษณะการจัดรายวิชาแบบ Spiral Curriculum เป็นการจัดหลักสูตรที่เริ่มจากเนื้อหาง่ายไปยาก

3.2.2 คำสำคัญจากผลการเรียนรู้ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3

วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา (2557) ได้สรุปคำสำคัญของผลการเรียนรู้ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3 จากเอกสารการอบรมวิทยากรแกนนำ ในการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์และหน้าที่พลเมือง ในเรื่อง การนำรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองสู่ชั้นเรียน ไว้ดังนี้

1. ความเป็นไทย

- 1) มีส่วนร่วม
- 2) แนะนำผู้อื่น
- 3) ยกย่องบุคคล
- 4) แสดงออก

5) เห็นคุณค่า

6) อนุรักษ์

7) สืบสาน

8) ประยุกต์

2. รักษาดี ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

1) เป็นแบบอย่าง

2) แนะนำผู้อื่น

3) มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม

4) ประยุกต์

5) เผยแพร่

3. ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรง

เป็นประมุข

1) ปฏิบัติตน

2) มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

3) รับผิดชอบในการตัดสินใจ

4) ตรวจสอบข้อมูล

5) ตรวจสอบการทำงานหน้าที่ของบุคคล

6) รู้ทันข่าวสาร

4. ความปรองดอง สมานฉันท์

1) ยอมรับ

2) อยู่ร่วมกับผู้อื่น

3) เห็นคุณค่า

4) มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา/การป้องกันปัญหา

5. ความมีวินัยในตนเอง

ปฏิบัติตนจากคำสำคัญจากผลการเรียนรู้ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 ข้างต้น สามารถสรุปเป็นตารางได้ ดังนี้

สำหรับตนเอง	สำหรับผู้อื่นและส่วนรวม
1. ปฏิบัติตน	1. อนุรักษ์
2. มีส่วนร่วม	2. สืบสาน
3. แนะนำผู้อื่น / ส่งเสริม / สนับสนุน	3. เผยแพร่
4. ยกย่องบุคคล	4. สร้างเครือข่าย
5. แสดงออก	
6. เห็นคุณค่า	
7. เป็นแบบอย่าง	
8. ประยุกต์	
9. รับผิดชอบ	
10. รู้ทันสื่อ	
11. รู้ทันข่าว	
12. ยอมรับ	

จะเห็นได้ว่าคำสำคัญจากผลการเรียนรู้ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 ล้วนปรากฏคุณลักษณะที่ดีและเหมาะสมที่นักเรียนควรยึดถือและปฏิบัติตาม พร้อมกันนั้นยังเป็นคุณลักษณะที่ควรแก่การเผยแพร่หรือแนะนำให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม เพื่อนำไปสู่การเป็นพลเมืองที่ดี มีคุณภาพของสังคมและประเทศชาติต่อไป

3.2.3 จากผลการเรียนรู้สู่คุณลักษณะอันพึงประสงค์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2557) ได้กำหนดหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง โดยกำหนดจุดเน้นหลักในวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองทั้ง 5 ประการ ประกอบด้วย

จุดเน้นที่ 1 ความเป็นไทย

จุดเน้นที่ 2 รักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

จุดเน้นที่ 3 ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

จุดเน้นที่ 4 ความปรองดองสมานฉันท์

จุดเน้นที่ 5 ความมีวินัยในตนเอง

จากจุดเน้นหลักทั้ง 5 ประการ ประกอบด้วยจุดเน้นย่อยดังนี้

จุดเน้นที่ 1 ความเป็นไทย ประกอบด้วยจุดเน้นย่อย คือ

- 1.1 ลักษณะที่ดีของคนไทย (มารยาทไทย กตัญญูทศเวที เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ)
- 1.2 ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย (การแต่งกาย ภาษา ภูมิปัญญา ประเพณี)

จุดเน้นที่ 2 รักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ประกอบด้วยจุดเน้นย่อย คือ การเห็นคุณค่าและการแสดงออกถึงความรักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

จุดเน้นที่ 3 ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ประกอบด้วยจุดเน้นย่อย คือ

- 3.1 การดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตย
- 3.2 การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

จุดเน้นที่ 4 ความปรองดองสมานฉันท์ ประกอบด้วยจุดเน้นย่อย คือ

- 4.1 การอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลาย
- 4.2 การจัดการความขัดแย้งและสันติวิธี

จุดเน้นที่ 5 ความมีวินัยในตนเอง ประกอบด้วยจุดเน้นย่อย คือ ซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร อดทน ใฝ่หาความรู้ ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ ยอมรับผลที่เกิดจากการกระทำของตนเอง

จากจุดเน้นหลักทั้ง 5 ประการและจุดเน้นย่อยที่กล่าวไปข้างต้น ทำให้เกิดผลการเรียนรู้ 10 ข้อในแต่ละระดับชั้น ที่ใช้ในการวัดประเมินผลดังตารางต่อไปนี้

จุดเน้นที่ 1 ความเป็นไทย

1.1 ลักษณะที่ดีของคนไทย (มารยาทไทย กตัญญูทเวที เชื้อเพื่อเผื่อแผ่ เสียสละ)

ชั้น	ผลการเรียนรู้
ม.1	1. มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มารยาทไทย 2. แสดงออกถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละต่อสังคม
ม.2	1. มีส่วนร่วมและแนะนำผู้อื่นให้อนุรักษ์มารยาทไทย 2. แสดงออกและแนะนำผู้อื่นให้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละต่อสังคม
ม.3	1. มีส่วนร่วมและแนะนำผู้อื่นให้อนุรักษ์ และยกย่องผู้มีมารยาทไทย 2. แสดงออก แนะนำผู้อื่น และมีส่วนร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ และเสียสละ

1.2 ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย (การแต่งกาย ภาษา ภูมิปัญญา ประเพณี)

ชั้น	ผลการเรียนรู้
ม.1	3. เห็นคุณค่าและอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย
ม.2	3. เห็นคุณค่า อนุรักษ์ และสืบสานขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย
ม.3	3. เห็นคุณค่า อนุรักษ์ สืบสาน และประยุกต์ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย

จุดเน้นที่ 2 รักษาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

การเห็นคุณค่าและการแสดงออกถึงความรักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

ชั้น	ผลการเรียนรู้
ม.1	4. เป็นแบบอย่างของความรักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

ชั้น	ผลการเรียนรู้
	5. ประยุกต์และเผยแพร่พระบรมราโชวาท หลักการทรงงาน และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ม.2	4. เป็นแบบอย่าง และแนะนำผู้อื่นให้มีความรักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ 5. ประยุกต์และเผยแพร่พระบรมราโชวาท หลักการทรงงาน และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ม.3	4. เป็นแบบอย่าง และมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมที่แสดงออกถึงความรักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ 5. ประยุกต์และเผยแพร่พระบรมราโชวาท หลักการทรงงาน และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จุดเน้นที่ 3 ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

3.1 การดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตย

ชั้น	ผลการเรียนรู้
ม.1	6. ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย
ม.2	6. ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย
ม.3	6. ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย

3.2 การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ชั้น	ผลการเรียนรู้
ม.1	7. มีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการตัดสินใจ ตรวจสอบข้อมูลเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ
ม.2	7. มีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการตัดสินใจ ตรวจสอบข้อมูลเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ และรู้ทันข่าวสาร
ม.3	7. มีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการตัดสินใจ ตรวจสอบข้อมูล ตรวจสอบการทำหน้าที่ของบุคคลเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจ

จุดเน้นที่ 4 ความปรองดองสมานฉันท์

4.1 การอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลาย

ชั้น	ผลการเรียนรู้
ม.1	8. ยอมรับความหลากหลายทางสังคม วัฒนธรรม ในภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และอยู่ร่วมกันอย่างสันติและพึ่งพาซึ่งกันและกัน
ม.2	8. เห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันในภูมิภาคเอเชียอย่างสันติ และพึ่งพาซึ่งกันและกัน
ม.3	8. เห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลกอย่างสันติ และพึ่งพาซึ่งกันและกัน

4.2 การจัดการความขัดแย้งและสันติวิธี

ชั้น	ผลการเรียนรู้
ม.1	9. มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี
ม.2	9. มีส่วนร่วม และเสนอแนวทางการแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี
ม.3	9. มีส่วนร่วม และเสนอแนวทางการป้องกันปัญหาความขัดแย้ง

จุดเน้นที่ 5 ความมีวินัยในตนเอง

ชื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร อดทน ใฝ่หาความรู้ ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ ยอมรับผลที่เกิดจาก การกระทำของตนเอง

ชั้น	ผลการเรียนรู้
ม.1 - 3	10. ปฏิบัติตนเป็นผู้มีวินัยในตนเอง

จากผลการเรียนรู้ข้างต้นนี้ สามารถสังเคราะห์คุณลักษณะอันพึงประสงค์รวม 22 ประการ ซึ่งคุณลักษณะอันพึงประสงค์เหล่านี้ ได้มาจากการสรุปผลการเรียนรู้ในเรื่องเดียวกันของแต่ละระดับชั้นสำหรับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ดังตารางต่อไปนี้

จุดเน้นที่ 1 ความเป็นไทย

1.1 ลักษณะที่ดีของคนไทย (มารยาทไทย กตัญญูทศเวที เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ)

ชั้น	ผลการเรียนรู้	คุณลักษณะอันพึงประสงค์
ม.1	1. มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มารยาทไทย 2. แสดงออกถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละต่อสังคม	1. มีมารยาทไทยที่ถูกต้อง
ม.2	1. มีส่วนร่วมและแนะนำผู้อื่นให้อนุรักษ์มารยาทไทย 2. แสดงออกและแนะนำผู้อื่นให้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละต่อสังคม	2. มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มารยาทไทย 3. มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
ม.3	1. มีส่วนร่วมและแนะนำผู้อื่นให้อนุรักษ์ และยกย่องผู้มีมารยาทไทย 2. แสดงออก แนะนำผู้อื่น และมีส่วนร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับความเอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ และเสียสละ	4. เสียสละต่อสังคม

1.2 ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย (การแต่งกาย ภาษา ภูมิปัญญา ประเพณี)

ชั้น	ผลการเรียนรู้	คุณลักษณะอันพึงประสงค์
ม.1	3. เห็นคุณค่าและอนุรักษ์ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย	5. ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียม ประเพณีไทย
ม.2	3. เห็นคุณค่า อนุรักษ์ และสืบสาน ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย	6. ใช้ภาษาไทยได้อย่างดีในการพูด การอ่านและการเขียน
ม.3	3. เห็นคุณค่า อนุรักษ์ สืบสาน และประยุกต์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย	7. มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมไทย

จุดเน้นที่ 2 รักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

การเห็นคุณค่าและการแสดงออกถึงความรักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

ชั้น	ผลการเรียนรู้	คุณลักษณะอันพึงประสงค์
ม.1	4. เป็นแบบอย่างของความรักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ 5. ประยุกต์และเผยแพร่พระบรมราโชวาทหลักการทรงงาน และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	8. ปฏิบัติตามแนวพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว 9. รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
ม.2	4. เป็นแบบอย่าง และแนะนำผู้อื่นให้มีความรักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ 5. ประยุกต์และเผยแพร่พระบรมราโชวาทหลักการทรงงาน และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	10. ปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 11. ปฏิบัติตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ม.3	4. เป็นแบบอย่าง และมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมที่แสดงออกถึงความรักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ 5. ประยุกต์และเผยแพร่พระบรมราโชวาทหลักการทรงงาน และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	

จุดเน้นที่ 3 ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

3.1 การดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตย

ชั้น	ผลการเรียนรู้	คุณลักษณะอันพึงประสงค์
ม.1	6. ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย	12. ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี
ม.2	6. ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย	
ม.3	6. ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตย	

3.2 การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ชั้น	ผลการเรียนรู้	คุณลักษณะอันพึงประสงค์
ม.1	7. มีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการตัดสินใจ ตรวจสอบข้อมูลเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ	13. มีความคิดอย่างมีวิจารณญาณ 14. รู้เท่าทันข่าวสาร
ม.2	7. มีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการตัดสินใจ ตรวจสอบข้อมูลเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในกิจกรรมต่าง ๆ และรู้ทันข่าวสาร	15. มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคม
ม.3	7. มีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการตัดสินใจ ตรวจสอบข้อมูล ตรวจสอบการทำหน้าที่ของบุคคลเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจ	16. รับผิดชอบต่อความคิดเห็นและการกระทำของตนเอง

จุดเน้นที่ 4 ความปรองดองสมานฉันท์

4.1 การอยู่ร่วมกันในสังคมแห่งความหลากหลาย

ชั้น	ผลการเรียนรู้	คุณลักษณะอันพึงประสงค์
ม.1	8. ยอมรับความหลากหลายทางสังคม วัฒนธรรม ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และอยู่ร่วมกันอย่างสันติและพึ่งพาซึ่งกันและกัน	17. ยอมรับผู้ที่แตกต่างกันในด้านเชื้อชาติ ศาสนาและค่านิยม 18. สามารถทำงานกลุ่มและทำงานเป็นทีมได้
ม.2	8. เห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันในภูมิภาคเอเชียอย่างสันติ และพึ่งพาซึ่งกันและกัน	
ม.3	8. เห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันในภูมิภาคต่างๆ ของโลกอย่างสันติ และพึ่งพาซึ่งกันและกัน	

4.2 การจัดการความขัดแย้งและสันติวิธี

ชั้น	ผลการเรียนรู้	คุณลักษณะอันพึงประสงค์
ม.1	9. มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยสันติวิธี	

ชั้น	ผลการเรียนรู้	คุณลักษณะอันพึงประสงค์
ม.2	9. มีส่วนร่วม และเสนอแนวทางการแก้ปัญหา ความขัดแย้งโดยสันติวิธี	19. สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งได้อย่างมีเหตุผลโดยสันติวิธี
ม.3	9. มีส่วนร่วม และเสนอแนวทางการป้องกันปัญหาความขัดแย้ง	19. สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งได้อย่างมีเหตุผลโดยสันติวิธี

จุดเน้นที่ 5 ความมีวินัยในตนเอง

ชื่อสตั๊ดสุจริต ขยันหมั่นเพียร อดทน ใฝ่หาความรู้ ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ ยอมรับผลที่เกิดจากการกระทำของตนเอง

ชั้น	ผลการเรียนรู้	คุณลักษณะอันพึงประสงค์
ม.1 - 3	10. ปฏิบัติตนเป็นผู้มีวินัยในตนเอง	20. มีความซื่อสัตย์สุจริต 21. มีความขยันหมั่นเพียร 22. ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ 23. มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของตนเอง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ

เยาวลักษณ์ อักษร (2544) ได้ทำการศึกษาเรื่อง บทบาทของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาคุณลักษณะประชาธิปไตยให้แก่นักเรียนมัธยมศึกษา กรุงเทพมหานคร วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาคุณลักษณะประชาธิปไตยให้แก่นักเรียน ในด้านกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน กิจกรรมเสริมหลักสูตรและการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของครูตัวอย่างประชาธิปไตยที่ใช้ใน การวิจัยมี 2 กลุ่ม โดยใช้วิธีสุ่มแบบหลายขั้นตอน กลุ่มที่หนึ่งเป็นครูสังคมศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา กรุงเทพมหานครจำนวน 275 คน สำหรับตอบแบบสอบถามกลุ่มที่ 2 จำนวน 8 คน สำหรับให้สังเกตและให้สัมภาษณ์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 3 ชุด เป็นแบบสอบถาม 1 ชุด แบบสังเกต 1 ชุด และแบบสัมภาษณ์ 1 ชุด วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าร้อยละ และแจกแจงความถี่ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน ด้านพัฒนาความรู้ความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย ครูสังคมศึกษาส่วนใหญ่สอนหลักการประชาธิปไตย ในเนื้อหาการเมืองการปกครองและเชื่อมโยงกับเหตุการณ์การเมืองการปกครองที่สำคัญ โดยวิธีบรรยาย ด้านการพัฒนาทักษะในการใช้กระบวนการปกครองแบบ

ประชาธิปไตย ครูสังคมนตรีศึกษาส่วนใหญ่ใช้ระบบโหวตเสียงลงมติให้นักเรียนทำงานในรูปแบบคณะกรรมการ สร้างข้อตกลงและควบคุมกันเอง ด้านพัฒนาบุคลิกภาพประชาธิปไตย พบว่า ครูสังคมนตรีศึกษาส่วนใหญ่ใช้การสอนข่าวและเหตุการณ์การเมือง ให้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองแล้วนำเสนอโดยการรายงานและอภิปราย ด้านพัฒนาด้านวิถีแบบประชาธิปไตย ครูสังคมนตรีศึกษาส่วนใหญ่จัดกิจกรรม การทำงานกลุ่มและอภิปรายกลุ่ม การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ด้านพัฒนาความรู้ความเข้าใจในระบบประชาธิปไตย ครูสังคมนตรีศึกษาส่วนใหญ่จัดกิจกรรมรณรงค์และการแข่งขันตอบปัญหาทางวิชาการด้านพัฒนาทักษะในการใช้กระบวนการปกครองแบบประชาธิปไตย ครูสังคมนตรีศึกษาส่วนใหญ่จัดกิจกรรม การเลือกตั้งกรรมการห้องเรียน สภานักเรียน และกิจกรรมชุมนุม ด้านพัฒนาบุคลิกภาพแบบประชาธิปไตย ครูสังคมนตรีศึกษาส่วนใหญ่ จัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ร่วมกับชุมชนและภายในโรงเรียน กิจกรรมบำเพ็ญนิตะ ด้านพัฒนาวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย ครูสังคมนตรีศึกษาส่วนใหญ่ให้นักเรียนร่วมมือและประชุมปรึกษา วางแผนการทำงานร่วมกัน และจัดกิจกรรมออกศึกษานอกสถานที่ การปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างของครูสังคมนตรี ครูสังคมนตรีศึกษาส่วนใหญ่เป็นแบบอย่างในด้านความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ ใจกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ความซื่อสัตย์ ความมีระเบียบวินัย ขยันหมั่นเพียร เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ ยึดมั่นศรัทธาในระบบประชาธิปไตย

พิระพล ยศธสาร และจรรยา ยศธสาร (2548) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาพฤติกรรมความโน้มเอียงด้านวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมความโน้มเอียงด้านวัฒนธรรมทางการเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยใช้แนวทางการศึกษาของ Gabriel Almond และ Sydney Verba ในองค์ประกอบความโน้มเอียงด้านวัฒนธรรมทางการเมืองสามด้าน คือ ความโน้มเอียงด้านการรับรู้ ความโน้มเอียงด้านความรู้สึก และความโน้มเอียงด้านการประเมินค่า รวมถึงการศึกษามาตรการในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในโรงเรียนสังกัดการศึกษาพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 1,200 คน ที่ผ่านการศึกษาวิชาการเมืองการปกครองของไทย เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) ผลการวิจัยพบว่า ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง การปกครองของ

นักเรียนมีระดับค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ด้านความรู้สึกต่อวัฒนธรรมทางการเมือง มีค่าเฉลี่ยอยู่ระดับมาก และด้านการประเมินค่ามีค่าเฉลี่ยในระดับมากเช่นกัน เมื่อนำผลเฉลี่ยที่ได้ไปจำแนกลักษณะแนวโน้มทางการเมืองตามแนวทางของ Almond และ Verba แล้ว จัดอยู่ในประเภทวัฒนธรรมแบบไพร์ฟ้าและแบบเข้ามามีส่วนผสมผสานกัน กล่าวคือ นักเรียนมีการรับรู้ความรู้สึก และการประเมินค่า โดยสามารถแสดงความคิดเห็นในเรื่องความเชื่อ ความพอใจหรือไม่พอใจ และสามารถประเมินค่าวัตถุประสงค์ทางการเมืองอันประกอบด้วยโครงสร้างสถาบันการเมือง พรรคการเมือง และนโยบายรัฐบาล ตลอดจนมาตรฐานของค่านิยมที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมทางการเมืองได้ ในส่วนของมาตรการที่จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ทางการเมืองนั้น ควรที่จะต้องอาศัยตัวนำในการขัดเกลาทางการเมือง (Socialization) อันประกอบด้วยครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียนและสื่อมวลชน โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้วัฒนธรรมทางการเมืองทั้งแบบสากลและแบบของไทยผสมผสานกัน สร้างจุดยืนด้านวัฒนธรรมทางการเมืองที่เน้นคุณธรรมและจริยธรรม ส่งเสริมให้องค์กรของเอกชนเข้ามามีบทบาทในการเรียนรู้วัฒนธรรมทางการเมือง สถาบันทางการเมืองควรแสดงบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ด้านการเมืองให้กับเยาวชนอย่างเป็นรูปธรรม และพรรคการเมืองควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการเสริมสร้างค่านิยมที่ถูกต้องด้านการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยให้กับสังคม ในส่วนของโรงเรียนครูผู้สอนต้องนำวิธีสอนที่หลากหลายที่เน้นการแก้ปัญหาและพัฒนาบุคลิกภาพแบบประชาธิปไตยที่ถูกต้องให้กับผู้เรียน เสริมสร้างค่านิยมหรือตัวชี้วัดความเป็นประชาธิปไตยโดยบูรณาการความรู้ ความเข้าใจในวิถีทางและอุดมการณ์ประชาธิปไตยให้เกิดกับตัวผู้เรียนในหลาย ๆ วิชา เป็นต้น

ปลินธร เพ็ชรฤทธิ์ (2550) ได้ศึกษาเรื่องสภาพปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้แก่แก่นักเรียนมัธยมศึกษาของครูสังคม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี ตามการรับรู้ของครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนต่างกัน 2. ศึกษาสภาพปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี ตามการรับรู้ของครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนต่างกัน โดยแบ่งครูเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนน้อยกว่า 30 ปี และกลุ่มครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนมากกว่า 30 ปี กลุ่มตัวอย่างคือครูสังคมศึกษา 291 คน จากโรงเรียนมัธยมศึกษาจำนวน 27 โรงเรียนในจังหวัดสงขลา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือแบบสอบถามจำนวน 1 ชุด ผู้วิจัยวิเคราะห์

ข้อมูลโดยใช้คำร้อยละ คำมีชัณมิมาเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า สภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีของครูสังคมทั้ง 2 กลุ่มมีลักษณะที่เหมือนกัน คือ การจัดเนื้อหาในหลักสูตร ครูสังคมทั้ง 2 กลุ่มจะเน้นการใช้เฉพาะเนื้อหาหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคมในการสอน และจัดหน่วยบูรณาการเนื้อหาความเป็นพลเมืองดีกับสาระศาสนา ศิลปวัฒนธรรม จริยธรรม การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูสังคมทั้ง 2 กลุ่มมี การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีในด้านทักษะพื้นฐานน้อยกว่าด้านอื่น ๆ การใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ ครูสังคมศึกษาทั้ง 2 กลุ่มเน้นการใช้ข่าวและบทความที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในบทเรียน ใช้แหล่งเรียนรู้ออนไลน์เป็นสื่อ และแหล่งการเรียนรู้ การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ ครูสังคมทั้ง 2 กลุ่ม เน้นการวัดและประเมินผลควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ใช้วิธีการประเมินจากการทดสอบและการสังเกตพฤติกรรมการทำงาน ใช้แบบทดสอบ แบบฝึกหัด และแบบสังเกตเป็นเครื่องมือ และประเมินผลโดยครูผู้สอนเป็นผู้ประเมินเพียงผู้เดียว ในส่วนของปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี แบ่งปัญหาเป็น 2 ด้าน คือ 1) ด้านนักเรียน ครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์การสอนน้อยกว่าหรือเท่ากับ 30 ปี เห็นว่าทักษะการเรียนเป็นปัญหาค่อนข้างมาก ส่วนครูสังคมศึกษาที่มีประสบการณ์สอนมากกว่า 30 ปี เห็นว่าเป็นปัญหาค่อนข้างน้อย และครูสังคมศึกษาทั้ง 2 กลุ่มเห็นว่าปัญหาการร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนของนักเรียนเป็นปัญหาค่อนข้างน้อย 2) ด้านครู ครูสังคมศึกษาทั้ง 2 กลุ่ม เห็นว่าปัญหาความรู้ในการจัดเนื้อหา ปัญหาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ปัญหาการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้ ปัญหาการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ เป็นปัญหาค่อนข้างน้อย

พรนภา แจ่มดวง (2551) ได้ทำการศึกษาสภาพและปัญหาการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา ในโครงการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการเป็นภาษาอังกฤษ กรุงเทพมหานคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ปัญหาการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษา ในโครงการ English Program ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือครูสังคมศึกษา จำนวน 22 คน ที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ ครูที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการสังเกตการณ์จัดการเรียนการสอน จำนวน 6 คน และกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 6 ที่ตอบแบบสอบถาม จำนวน 373 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และแบบสังเกตการณ์จัดการเรียนการสอน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา แล้วนำมาหา

ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำมาเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพการจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาในด้านการเตรียมความพร้อมของครู ครูส่วนใหญ่จัดทำเอกสารเอง ค้นคว้าเพิ่มเติมจากอินเทอร์เน็ต และศึกษาจากหลักสูตร/ แบบเรียน ครูส่วนใหญ่มีความพร้อมด้านภาษาอยู่แล้ว ครูส่วนใหญ่มีการศึกษาเพิ่มเติมกิจกรรมใหม่ ๆ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูส่วนใหญ่ใช้การบรรยาย ใช้การถามตอบ และให้ทำงานกลุ่ม ด้านกิจกรรมเสริมหลักสูตร ส่วนใหญ่ใช้การจัดนิทรรศการ มีการสอดแทรกความภาคภูมิใจในความเป็นไทย ในเนื้อหาด้านวัฒนธรรมไทยและมีการบูรณาการเนื้อหาสังคมศึกษากับกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ ครูส่วนใหญ่ใช้เอกสารประกอบการเรียนการสอน และโปรแกรมนำเสนองาน และประเมินจาก การทดสอบ แบบฝึกหัดและใบงาน

2) ปัญหาที่สำคัญของครูชาวไทยคือต้องใช้เวลาเตรียมความพร้อมมากกว่าสอนภาคปกติ ส่วนปัญหาที่สำคัญของครูชาวต่างประเทศ คือปัญหาการหยุดเรียนบ่อย เนื่องจากมีกิจกรรมอื่นมาแทรก และไม่รู้จักวิธีการสอนที่เหมาะสมกับนักเรียนไทย และปัญหาที่ครูส่วนใหญ่พบร่วมกันคือ การไม่มีโอกาสจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร 3) แนวทางการแก้ปัญหาที่สำคัญคือ การบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพ การเสริมความรู้ของครูในด้านหลักสูตร เนื้อหา และวิธีการสอน การพัฒนาพื้นฐานภาษาอังกฤษให้นักเรียนอย่างต่อเนื่อง และการบริหารกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่มีความสัมพันธ์กับชุมชน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในต่างประเทศ

Richard C. Remy (1971) ได้ทำการศึกษาเรื่อง High School Seniors' Attitudes : Toward Their Civics and Government Instruction มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจทัศนคติและความสนใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่มีต่อการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองและการปกครองสำรวจเนื้อหาวิชาที่นักเรียนสนใจอุปกรณ์ประกอบการสอน และการจัดการเรียนการสอนของครู ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความเบื่อหน่ายในวิชาหน้าที่พลเมืองและการปกครอง เนื่องจากการสอนของครูไม่ได้คำนึงถึงความต้องการของนักเรียน นักเรียนให้ข้อมูลว่าครูมักใช้หนังสือเล่มเดียวในการสอนหน้าที่พลเมือง และสอนตามแบบเรียน ไม่มีการเชื่อมโยงในชีวิตประจำวัน ทำให้นักเรียนไม่เข้าใจสภาพปัญหาการเมือง การปกครองอย่างถ่องแท้ นักเรียนมีความต้องการให้ครูจัดกิจกรรมเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์เกี่ยวกับประชาธิปไตย และฝึกการคิดอย่างมีเหตุผล โดย

นำเอาปัญหาการเมืองการปกครองในปัจจุบันมาอภิปรายในชั้นเรียน และในส่วนท้ายผู้วิจัยได้สรุปว่าการจัดการเรียนการสอนของครูควรมุ่งเน้นให้นักเรียนได้รับประโยชน์สูงสุด และต้องคำนึงถึงความต้องการของนักเรียนเป็นสำคัญ

Jenning (2003) ได้ทำการศึกษาเรื่อง Transforming civics and citizenship education in the middle years of school : an exploration of critical issues informing teachers' theories of action ซึ่งงานวิจัยนี้เน้นการศึกษาความรู้เรื่องหน้าที่พลเมืองและความเป็นพลเมืองดีในระดับชั้นมัธยมศึกษา เพื่อระบุปัญหาในการให้ความรู้ของครูตามทฤษฎีของการกระทำ งานวิจัยนี้ศึกษาจากกรณีตัวอย่างซึ่งเป็นโรงเรียนจากทางตอนเหนือของนิวเซาท์เวล และทางตะวันออกเฉียงใต้ของควีนแลนด์ การศึกษาครั้งนี้เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ครูที่มีประสบการณ์สอน 1 – 3 ปี และมีการสังเกตโดยตรง นอกจากนี้ยังรวบรวมข้อมูลจากบทความของผู้เชี่ยวชาญและวิเคราะห์เนื้อหาของนโยบายและเอกสารหลักสูตร มีการวิเคราะห์ข้อมูล 3 ประเด็น คือ 1. การสะท้อนตนเองของครู 2. ความเห็นของครูเกี่ยวกับความรู้ที่หลักสูตรกำหนด 3. โอกาสในการถ่ายทอดความรู้ไปสู่นักเรียน ผลจากการวิจัยในครั้งนี้ได้คู่มือที่เป็นโปรแกรมในการพัฒนาวิชาชีพครูที่เน้นวิธีการสอนที่สำคัญในเรื่องหน้าที่พลเมืองและการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองดีในชั้นเรียนที่เป็นระดับมัธยมศึกษา

Bernadette (2002) ได้ทำการศึกษาเรื่อง Teacher the “heart and soul” of citizenship: Service – learning as citizenship education เป็นเรื่องเกี่ยวกับการสอนให้มีความเป็นพลเมืองทั้งจิตใจและจิตวิญญาณ ใช้การเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมในการบริการสังคมเพื่อปลูกฝังความเป็นพลเมือง โดยเฉพาะพลเมืองดีที่มีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง งานวิจัยนี้ได้ทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่เรียนรู้โดยการบริการสังคม และกลุ่มที่ไม่ได้บริการสังคม โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการวิจัยทั้งก่อนและหลังของนักเรียนจำนวน 704 คน ใช้การสัมภาษณ์นักเรียน 107 คน และสัมภาษณ์ครูจำนวน 28 คน จากโรงเรียนทุกแห่งในแคลิฟอร์เนีย จากข้อมูลการวิจัยพบว่า 1. ครูส่วนใหญ่ไม่ได้รับการฝึกฝนให้ใช้ประเด็นเกี่ยวกับการใช้บริการทางสังคมเป็นกลยุทธ์ในการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองดีของนักเรียน 2. องค์ประกอบของลักษณะความเป็นพลเมืองดีมีหลายองค์ประกอบโรงเรียน รวมทั้งมีสภาพตามกฎหมายและการมีความประพฤติดี ซึ่งอยู่ในบริบทของ การบริการสังคม 3. การเรียนรู้จากการบริการสังคมสนับสนุนให้เกิดความเป็นพลเมืองทั้งจิตใจและจิตวิญญาณ 4. หากกล่าวถึงความ

เป็นพลเมืองโดยกว้างแล้วจะหมายถึงการเป็นสมาชิกในชุมชน ซึ่งโครงการนี้อาจไม่เชื่อมโยงกับการบริการสังคม เพราะการบริการสังคมทำให้นักเรียนเกิดจิตสำนึกและพฤติกรรมที่ดี แต่ยังไม่สามารถทำให้นักเรียนเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองของรัฐเพิ่มมากขึ้น ทั้งที่วัตถุประสงค์ของโครงการต้องการให้นักเรียนมีส่วนร่วมทางการเมืองเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นการเรียนรู้โดยการบริการสังคมยังไม่สามารถทำให้นักเรียนเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองเพิ่มมากขึ้น และท้ายสุดของงานวิจัยแนะนำว่า วิธีการสอนสังคมศึกษาที่จะพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีนั้น ต้องกำหนดคุณลักษณะความเป็นพลเมืองที่ดีให้ชัดเจนและเกี่ยวข้องกับการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองเพิ่มมากขึ้น และต้องให้นักเรียนเข้าใจความหมายของความเป็นพลเมืองดีก่อนว่าคืออะไร

สรุปงานวิจัยต่างประเทศจะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับการสอนหน้าที่พลเมืองและการปลูกฝังคุณลักษณะของการเป็นพลเมืองที่ดี ในส่วนของงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองนั้น วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งต่างประเทศและประเทศไทยคือการแจกแบบสอบถามให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง ประเด็นที่ทำการศึกษามีลักษณะคล้ายกัน คือศึกษาเกี่ยวกับลักษณะหรือสภาพการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง ปัญหาด้านการสอนที่พบ และแนวทางการปรับปรุงการเรียนการสอนหรือแก้ไขปัญหา ซึ่งงานวิจัยของต่างประเทศจะศึกษาข้อมูลจากนักเรียนฝ่ายเดียว แต่งานวิจัยของไทยได้ทำการศึกษาข้อมูลจากทุกส่วนที่มีความเกี่ยวข้อง ทั้งครู นักเรียน และหัวหน้าหมวดสังคมศึกษา (หัวหน้าสายวิชาสังคมศึกษาในอดีต) แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ผล

ในส่วนของการวิจัยเกี่ยวกับการปลูกฝังและพัฒนาคุณลักษณะของการเป็นพลเมืองที่ดีให้กับนักเรียน งานวิจัยมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันคือเปรียบเทียบข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม งานวิจัยของไทยใช้ตัวแปรอายุการสอนเป็นเกณฑ์ ส่วนของต่างประเทศใช้ลักษณะการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นเกณฑ์ ในด้านเรื่องที่ทำการศึกษาที่มีความแตกต่างกันคือ งานวิจัยของไทยจะศึกษาสภาพการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และสภาพปัญหาที่พบ แต่งานวิจัยของต่างประเทศจะเน้นไปที่กระบวนการจัดการเรียนการสอนเพียงอย่างเดียว และวิธีการได้มาซึ่งข้อมูลในการวิจัยนั้นใช้แบบสอบถามเช่นกัน แต่งานวิจัยของต่างประเทศจะมีการสัมภาษณ์ร่วมด้วย และกลุ่มตัวอย่างที่เลือกใช้ของต่างประเทศมีทั้งครูและนักเรียน แต่งานวิจัยของไทยใช้เพียงครูเพียงอย่างเดียว

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องแนวทางการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

1. การศึกษาค้นคว้าข้อมูล
2. การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง
3. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล
6. การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล

1. การศึกษาค้นคว้าข้อมูล

ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าจากหนังสือ เอกสาร ตำรา บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองและการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาหน้าที่พลเมือง

2. การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ครูผู้รับผิดชอบรายวิชาหน้าที่พลเมืองระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ที่เปิดสอนถึงระดับช่วงชั้นที่ 3 จำนวน 2,358 โรงเรียน (กลุ่มสารสนเทศ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2558) รายละเอียดดังตาราง 1

ตาราง 1 จำนวนโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.)

ภูมิภาค	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา การศึกษามัธยมศึกษา	จำนวน (โรงเรียน)	รวม (โรงเรียน)
เหนือ	34	42	457
	35	46	
	36	59	

ภูมิภาค	สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา	จำนวน (โรงเรียน)	รวม (โรงเรียน)
	37	46	
	38	47	
	39	58	
	40	39	
	41	62	
	42	58	
ตะวันออกเฉียงเหนือ	19	52	933
	20	63	
	21	56	
	22	81	
	23	45	
	24	55	
	25	84	
	26	35	
	27	60	
	28	83	
	29	81	
	30	37	
	31	50	
	32	66	
	33	85	
ใต้	11	66	335
	12	99	
	13	44	
	14	27	
	15	46	
	16	53	
ตะวันออก	6	54	187
	7	44	

ภูมิภาค	สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา	จำนวน (โรงเรียน)	รวม (โรงเรียน)
		17	39
		18	50
ตะวันตก	8	55	175
	9	60	
	10	60	
กลาง	1	66	271
	2	52	
	3	47	
	4	42	
	5	64	
รวม			2,358

2.2 ตัวอย่างวิจัย

การกำหนดขนาดตัวอย่างในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป G*power ซึ่งเป็นโปรแกรมที่ดีและมีความสมบูรณ์ ผ่านการตรวจสอบ/รับรองคุณภาพโดยนักวิจัยหลายคน มีความเหมาะสมในการใช้กำหนดขนาดตัวอย่างที่ถูกต้องสมบูรณ์และทันสมัย เหมาะสมแก่การเผยแพร่งานวิจัยในระดับสากล โดยกำหนดค่าขนาดอิทธิพลเท่ากับ 0.50 ความคลาดเคลื่อนประเภทที่หนึ่ง (type I error) เท่ากับ 0.05 และอำนาจการทดสอบ (power of test) เท่ากับ 0.95 ได้ขนาดตัวอย่างการวิจัยขั้นต่ำเท่ากับ 331 โรงเรียน ในการวิจัยครั้งนี้จะกำหนดขนาดตัวอย่างเพิ่มไป 15% ของจำนวนขนาดตัวอย่างที่คำนวณได้เพื่อชดเชยอัตราการตอบกลับของข้อมูลโดยมีขั้นตอนการสุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1) สํารวจโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ ปีการศึกษา 2558 ที่มีการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 2,358 โรงเรียน (ดังตาราง 1) โดยคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางสำเร็จรูปของเครจซีและมอร์แกน (1973 อ้างถึงใน วรวิณี แกมเกต, 2551) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

การได้มาซึ่งตัวอย่างวิจัยใช้วิธีการสุ่มหลายขั้นตอน (multistage random sampling) ดังนี้

ขั้นที่ 1 สุ่มแบบชั้นภูมิ (stratified random sampling) หน่วยการสุ่ม คือ ภูมิภาค แบ่งภูมิภาคออกเป็น 6 ภูมิภาค คือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออก ภาคตะวันตก และภาคกลาง สุ่มรายชื่อโรงเรียนตามภูมิภาคทั้ง 6 ภูมิภาค รวมทั้งสิ้น 360 โรงเรียน

ขั้นที่ 2 สุ่มอย่างง่าย (simple random sampling) หน่วยการสุ่มคือ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมโรงเรียนละ 1 คน รวม 360 คน และสุ่มครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมจำนวน 3 คน รวม 1,080 คนจากแต่ละโรงเรียน รวมทั้งสิ้น 1,440 คน

ขั้นที่ 3 สุ่มอย่างง่าย (simple random sampling) หน่วยการสุ่มคือ นักเรียน โดยเปิดโอกาสให้ครูและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแต่ละคนที่เป็นตัวอย่างการวิจัยจากการสุ่มในขั้นที่สองเป็นผู้สุ่มนักเรียน กำหนดจำนวนนักเรียน 1 คน ต่อครูผู้สอน 1 คน รวมตัวอย่างที่เป็นนักเรียนทั้งสิ้น 1,080 คน รายละเอียดดังตาราง 2

ตาราง 2 แสดงจำนวนโรงเรียนที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำแนกตามภูมิภาค

ภูมิภาค	จำนวนโรงเรียน	กลุ่มตัวอย่างโรงเรียนประกอบไปด้วยโรงเรียนที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขตต่างๆ
เหนือ	457	60
ตะวันออกเฉียงเหนือ	933	60
ใต้	335	60
ตะวันออก	187	60
ตะวันตก	175	60
กลาง	271	60
รวมทั้งสิ้น	2,358	360

2) สุ่มกลุ่มตัวอย่างหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นจำนวน 360 คน ดังตาราง 3

ตาราง 3 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างของหัวหน้ากลุ่มสาระสังคมศึกษาฯ ตามสัดส่วนในแต่ละภูมิภาค

โรงเรียน มัธยมศึกษา ในแต่ละภูมิภาค	จำนวน โรงเรียน	กลุ่มตัวอย่างโรงเรียน	กลุ่มตัวอย่าง
		ประกอบไปด้วยโรงเรียนที่สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขตต่างๆ	หัวหน้ากลุ่ม สาระสังคม ศึกษาฯ
เหนือ	457	60	60
ตะวันออกเฉียงเหนือ	933	60	60
ใต้	335	60	60
ตะวันออก	187	60	60
ตะวันตก	175	60	60
กลาง	271	60	60
รวมทั้งสิ้น	2,358	360	360

3) สุ่มกลุ่มตัวอย่างครูผู้สอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนละ 3 คน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 2 และ 3 ระดับชั้นละ 1 คน เป็นจำนวน 1,080 คน ดังตาราง 4

ตาราง 4 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างครูผู้สอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองตามสัดส่วนในแต่ละภูมิภาค

โรงเรียน มัธยมศึกษา ในแต่ละภูมิภาค	จำนวน โรงเรียน	กลุ่มตัวอย่างโรงเรียน	กลุ่มตัวอย่าง
		ประกอบไปด้วยโรงเรียนที่สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขตต่างๆ	ครูผู้สอนระดับชั้น มัธยมศึกษาตอนต้น 3 คนต่อ 1 โรงเรียน
เหนือ	457	60	180
ตะวันออกเฉียงเหนือ	933	60	180
ใต้	335	60	180
ตะวันออก	187	60	180

โรงเรียน มัธยมศึกษา ในแต่ละภูมิภาค	จำนวน โรงเรียน	กลุ่มตัวอย่างโรงเรียน	
		ประกอบไปด้วยโรงเรียนที่สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขตต่างๆ	กลุ่มตัวอย่าง ครูผู้สอนระดับชั้น มัธยมศึกษาตอนต้น 3 คนต่อ 1 โรงเรียน
ตะวันตก	175	60	180
กลาง	271	60	180
รวมทั้งสิ้น	2,358	360	1,080

4) สุ่มกลุ่มตัวอย่างนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนละ 3 คน ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 2 และ 3 ระดับชั้นละ 1 คน เป็นจำนวน 1,080 คน ดังตาราง

ตาราง 5 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ตามสัดส่วนในแต่ละภูมิภาค

โรงเรียน มัธยมศึกษา ในแต่ละภูมิภาค	จำนวน โรงเรียน	กลุ่มตัวอย่างโรงเรียน	
		ประกอบไปด้วยโรงเรียนที่สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขตต่างๆ	กลุ่มตัวอย่าง ครูผู้สอนระดับชั้น มัธยมศึกษาตอนต้น 3 คนต่อ 1 โรงเรียน
เหนือ	457	60	180
ตะวันออกเฉียงเหนือ	933	60	180
ใต้	335	60	180
ตะวันออก	187	60	180
ตะวันตก	175	60	180
ภาคกลาง	271	60	180
รวมทั้งสิ้น	2,358	360	1,080

ทั้งนี้จำนวนกลุ่มตัวอย่างจากตาราง 1 – 5 สามารถสรุปภาพรวมของกลุ่มตัวอย่างได้ดังตาราง 6

ตาราง 6 สรุปรวมกลุ่มตัวอย่างประชากรที่ใช้ประกอบด้วย

จำนวนโรงเรียน (โรงเรียน)	หัวหน้ากลุ่มสาระ สังคมศึกษา ศาสตร์และวัฒนธรรม (คน)	ครูผู้สอนรายวิชา เพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง ระดับชั้นมัธยมศึกษา ตอนต้น (คน)	นักเรียนระดับชั้น มัธยมศึกษาตอนต้น (คน)
360	360	1,080	1,080

3. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม 3 ชุด สำหรับ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสตร์ และวัฒนธรรมโรงเรียนละ 1 คน/1 ชุด ครูผู้สอนรายวิชาหน้าที่พลเมืองระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นระดับชั้นละ 1 คน/1 ชุด นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นระดับชั้นละ 1 คน/1 ชุด

3.1 ขั้นตอนเตรียมการในการสร้างเครื่องมือ

1. ศึกษาค้นคว้าเอกสาร แนวคิด หลักการ ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน รายวิชาเพิ่มเติมสังคมศึกษา ศาสตร์และวัฒนธรรม
2. ศึกษาแนวทางในการสร้างเครื่องมือวิจัยเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือสำหรับการวิจัย จากหนังสือเอกสาร ตำราต่างๆ

3.2 ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

ออกแบบและสร้างเครื่องมือวิจัย โดยผู้วิจัยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยที่ได้กล่าวไว้ในบทนำข้างต้น ซึ่งผู้วิจัยกำหนดกรอบคำถามจากการดำเนินการการสังเคราะห์และประมวลข้อมูลเกี่ยวกับจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น กรณีศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา จากนั้นนำมาสร้างเครื่องมือในการวิจัย โดยแบบสอบถามมีจำนวน 3 ชุด มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ชุดที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพและปัญหาด้านการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองสำหรับหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสตร์ และวัฒนธรรม ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ที่กล่าวว่า วิจัยเพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองในด้านการเตรียม

ความพร้อมของครู การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนรู้/แหล่งการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างคือ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมด้วยเหตุผลที่ว่า เมื่อกระทรวงศึกษาธิการและ คสช. ได้ประกาศนโยบายให้มีการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองในโรงเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาทั่วประเทศ ซึ่งรายวิชานี้เป็นรายวิชาใหม่ เมื่อได้รับนโยบาย โรงเรียนแต่ละโรงเรียนได้มีคำสั่งให้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง และคำสั่ง/รายละเอียดทั้งหมดต้องมีการส่งผ่านทางหัวหน้าที่สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมประชุมชี้แจง แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบให้ครูภายในกลุ่มสาระต่อไป ดังนั้นหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมจึงเป็นผู้ที่รู้ข้อมูลของสภาพจริงและสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น โดยแบบสอบถามจะเป็น 4 ด้านดังนี้

1. ด้านการเตรียมความพร้อม
2. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
3. ด้านสื่อการเรียนรู้ /แหล่งการเรียนรู้
4. ด้านการวัดและประเมินผลการเรียน

ซึ่งข้อคำถามเหล่านี้มีลักษณะตรวจสอบรายการ (Checklists) แบบปลายเปิด (Open-ended)

ชุดที่ 2 แบบประเมินคุณลักษณะของนักเรียนตามการรับรู้ของครูในรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และชุดที่ 3 แบบประเมินคุณลักษณะตามการรับรู้ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยข้อที่ 2 ที่กล่าวว่า งานวิจัยเพื่อศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนที่ได้รับจากการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง โดยแบบสอบถามชุดที่ 2 ผู้วิจัยได้สอบถามครูผู้สอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย ครูชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ครูชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และครูชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 เกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้เรียนในการรับรู้ของครูโดยครูเป็นผู้ประเมินผล ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากผลการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่ระบุไว้ในหลักสูตรคู่มือแนวทางการจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองของกระทรวงศึกษาธิการออกมาเป็นคุณลักษณะของผู้เรียนจำนวน 23 ข้อ ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้ข้อคำถามแบบเดียวกันนี้ในแบบสอบถาม

ชุดที่ 3 ที่ให้ผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นประเมินคุณลักษณะของตนภายใต้การรับรู้ของตนเอง โดยครูผู้สอนจะคัดเลือกผู้เรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ระดับชั้นละ 1 คน เพื่อทำแบบสอบถามชุดที่ 3 ข้อคำถามของแบบสอบถามในชุดที่ 2 และ 3 นี้เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า(Rating Scale)โดยมีการประเมินคุณภาพลักษณะนิสัยเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า(Rating Scale) โดยได้ตั้งเกณฑ์การให้คะแนน 5 ระดับ ดังนี้

5	หมายถึง นักเรียนมีมากที่สุด
4	หมายถึง นักเรียนมีมาก
3	หมายถึง นักเรียนมีปานกลาง
2	หมายถึง นักเรียนมีน้อย
1	หมายถึง นักเรียนมีน้อยที่สุด

ดังนั้นการสร้างเครื่องมือการวิจัย คือ แบบสอบถามทั้ง 3 ชุด จึงสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยที่ตั้งไว้ เพื่อให้แบบสอบถามนี้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นจึงต้องมีการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยผู้เชี่ยวชาญในขั้นตอนต่อไป

4. การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

1. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้น ไปนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อขอคำแนะนำและข้อเสนอแนะ และปรับปรุงแก้ไขเพื่อนำเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ

2. นำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้ว เสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ซึ่งเป็นการจัดทำคู่มือแนวทางการจัดการเรียนรู้อาชีวศึกษาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง เพื่อตรวจสอบพิจารณาด้านความตรงตามเนื้อหา ด้านการใช้ภาษา และหลังจากตรวจแบบสอบถามท่านได้ให้ข้อเสนอแนะโดยมีรายละเอียดดังนี้

วันที่ 14-16 กันยายน 2559 ผู้วิจัยได้นำจดหมายขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย จากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและแบบสอบถามจำนวน 3 ชุด พร้อมแบบประเมิน IOC

วันที่ 10-13 ตุลาคม 2559 ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่านได้นำแบบสอบถามและแบบประเมิน IOC ที่ได้ทำการประเมินเรียบร้อยแล้ว โดยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

แบบสอบถามชุดที่ 1 แบบสอบถามหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ควรปรับเปลี่ยนเรื่องการใช้คำ อาทิ ท่านมีการ เปลี่ยนเป็น ท่านแนะนำให้ครู วิชา เปลี่ยนเป็น รายวิชา และควรตัดบางคำที่ไม่ควรใช้ในประโยคบอกเล่า อาทิ คำว่า หรือ ไม่ ควร ตัดทิ้ง นอกจากนี้ยังมีการเสนอแนะให้เพิ่มเติมข้อมูลในข้อ 1.3 ด้านสื่อ/แหล่งเรียนรู้ ควรเพิ่ม การมีส่วนร่วมของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ครูในสถานศึกษา ผู้ปกครองและชุมชน

แบบสอบถามชุดที่ 2 แบบประเมินคุณลักษณะของนักเรียนตามการรับรู้ของครูใน รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และชุดที่ 3 แบบประเมินคุณลักษณะ ตามการรับรู้ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ควรปรับเปลี่ยนในเรื่องของการใช้คำ เพื่อให้ ถูกต้องตามหลักภาษาและง่ายต่อการเข้าใจ อาทิ ข้อ 10.ปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ควรเปลี่ยนเป็น ปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ข้อ 11.ปฏิบัติตามหลักการทำงานของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เปลี่ยนเป็น ปฏิบัติตามหลักการทำงานของพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว และควรเพิ่มข้อที่ 16.รับผิดชอบการตัดสินใจและการกระทำของตนเองแล้วเรียงลำดับข้อ ใหม่จากเดิม 22 ข้อ ปรับเพิ่มเป็น 23 ข้อ

3. นำแบบสอบถามไปปรับปรุงแก้ไข และผู้ทรงคุณวุฒิได้ตรวจสอบพิจารณาความตรง ของเนื้อหา (Content Validity) และความถูกต้องโดยใช้ IOC ตรวจสอบ โดยหาค่าดัชนี IOC (Item Objective Congruence) โดยใช้สูตร

$$\text{IOC} = \frac{\sum R}{N}$$

$$\text{IOC} = \frac{23}{23} = 1$$

IOC แทน ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับจุดประสงค์
(Index of Item – Objective Congruence)

$\sum R$ แทน ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N แทน จำนวนผู้ทรงคุณวุฒิ

ถ้าค่า $\text{IOC} > 0.5$ ถือว่าข้อคำถามข้อนั้นสอดคล้องสามารถวัดได้

ถ้าค่า $\text{IOC} < 0.5$ ถือว่าข้อคำถามนั้นไม่สอดคล้องไม่สามารถวัดได้

ผลปรากฏว่า แบบสอบถามมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1 ถือว่าข้อคำถามข้อนั้นสอดคล้องสามารถวัดได้

4. ผู้วิจัยจัดพิมพ์แบบสอบถามและนำไปใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่าง

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ติดต่อฝ่ายวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดทำหนังสือขอความร่วมมือในการวิจัย ไปยังกลุ่มตัวอย่างในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้ง 360 โรงเรียน เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล

2. ผู้วิจัยดำเนินการขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลจากโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้ง 360 โรงเรียน โดยมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้

วันที่ 17-26 ตุลาคม 2559 ผู้วิจัยได้ส่งหนังสือชี้แจงและขอความร่วมมือในการวิจัย ส่งไปยังผู้อำนวยการสถานศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจำนวน 360 โรงเรียน

วันที่ 11-12 พฤศจิกายน 2559 ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถาม ไปยังโรงเรียนในภาคเหนือ ภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคละ 60 โรงเรียน

วันที่ 14 พฤศจิกายน 2559 ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังโรงเรียนในภาคตะวันออก ภาคตะวันตกและภาคกลาง ภาคละ 60 โรงเรียน

3. สัปดาห์ถัดมา ผู้วิจัยได้ติดตามแบบสอบถามที่ส่งไปยังโรงเรียนต่างๆโดยการโทรศัพท์เพื่อสอบถามข้อมูลในระหว่างวันที่ 22-25 พฤศจิกายน 2559 นอกจากนี้ในระหว่างนี้ผู้วิจัยได้ทำการเดินทางไปส่งแบบสอบถามด้วยตนเองในภาคกลาง(กรุงเทพมหานคร) ภาคตะวันออก(นครนายก,ปราจีนบุรี)และภาคเหนือ(เชียงใหม่)

4. อัตราการตอบกลับจากการส่งทางไปรษณีย์มีรายละเอียด ดังนี้

การตอบกลับครั้งที่ 1 ระหว่างวันที่ 28 พฤศจิกายน 2559 – 12 ธันวาคม 2559 อัตราตอบกลับจำนวน 82 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 22.78

การตอบกลับครั้งที่ 2 ระหว่างวันที่ 13 ธันวาคม 2559 – 6 มกราคม 2560 ระหว่างช่วงเวลานี้ผู้วิจัยได้โทรติดต่อโรงเรียนที่ยังไม่ได้ส่งแบบสอบถามทุกโรงเรียนเพื่อขอความร่วมมือ/ผู้วิจัยเดินทางไปรับแบบสอบถามด้วยตนเองในโรงเรียนเขตภาคกลาง(กรุงเทพมหานคร) ภาคตะวันออก(นครนายก,ปราจีนบุรี) อัตราตอบกลับ จำนวน 133 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 36.94

การตอบกลับครั้งที่ 3 ระหว่างวันที่ 9 มกราคม 2560 – 23 มกราคม 2560 ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามกลับไปโรงเรียนเดิมที่ยังไม่มีการตอบกลับมาอีกครั้งและเดินทางไปรับแบบสอบถามที่เหลือด้วยตนเอง อัตราตอบกลับ จำนวน 40 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 11.11

รวมอัตราตอบกลับทั้ง 3 ครั้ง เป็นจำนวน 255 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 70.830

ดังตาราง 7

ตาราง 7 อัตราการตอบกลับของโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง

ภาค	โรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง				
	ส่งไป จำนวน (ร้อยละ)	อัตราส่งกลับ			รวม จำนวน (ร้อยละ)
		ครั้งที่ 1 จำนวน (ร้อยละ)	ครั้งที่ 2 จำนวน (ร้อยละ)	ครั้งที่ 3 จำนวน (ร้อยละ)	
เหนือ	60(100)	12(20.00)	28(46.67)	4(6.67)	44(73.33)
ตะวันออกเฉียงเหนือ	60(100)	14(23.33)	21(35.00)	6(10.00)	41(68.33)
ใต้	60(100)	15(25.00)	20(33.33)	7(11.67)	42(70.00)
ตะวันออก	60(100)	12(20.00)	19(31.67)	10(16.67)	41(68.33)
ตะวันตก	60(100)	9(15.00)	20(33.33)	11(18.33)	40(66.67)
กลาง	60(100)	20(33.33)	25(41.67)	2(3.33)	47(78.33)
รวม	360(100)	82(22.78)	133(36.94)	40(11.11)	255(70.83)

5. สรุปผลความสมบูรณ์ของแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างที่กลุ่มตัวอย่างตอบกลับจากโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างจำนวน 255 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 70.83 ดังนี้

หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตอบแบบสอบถามครบถ้วนสมบูรณ์จำนวน 255 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ครูผู้สอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 765 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ตอบแบบสอบถามครบถ้วนสมบูรณ์จำนวน 741 คน คิดเป็นร้อยละ 96.86 และนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 765 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ตอบแบบสอบถามครบถ้วนสมบูรณ์จำนวน 735 คน คิดเป็นร้อยละ 96.07 ดังตาราง 8

ตาราง 8 สรุปผลความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม

ภาค	โรงเรียน กลุ่ม ตัวอย่าง จำนวน (ร้อยละ)	แบบสอบถามที่ตอบครบถ้วน		
		หัวหน้ากลุ่ม สาระฯ จำนวน (ร้อยละ)	ครูผู้สอน จำนวน (ร้อยละ)	นักเรียน จำนวน(ร้อยละ)
เหนือ	44(17.25)	44(17.25)	128(16.73)	127(16.60)
ตะวันออกเฉียงเหนือ	41(16.07)	41(16.07)	119(15.56)	113(14.71)
ใต้	42(16.47)	42(16.47)	118(15.42)	126(16.48)
ตะวันออก	41(16.07)	41(16.07)	123(16.79)	123(16.08)
ตะวันตก	40(15.69)	40(15.69)	120(15.69)	115(15.93)
กลาง	47(18.43)	47(18.43)	133(17.36)	131(17.12)
รวม	255(100.00)	255(100.00)	741(96.86)	735(96.07)

6. หลังจากเก็บข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลก่อนการวิเคราะห์ เพื่อ
ยืนยันความถูกต้องของข้อมูล

6. การวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล

6.1 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยทำการวิเคราะห์แบบสอบถาม 3 ชุด มีขั้นตอน
ดังต่อไปนี้

1.แบบสอบถามชุดที่ 1 สำหรับหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา
และวัฒนธรรม การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการดำเนินงานในการจัดการเรียน
การสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองของครู โดยแบบสอบถามมีทั้งหมด 5 ตอน มี
รายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม นำมาวิเคราะห์โดยการ
แจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ นำเสนอข้อมูลเป็นตารางประกอบความเรียง

ตอนที่ 2 ข้อมูลสภาพการดำเนินงานการจัดเรียนการสอน ประกอบด้วย

2.1 ข้อมูลด้านการเตรียมความพร้อมของครู เกี่ยวกับด้านสภาพจริงของการเตรียมความพร้อม การประสบปัญหาและแนวทางแก้ไข แบ่งออกเป็น ด้านความรู้/เนื้อหาที่ใช้สอน ด้านกิจกรรมการสอน ด้านสื่อการเรียนรู้/แหล่งการเรียนรู้ นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา(Content Analysis) หาค่าร้อยละ นำเสนอข้อมูลเป็นตารางประกอบความเรียง

2.2 ข้อมูลด้านกิจกรรมการเรียนการสอน เกี่ยวกับด้านสภาพจริงของการจัดกิจกรรม การประสบปัญหาและแนวทางแก้ไข แบ่งออกเป็น รูปแบบการจัดรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง ลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) หาค่าร้อยละ นำเสนอข้อมูลเป็นตารางประกอบความเรียง

2.3 ข้อมูลด้านสื่อ/แหล่งการเรียนรู้ เกี่ยวกับด้านสภาพจริงของการใช้สื่อ การประสบปัญหาและแนวทางแก้ไข แบ่งออกเป็น ประเภทของสื่อ การดำเนินการในการจัดหาสื่อ การใช้สื่อ นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) หาค่าร้อยละ นำเสนอข้อมูลเป็นตารางประกอบความเรียง

2.4 ข้อมูลด้านการวัดและประเมินผล เกี่ยวกับด้านสภาพจริงของวิธีการวัดประเมินผล การประสบปัญหาและแนวทางแก้ไข นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) หาค่าร้อยละ นำเสนอข้อมูลเป็นตารางประกอบความเรียง

ตอนที่ 3 ข้อมูลปัญหาและแนวทางแก้ไข ประกอบด้วย

3.1 ข้อมูลด้านการเตรียมความพร้อมของครู เกี่ยวกับการประสบปัญหาและแนวทางแก้ไข แบ่งออกเป็น ด้านความรู้/เนื้อหาที่ใช้สอน ด้านกิจกรรมการสอน ด้านสื่อการเรียนรู้/แหล่งการเรียนรู้ นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) หาค่าร้อยละ นำเสนอข้อมูลเป็นตารางประกอบความเรียง

3.2 ข้อมูลด้านกิจกรรมการเรียนการสอน เกี่ยวกับการประสบปัญหาและแนวทางแก้ไข แบ่งออกเป็น รูปแบบการจัดรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง ลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) หาค่าร้อยละ นำเสนอข้อมูลเป็นตารางประกอบความเรียง

3.3 ข้อมูลด้านสื่อ/แหล่งการเรียนรู้ เกี่ยวกับการประสบปัญหาและแนวทางแก้ไข แบ่งออกเป็น ประเภทของสื่อ การดำเนินการในการจัดหาสื่อ การใช้สื่อ นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) หาค่าร้อยละ นำเสนอข้อมูลเป็นตารางประกอบความเรียง

3.4 ข้อมูลด้านการวัดและประเมินผล เกี่ยวกับการประสบปัญหาและแนวทางแก้ไข นำมาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) หาค่าร้อยละ นำเสนอข้อมูลเป็นตารางประกอบความเรียง

2. แบบสอบถามชุดที่ 2 และ 3 สำหรับครูผู้สอนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและผู้เรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น เกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้เรียนตามการรับรู้ของครูและคุณลักษณะของผู้เรียนตามการรับรู้ของตนเอง โดยแบบสอบถามแบ่งเป็น 2 ตอน มีรายละเอียดดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม นำมาวิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ นำเสนอข้อมูลเป็นตารางประกอบความเรียง

ตอนที่ 2 การประเมินคุณภาพลักษณะของผู้เรียน มีการประเมินด้านการปฏิบัติและพฤติกรรมเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) โดยมีการประเมินด้านการปฏิบัติและพฤติกรรมนำมาวิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) แล้วนำค่าเฉลี่ยที่ได้แปลความหมาย นำเสนอในรูปของตารางประกอบความเรียง โดยแปลความหมายของค่าเฉลี่ยดังต่อไปนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50-5.00 หมายถึง นักเรียนมีคุณลักษณะนั้นๆ มากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.50-4.49 หมายถึง นักเรียนมีคุณลักษณะนั้นๆ มาก

ค่าเฉลี่ย 2.50-3.49 หมายถึง นักเรียนมีคุณลักษณะนั้นๆ ปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.50-2.49 หมายถึง นักเรียนมีคุณลักษณะนั้นๆ น้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00-1.59 หมายถึง นักเรียนมีคุณลักษณะนั้นๆ น้อยที่สุด

6.2 การนำเสนอข้อมูล

1. ข้อมูลที่เป็นค่าสถิตินำเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง
2. ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เนื้อหา นำมาบรรยายสรุปและเสนอในรูปตารางประกอบความเรียง

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง แนวทางการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองในด้านการเตรียมความพร้อมของครู การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนรู้/แหล่งการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล ศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนที่ได้รับจากการจัดการเรียนรู้อายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองและเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาการดำเนินการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง โดยการเก็บข้อมูลวิจัยด้วยแบบสอบถาม ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยเป็นขั้นตอน ดังนี้

1. สภาพปัญหาการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง

ตอนที่ 1 ผลวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมด้านสภาพการเตรียมความพร้อมของครู การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนรู้/แหล่งการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเรื่องปัญหาการดำเนินงานและแนวทางแก้ไขปัญหาด้านการเตรียมความพร้อมของครู การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนรู้/แหล่งการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

2. คุณลักษณะของผู้เรียนตามการรับรู้ของครูและนักเรียน

ตอนที่ 1 ผลวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของครูผู้สอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

ตอนที่ 2 ผลวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่เรียนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามการรับรู้ของครูและนักเรียน

1. สภาพปัญหาการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
จำแนกตามภูมิภาค

ตาราง 9 จำนวนและร้อยละของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
จำแนกตามภูมิภาค

ภูมิภาคหลัง	ภูมิภาค						รวม
	เหนือ	ตะวันออกเฉียงเหนือ	ใต้	ตะวันออกเฉียงใต้	ตะวันตก	กลาง	
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	
1. เพศ							
1) ชาย	11 (25.00)	10 (24.40)	10 (23.80)	10 (24.40)	18 (45.00)	18 (38.30)	77 (30.20)
2) หญิง	33 (75.00)	31 (75.60)	32 (76.20)	31 (75.60)	22 (55.00)	29 (61.70)	178 (69.80)
รวม	44 (100.00)	41 (100.00)	42 (100.00)	41 (100.00)	40 (100.00)	47 (100.00)	255 (100.00)
2. อายุ							
1) ต่ำกว่า 25 ปี	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)
2) 26 – 30 ปี	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)
3) 31 – 35 ปี	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)
4) 36 – 40 ปี	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)
5) 41 – 45 ปี	1 (2.30)	0 (0.00)	0 (0.00)	1 (2.40)	0 (0.00)	0 (0.00)	2 (0.80)
6) 46 – 50 ปี	2 (4.50)	1 (2.40)	0 (0.00)	0 (0.00)	1 (2.40)	2 (4.30)	6 (2.40)

ภูมิหลัง	ภูมิภาค						รวม
	เหนือ	ตะวันออกเฉียงเหนือ	ใต้	ตะวันออกเฉียงใต้	ตะวันตก	กลาง	
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	
7) 51 – 55 ปี	2 (4.50)	1 (2.40)	1 (2.40)	1 (2.40)	0 (0.00)	4 (8.50)	9 (3.50)
8) 55 ปีขึ้นไป	39 (88.60)	39 (95.10)	41 (97.60)	39 (95.10)	39 (95.10)	41 (87.20)	238 (93.30)
รวม	44 (100.00)	41 (100.00)	42 (100.00)	41 (100.00)	40 (100.00)	47 (100.00)	255 (100.00)
3. ประสบการณ์การทำงาน							
1) ต่ำกว่า 5 ปี	4 (9.10)	2 (4.90)	1 (2.40)	4 (9.80)	4 (10.00)	7 (14.90)	22 (8.60)
2) 6 – 10 ปี	3 (6.80)	2 (4.90)	3 (7.10)	2 (4.90)	1 (2.50)	3 (6.40)	14 (5.50)
3) 11 – 15 ปี	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)
4) 16 – 20 ปี	4 (9.10)	5 (12.20)	4 (9.50)	3 (7.30)	3 (7.50)	3 (6.40)	22 (8.60)
5) 21 – 25 ปี	8 (18.20)	11 (26.80)	10 (23.80)	10 (24.40)	9 (22.50)	7 (14.90)	55 (21.60)
6) 26 – 30 ปี	10 (22.70)	7 (17.10)	8 (19.00)	9 (22.00)	14 (35.00)	14 (29.80)	62 (24.30)
7) 31 – 35 ปี	11 (25.00)	9 (22.00)	12 (28.60)	10 (24.40)	8 (20.00)	9 (19.10)	59 (23.10)
8) 35 ปีขึ้นไป	4 (9.10)	5 (12.20)	4 (9.50)	3 (7.30)	1 (2.50)	4 (8.50)	21 (8.20)
รวม	44 (100.00)	41 (100)	42 (100)	41 (100)	40 (100)	47 (100)	255 (100.00)

จากตาราง 9 พบว่า ครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานรวมทั้งหมด 255 คน ประกอบด้วย เพศชายร้อยละ 30.20 เพศหญิงร้อยละ 69.80 ส่วนใหญ่มีอายุ 55 ปีขึ้นไป ร้อยละ 93.30 ประสบการณ์การทำงานส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 26-30 ปี ร้อยละ 24.30

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมด้านสภาพการเตรียมความพร้อมของครู การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนรู้/แหล่งการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

ตาราง 10 สภาพการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองตามทรรศนะของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

รายการ	หัวหน้ากลุ่มสาระฯ	
	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1. การเตรียมความพร้อมของครู		
1.1 ด้านความรู้และเนื้อหาที่ใช้สอน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
- ศึกษาจากหลักสูตรสถานศึกษา	237	94.24
- ค้นคว้าเพิ่มเติม เช่น อ่านหนังสือเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาหน้าที่พลเมือง	247	96.86
- เข้าอบรมเพิ่มเติม	113	44.31
- อื่น (อ่านหนังสือเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาหน้าที่พลเมือง)	7	2.76
1.2 ด้านกิจกรรมการสอน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
- ศึกษาจากคู่มือและแนวทางทางการจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง	250	98.04
- ค้นคว้าเพิ่มเติม เช่น ศึกษาจากหนังสือเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้อง	241	94.51
- เข้าอบรมเพิ่มเติม	89	34.90
- อื่นๆ (ครูออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา)	7	2.76

รายการ	หัวหน้ากลุ่มสาระฯ	
	จำนวน(คน)	ร้อยละ
N = 255 คน		
1.3 ด้านสื่อการเรียนรู้/แหล่งการเรียนรู้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
- ครูจัดทำสื่อขึ้นเอง	197	77.25
- ครูเลือกใช้สื่อที่มีอยู่	239	93.73
- สำรวจแหล่งการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อจะใช้ประกอบการศึกษา	188	73.73
- การมีส่วนร่วมของบุคคลากรที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ครูในสถานศึกษา ผู้ปกครองและชุมชน	148	58.04
2. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน		
2.1 รูปแบบการจัดรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง		
- จัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองตามแนวปฏิบัติของกระทรวงศึกษาธิการ	217	85.10
- บูรณาการกับรายวิชาสังคมพื้นฐาน	48	18.82
- บูรณาการกับกิจกรรมเสริมหลักสูตร	19	7.45
- บูรณาการกับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	78	30.59
- รูปแบบอื่นๆ (บูรณาการเข้ากับรายวิชาอื่นๆ ในแต่ละกลุ่มสาระฯ)	5	1.96
2.2 ลักษณะการจัดกิจกรรมในการเรียนการสอน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
- กิจกรรมเผชิญสถานการณ์	172	64.45
- กิจกรรมโดยใช้โมเดลชิปปา	71	27.84
- การสอนแบบธรรมชาติ	45	17.65
- การสอนแบบสาธิต	156	61.18
- ศึกษาจากใบความรู้	163	63.92
- การสร้างค่านิยม	191	74.90
- กิจกรรมที่เสนอแนะโดย กกต. มาบูรณาการ	69	27.06

รายการ	หัวหน้ากลุ่มสาระฯ	
	จำนวน(คน)	ร้อยละ
N = 255 คน		
- ฝึกปฏิบัติ	163	63.92
- สืบสอบ	85	33.33
- การสอนแบบแก้ปัญหา	174	68.24
- อภิปราย	186	72.94
- การสร้างความตระหนัก	203	79.61
- การทำงานกลุ่ม	236	92.55
- อื่นๆ(ใช้การบรรยาย)	1	0.39
2.3 การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร		
- จัด	190	74.51
- ไม่จัด	65	25.49
ถ้าจัด จัดกิจกรรมดังนี้		
- กิจกรรมทัศนศึกษา	152	59.61
- กิจกรรมค่ายเกี่ยวกับหน้าที่พลเมือง	79	30.98
- จัดนิทรรศการ	54	21.18
- อื่นๆ	19	7.45
3. สื่อการเรียนรู้/แหล่งการเรียนรู้		
3.1 ประเภทของสื่อ(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
- ใบความรู้	226	88.63
- หนังสือเรียน / หนังสือนอกเวลา	202	79.61
- บทความวิชาการ	102	40.00
- บทบรรณาธิการ	34	13.33
- ภาพยนตร์สั้น / ภาพยนตร์โฆษณา	170	66.67
- รูปภาพ	191	74.90
- การ์ตูน	148	58.04
- แหล่งเรียนรู้ในชุมชน	185	72.55
- วัสดุทัศน	218	85.49

รายการ	หัวหน้ากลุ่มสาระฯ	
	จำนวน(คน)	ร้อยละ
- หนังสือพิมพ์	139	54.51
- นิตาน	150	58.82
- เพลง	174	68.24
- สื่ออิเล็กทรอนิกส์ / โปรแกรมสำเร็จรูป	130	50.98
- โปรแกรมนำเสนอผลงาน	116	45.49
- ชุดกิจกรรมโดย กกต.	79	30.98

3.2 มีการดำเนินการในการจัดหาสื่อการเรียนการสอน
สอน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) ดังนี้

- โรงเรียนจัดทำ/จัดซื้อ	198	77.65
- ครูจัดหาเอง	187	73.33
- จากรายชื่อหนังสือเพิ่มเติมเกี่ยวกับรายวิชา เพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง	147	57.65
- สื่อมัลติมีเดีย	188	73.73
- อื่นๆ (สั่งซื้อจากสำนักพิมพ์ต่างๆ)	12	4.71

4. การวัดและประเมินผล

4.1 วิธีการวัดประเมินผลการเรียน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

4.1.1 ผู้ประเมิน

- ครูเป็นผู้ประเมินหลัก	209	81.96
- ให้เพื่อนร่วมชั้นประเมิน	166	65.10
- นักเรียนประเมินตนเอง	174	68.24

4.1.2 วิธีการ

- ประเมินจากรายงาน/โครงการ	148	58.04
- ประเมินจากพฤติกรรมของนักเรียน	214	83.92
- ประเมินจากแฟ้มสะสมงาน	140	59.90
- ประเมินจากแบบฝึกหัด/ใบงาน	210	82.35

รายการ	หัวหน้ากลุ่มสาระฯ	
	จำนวน(คน)	ร้อยละ
4.1.3 เครื่องมือที่ใช้		
- ใช้แบบประเมินผลงาน	210	82.35
- ประเมินจากการทดสอบ	187	73.33
- ใช้แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงาน	220	97.78
- อื่นๆ (กำหนดเกณฑ์การประเมินด้วยตนเอง, ประเมินร่วมกับจิตพิสัย)	12	5.33

จากตาราง 10 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสภาพการดำเนินงานในการจัดการเรียนการสอน รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองของครู จากหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ มีรายละเอียด ดังนี้

การเตรียมความพร้อมของครู พบว่า ด้านความรู้และเนื้อหาที่ใช้สอนครูส่วนใหญ่มีการ ค้นคว้าเพิ่มเติม เช่น อ่านหนังสือเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาหน้าที่พลเมือง ร้อยละ 96.86 รองลงมาคือการศึกษาจากหลักสูตรสถานศึกษา ร้อยละ 94.24 ด้านกิจกรรมการสอน ครูส่วนใหญ่ ศึกษาจากคู่มือและแนวทางทางการจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง ร้อยละ 98.04 รองลงมาคือมีการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม เช่น ศึกษาจากหนังสือเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้อง ร้อยละ 94.51 ด้านสื่อการเรียนรู้/แหล่งการเรียนรู้ ครูส่วนใหญ่ครูเลือกใช้สื่อที่มีอยู่ ร้อยละ 77.25 รองลงมาคือครู จัดทำสื่อขึ้น ร้อยละ 77.25

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า รูปแบบการจัดรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง ครู ส่วนใหญ่จัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองตามแนวปฏิบัติของกระทรวงศึกษาธิการ ร้อย ละ 85.10 รองลงมาคือการนำไปบูรณาการกับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ร้อยละ 30.59 ถัดมาคือ บูรณาการกับรายวิชาสังคมพื้นฐาน ร้อยละ 18.82 ลักษณะการจัดกิจกรรมในการเรียนการสอน ครู ส่วนใหญ่จัดกิจกรรมโดยการทำงานกลุ่ม ร้อยละ 92.55 รองลงมา คือการจัดกิจกรรมสร้างความ ตระหนัก ร้อยละ 79.61 ถัดมายังมีการจัดกิจกรรมสร้างค่านิยม ร้อยละ 74.90 นอกจากนี้ครูมีการ จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ร้อยละ 74.51 ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมทัศนศึกษา ร้อยละ 59.61

สื่อการเรียนรู้/แหล่งการเรียนรู้ พบว่า ครูส่วนใหญ่มีการใช้สื่อประเภทใบความรู้ ร้อยละ 88.63 รองลงมาคือการใช้สื่อประเภทวีดิทัศน์ ร้อยละ 85.49 ถัดมาคือการใช้สื่อจำพวกหนังสือเรียน / หนังสือนอกเวลา ร้อยละ 79.61 และมีการใช้สื่อรูปภาพ ร้อยละ 74.94 นอกจากนี้การดำเนินการในการจัดหาสื่อการเรียนการสอน ส่วนใหญ่เป็นสื่อที่โรงเรียนจัดทำ/จัดซื้อ ร้อยละ 77.65 รองลงมาเป็นสื่อมัลติมีเดีย ร้อยละ 73.73 ถัดมาเป็นสื่อที่ครูจัดหาขึ้นเอง ร้อยละ 73.33

การวัดและประเมินผล พบว่า วิธีการวัดประเมินผลการเรียน ผู้ประเมินส่วนใหญ่ครูเป็นผู้ประเมินหลัก ร้อยละ 81.96 รองลงมาให้นักเรียนประเมินตนเอง ร้อยละ 68.24 วิธีการประเมินครูส่วนใหญ่ประเมินจากพฤติกรรมในห้องเรียน ร้อยละ 83.92 รองลงมาคือการประเมินจากแบบฝึกหัด/ใบงาน ร้อยละ 82.35 เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน ครูส่วนใหญ่ใช้แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงาน ร้อยละ 97.78 รองลงมาคือการใช้แบบประเมินผลงาน ร้อยละ 82.35

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเรื่องปัญหาการดำเนินงานและแนวทางแก้ไขปัญหาด้านการเตรียมความพร้อมของครูการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนรู้/แหล่งการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

ตาราง 11 ตารางปัญหาการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองตามทรรศนะของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

รายการ	หัวหน้ากลุ่มสาระฯ	
	จำนวน(คน)	ร้อยละ
1.การเตรียมความพร้อมของครู		
1.1ท่านประสบปัญหาในการเตรียมความพร้อมหรือไม่		
- ไม่ประสบปัญหา	78	30.5
- ประสบปัญหา	177	69.41
ถ้ามี ท่านประสบปัญหา ดังนี้		
- ครูยังมีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาเกี่ยวกับกับวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองไม่เพียงพอ	39	15.29
- การอบรมและให้ความรู้เรื่องหน้าที่พลเมืองกับครูยังไม่เพียงพอ	18	7.05

รายการ	หัวหน้ากลุ่มสาระฯ	
	N = 255 คน	
	จำนวน(คน)	ร้อยละ
- การบริหารจัดการเวลาเรียน	41	16.08
- อื่นๆ(ครูจบไม่ตรงวิชาที่สอน)	7	2.74
2.การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน		
2.1 ปัญหาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน		
- ประสบปัญหา	93	36.47
- ไม่ประสบปัญหา	162	63.53
ถ้ามี ท่านประสบปัญหา ดังนี้		
- ครูขาดความรู้ในการจัดการเรียนการสอน	44	17.25
- นักเรียนไม่สนใจหรือไม่ให้ความร่วมมือ	34	13.33
- งบประมาณไม่เพียงพอ	7	2.74
- ปัญหาการจัดเวลาเรียน	16	6.27
- อื่นๆ(ผู้เรียนขาดแรงจูงใจในการเรียน)	6	2.35
3.สื่อ/แหล่งการเรียนรู้		
3.1ประสบปัญหาในเรื่องใช้สื่อ		
- ประสบปัญหา	26	10.19
- ไม่ประสบปัญหา	229	89.80
ถ้ามี ท่านประสบปัญหา ดังนี้		
- มีเนื้อหาไม่ชัดเจน	10	3.92
- เข้าใจยาก	0	0.00
- อื่นๆ (สื่อไม่เพียงพอต่อการเรียนการสอน, สื่อไม่มีคุณภาพ)	2	3.14
4.การวัดและประเมินผล		
4.1 ประสบปัญหาในการวัดและประเมินผล		
- ประสบปัญหา	32	12.55
- ไม่ประสบปัญหา	223	87.45

รายการ	หัวหน้ากลุ่มสาระฯ	
	N = 255 คน	
	จำนวน(คน)	ร้อยละ
ถ้ามี ท่านประสบปัญหา ดังนี้		
- หลักสูตรกำหนดรูปแบบการวัดและประเมินผลไม่ชัดเจน	15	5.88
- การวัดและประเมินผลที่เน้นพฤติกรรมทำได้ยาก	25	9.80
- ขาดความรู้ในการประเมินผลที่เน้นพฤติกรรม/ การปฏิบัติและเจตคติ	7	2.75

จากตาราง 11 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาการดำเนินงานในการจัดการเรียนการสอน รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองของครูจากหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ มีรายละเอียด ดังนี้

การเตรียมความพร้อมของครู พบว่า ครูส่วนใหญ่ประสบปัญหาด้านการบริหารจัดการ เวลาเรียน ร้อยละ 16.08 รองลงมาครูยังมีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาเกี่ยวกับกับวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมืองไม่เพียงพอ ร้อยละ 15.29 ถัดมาคือการการอบรมและให้ความรู้เรื่องหน้าที่พลเมือง กับครูยังไม่เพียงพอ ร้อยละ 7.05

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู พบว่า ครูส่วนใหญ่ประสบปัญหาในเรื่องขาด ความรู้ในการจัดการเรียนการสอน ร้อยละ 17.25 รองลงมาคือปัญหาเรื่องนักเรียนไม่สนใจหรือ ไม่ให้ความร่วมมือ ร้อยละ 13.33 ถัดมาปัญหาการจัดเวลาเรียน ร้อยละ 6.27

สื่อ/แหล่งการเรียนรู้พบว่า ครูส่วนใหญ่ไม่ประสบปัญหาด้านสื่อ/แหล่งการเรียนรู้ แต่มีครู บางส่วนที่ประสบปัญหา ครูส่วนใหญ่ประสบปัญหาในเรื่องสื่อมีเนื้อหาไม่ชัดเจน ร้อยละ 3.92 รองลงมาคือ สื่อไม่เพียงพอต่อการเรียนการสอน,สื่อไม่มีคุณภาพ ร้อยละ 3.14

การวัดและประเมินผลครู พบว่า ครูส่วนใหญ่ไม่ประสบปัญหาด้านการวัดและประเมินผล แต่มีครูบางส่วนที่ประสบปัญหา ครูส่วนใหญ่ประสบปัญหาในเรื่องการวัดและประเมินผลที่เน้น พฤติกรรมทำได้ยาก ร้อยละ 9.80 รองลงมาคือปัญหาเรื่องหลักสูตรกำหนดรูปแบบการวัดและ ประเมินผลไม่ชัดเจน ร้อยละ 5.88

2. คุณลักษณะของผู้เรียนตามการรับรู้ของครูและนักเรียน

ตอนที่ 1 ผลวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของครูผู้สอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

ตาราง 12 แนวทางแก้ไขปัญหาการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง ตามทฤษฎีของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

รายการ	หัวหน้ากลุ่มสาระฯ จำนวน(คน)
1.การเตรียมความพร้อม	
- การอบรมและให้ความรู้เรื่องหน้าที่พลเมืองกับครูให้มากขึ้น	3
- หน่วยงานเฉพาะส่วนที่รองรับการจัดอบรม	2
- ควรจัดหลักสูตรเสริมที่มุ่งประเมินสภาพจริง	4
- จัดครูผู้สอนให้ตรงวิชาเอก	1
- เน้นบูรณาการเข้ากับรายวิชาอื่น	14
- ศึกษาดูงานโรงเรียนตัวอย่าง	3
- ควรบูรณาการเข้ากับวิชาพื้นฐาน	7
2.การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน	
- จัดกิจกรรมนันทนาการ	4
- กิจกรรมที่เน้นการปฏิบัติมากขึ้น	6
- บำเพ็ญประโยชน์ในโรงเรียน	8
- ชุมชนจิตอาสา	5
- สวดมนต์ไหว้พระประจำสัปดาห์	5
- เน้นการสอนที่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมากกว่าการสอนเพียงเนื้อหาความรู้เท่านั้น	7
3.สื่อ/แหล่งการเรียนรู้	
- ควรดำเนินการจัดหาสื่อด้วยตนเอง	13
- สื่อควรเหมาะสมกับบริบทของผู้เรียนและโรงเรียน	12
- แหล่งเรียนรู้ออนไลน์	27
- สื่อในท้องถิ่น	20

รายการ	หัวหน้ากลุ่มสาระฯ จำนวน(คน)
- ผู้เรียนร่วมกันประดิษฐ์สื่อจากความคิดสร้างสรรค์	2
- ครูและผู้เรียนควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน	9
- นำสื่อไปบูรณาการกับสื่อจากวิชาสังคมศึกษาพื้นฐาน ด้วย	3
4. การวัดและประเมินผล	
- เน้นเรื่องของการวิเคราะห์ข้อมูลการวัดและประเมินผล	2
- ครูทุกกลุ่มสาระควรช่วยกันประเมิน	11
- กำหนดตัวชี้วัดไม่ให้เกิดการซ้ำซ้อนกับวิชาสังคม พื้นฐาน	13
- ประเมินตามสภาพจริง	14
- เครื่องมือการประเมินนั้นขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของ เนื้อหารายวิชา	2
- ควรสังเกตพฤติกรรมร่วมกับวิชาอื่น	6
- ใช้แบบประเมินพฤติกรรมที่วัดได้จริง	11
รวม	294

จากตาราง 12 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลแนวทางแก้ไขปัญหาการดำเนินงานในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองของครู จากหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษามีรายละเอียด ดังนี้

การเตรียมความพร้อมของครู พบว่า ควรเน้นเรื่องของการบูรณาการเข้ากับรายวิชาอื่นจำนวน 14 คน รองลงมาคือการบูรณาการเข้ากับวิชาพื้นฐาน จำนวน 7 คน ถัดมาควรจัดหลักสูตรเสริมที่มุ่งประเมินสภาพจริงจำนวน 4 คน นอกจากนี้ ควรมีการอบรมและให้ความรู้เรื่องหน้าที่พลเมืองกับครูให้มากขึ้นและการไปศึกษาดูงานโรงเรียนตัวอย่าง จำนวน 3 คน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู พบว่า ควรจัดกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ในโรงเรียน จำนวน 8 คน ถัดมาควรเน้นการสอนที่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมากกว่าการสอนเพียงเนื้อหาความรู้เท่านั้น จำนวน 7 คน และควรจัดกิจกรรมที่เน้นการปฏิบัติมากขึ้นจำนวน 6 คน

สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ พบว่า ครูควรแหล่งเรียนรู้ออนไลน์จำนวน 27 คน รองลงมาครูควรใช้สื่อในท้องถิ่น จำนวน 20 คน ถัดมาคือดำเนินการจัดหาสื่อด้วยตนเองจำนวน 13 คน นอกจากนี้สื่อที่ใช้ควรเหมาะสมกับบริบทของผู้เรียนและโรงเรียน จำนวน 12 คน

การวัดและประเมินผลครู พบว่า ครูควรประเมินตามสภาพจริง จำนวน 14 คน รองลงมาคือการกำหนดตัวชี้วัดไม่ให้เกิดการซ้ำซ้อนกับวิชาสังคมพื้นฐาน จำนวน 13 คน ถัดมาครูทุกกลุ่มสาระควรช่วยกันประเมินและควรใช้แบบประเมินพฤติกรรมที่วัดได้จริง จำนวน 11 คน

ตอนที่ 2 ผลวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่เรียนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง

ตาราง 13 ข้อมูลทั่วไปของครูผู้สอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

ภูมิหลัง	ครูระดับชั้น			รวม
	มัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน (ร้อยละ)	มัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน (ร้อยละ)	มัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน (ร้อยละ)	
1. เพศครู				
1) ชาย	91 (37.00)	79 (32.10)	87 (34.94)	257 (34.68)
2) หญิง	155 (63.00)	166 (67.50)	162 (65.00)	484 (65.32)
รวม	246 (100.00)	246 (100.00)	249 (100.00)	741 (100.00)
3. อายุ				
1) ต่ำกว่า 25 ปี	28 (11.40)	32 (13.00)	47 (18.90)	107 (14.44)
2) 26 – 30 ปี	62 (25.20)	81 (32.90)	84 (33.70)	227 (30.63)
3) 31 - 35 ปี	41 (16.70)	36 (14.60)	24 (9.60)	101 (13.63)
4) 36 - 40 ปี	19 (7.70)	25 (10.20)	16 (6.40)	60 (8.09)
5) 41 – 45 ปี	33 (13.40)	25 (10.20)	21 (8.40)	79 (10.66)
6) 46 – 50 ปี	15 (6.10)	18 (7.30)	12 (4.80)	55 (7.42)
7) 51 – 55 ปี	26 (10.60)	21 (8.50)	27 (10.80)	74 (9.99)
8) 55 ปีขึ้นไป	22 (8.90)	8 (3.30)	18 (7.20)	48 (6.47)
รวม	246 (100.00)	246 (100.00)	249 (100.00)	741 (100.00)
4. ประสบการณ์การทำงานครู				
1) ต่ำกว่า 5 ปี	96 (39.00)	126 (51.52)	148 (59.40)	370 (49.93)
2) 6 – 10 ปี	52 (21.10)	42 (17.10)	27 (10.80)	121 (16.32)

ภูมิหลัง	ครูระดับชั้น			รวม
	มัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน (ร้อยละ)	มัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน (ร้อยละ)	มัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน (ร้อยละ)	
3) 11 - 15 ปี	23 (9.30)	27 (11.00)	10 (4.00)	60 (8.10)
4) 16 - 20 ปี	23 (9.30)	16 (6.50)	15 (6.00)	54 (7.29)
5) 21 - 25 ปี	14 (5.70)	14 (5.70)	20 (8.00)	48 (6.78)
6) 26 - 30 ปี	23 (9.30)	14 (5.70)	19 (7.60)	56 (7.57)
7) 31 - 35 ปี	11 (4.50)	6 (2.40)	5 (2.00)	22 (2.97)
8) 35 ปีขึ้นไป	4 (1.60)	1(0.40)	5 (2.00)	10 (1.35)
รวม	246 (100.00)	246 (100.00)	249 (100.00)	741 (100.00)

จากตาราง 13 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่าครูส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 65.32 เพศชาย ร้อยละ 34.68 อายุ ครูส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 26-30 ปี ร้อยละ 30.63 รองลงมาอายุต่ำกว่า 25 ปี ร้อยละ 14.44 ประสบการณ์ทำงานของครูส่วนใหญ่ต่ำกว่า 5 ปี ร้อยละ 49.93 รองลงมาอยู่ระหว่าง 6-10 ปี ร้อยละ 16.32

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามการรับรู้ของครูและนักเรียน

ตาราง 14 ข้อมูลทั่วไปของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

ภูมิหลัง	ครูระดับชั้น			รวม
	มัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน (ร้อยละ)	มัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน (ร้อยละ)	มัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน (ร้อยละ)	
1. เพศนักเรียน				
1) ชาย	87 (35.80)	97 (39.40)	98 (39.80)	282 (38.37)
2) หญิง	155 (63.80)	149 (60.60)	148 (60.20)	452 (61.50)
รวม	243(100.00)	246(100.00)	246(100.00)	735(100.00)
2. อายุ				
1) ต่ำกว่า 13 ปี	219 (90.10)	13 (5.30)	1 (0.40)	233 (31.70)
2) 13-14 ปี	22 (9.10)	225 (91.50)	17 (6.90)	264 (35.92)

ภูมิหลัง	ครูระดับชั้น			รวม
	มัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน (ร้อยละ)	มัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน (ร้อยละ)	มัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน (ร้อยละ)	
3) 14 ปีขึ้นไป	2 (0.80)	8 (3.30)	228 (92.70)	238 (32.38)
รวม	243 (100.00)	246 (100.00)	246 (100.00)	735 (100.00)

จากตาราง 14 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่านักเรียนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 61.50 เพศชาย ร้อยละ 38.37 นักเรียนส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 13-14 ร้อยละ 35.92 รองลงมาอายุ 14 ปีขึ้นไป ร้อยละ 32.38

ตาราง 15 แสดงค่าเฉลี่ยเลขคณิต (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และความหมายของคุณลักษณะของนักเรียนตามการรับรู้ของครูและนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

คุณลักษณะ	ครู			นักเรียน		
	\bar{X}	S.D.	ความหมาย	\bar{X}	S.D.	ความหมาย
จุดเน้นที่ 1 ความเป็นไทย						
1.1 ลักษณะที่ดีของคนไทย (มารยาทไทย กตัญญูกตเวทียื้อเพื่อเผื่อแผ่ เสียสละ)						
1. มีมารยาทไทยที่ถูกต้อง	4.05	.809	มาก	4.02	.810	มาก
2. มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มารยาทไทย	4.19	.696	มาก	4.17	.701	มาก
3. มีความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่	4.21	.688	มาก	4.21	.702	มาก
4. เสียสละต่อสังคม	4.16	.741	มาก	4.43	4.901	มาก
1.2 ศิลปวัฒนธรรม						
ขนบธรรมเนียมประเพณีไทย (การแต่งกาย ภาษา ภูมิปัญญา ประเพณี)						
5. ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีไทย	4.16	.678	มาก	4.17	.711	มาก
6. ใช้ภาษาไทยได้อย่างดีในการพูด การอ่านและการเขียน	4.24	3.505	มาก	4.14	.729	มาก

คุณลักษณะ	ครู			นักเรียน		
	\bar{X}	S.D.	ความหมาย	\bar{X}	S.D.	ความหมาย
7. มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมไทย	4.20	.718	มาก	4.45	4.900	มาก
จุดเน้นที่ 2 รักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์						
8. ปฏิบัติตามแนวพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	4.19	.698	มาก	4.20	.725	มาก
9. รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์	4.38	.666	มาก	4.72	5.978	มากที่สุด
10. ปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	4.22	.707	มาก	4.23	.707	มาก
11. ปฏิบัติตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	4.33	3.503	มาก	4.26	.696	มาก
จุดเน้นที่ 3 ความเป็นพลเมืองดี ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข						
3.1 การดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตย						
12. ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี	4.28	.703	มาก	4.30	.679	มาก
3.2 การมีส่วนร่วมทางการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ ทรงเป็นประมุข						
13. มีความคิดอย่างมีวิจารณญาณ	4.25	3.518	มาก	4.31	3.505	มาก
14. รู้เท่าทันข่าวสาร	4.10	.734	มาก	4.13	.753	มาก
15. มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของสังคม	4.34	3.505	มาก	4.34	3.499	มาก
16. รับผิดชอบในการตัดสินใจและการกระทำของตนเอง	4.19	.690	มาก	4.24	.724	มาก

คุณลักษณะ	ครู			นักเรียน		
	\bar{X}	S.D.	ความหมาย	\bar{X}	S.D.	ความหมาย
จุดเน้นที่ 4 ความปรองดอง สมานฉันท์						
4.1 การอยู่ร่วมกันในสังคมแห่ง ความหลากหลาย						
17. ยอมรับผู้ที่แตกต่างกันในด้านเชื้อ ชาติ ศาสนาและค่านิยม	4.27	.703	มาก	4.29	.709	มาก
18. สามารถทำงานกลุ่มและทำงาน เป็นทีมได้	4.35	3.501	มาก	4.26	.702	มาก
4.2 การจัดการความขัดแย้งและ สันติวิธี						
19. สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งได้ อย่างมีเหตุผลโดยสันติวิธี	4.18	.719	มาก	4.29	1.616	มาก
จุดเน้นที่ 5 ความมีวินัยในตนเอง						
20. มีความซื่อสัตย์สุจริต	4.22	.705	มาก	4.26	.688	มาก
21. มีความขยันหมั่นเพียร	4.36	3.509	มาก	4.24	.691	มาก
22. ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ	4.42	4.929	มาก	4.22	.716	มาก
23. มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของ ตนเอง	4.18	.756	มาก	4.23	.725	มาก
รวม	4.24	.593	มาก	4.26	.676	มาก

จากตาราง 15 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน ตามการรับรู้ของครู และนักเรียนตามจุดเน้นทั้ง 5 ประการ พบว่า ครูและผู้เรียนรับรู้ว่าคุณลักษณะต่างๆ ทั้ง 23 คุณลักษณะตามจุดเน้นทั้ง 5 ประการในระดับมาก ยกเว้นในประเด็นเรื่องของความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ที่ผู้เรียนเห็นว่าตนเองคุณลักษณะด้านนี้ในระดับมากที่สุด

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง แนวทางการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพและปัญหาการดำเนินงานในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองในด้านการเตรียมความพร้อมของครู การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน สื่อการเรียนรู้/แหล่งการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

2. เพื่อศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนที่ได้รับจากการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง

3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ครูผู้รับผิดชอบรายวิชาหน้าที่พลเมืองระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ที่เปิดสอนถึงระดับช่วงชั้นที่ 3 จำนวน 2,358 โรงเรียน (กลุ่มสารสนเทศสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2558)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จำนวน 255 คน ครูผู้สอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองจำนวน 741 คนและนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 735 คน จากโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม 3 ชุด สำหรับ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมคนละ 1 ชุด ครูผู้สอนรายวิชาหน้าที่พลเมืองระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นคนละ 1 ชุด นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นคนละ 1 ชุด ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

จำนวน 360 โรงเรียนทั่วประเทศ ได้รับแบบสอบถามคืนกลับ 3 ครั้ง ครั้งที่ 1 จำนวน 82 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 2.78 ครั้งที่ 2 จำนวน 133 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 36.94 และครั้งที่ 3 จำนวน 40 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 11.11 รวมแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจำนวน 255 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 70.83 เป็นแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาจากครูหัวหน้ากลุ่มสาระฯ จำนวน 255 คน คิดเป็นร้อยละ 100 โดยแบบสอบถามทั้งหมดมีความครบถ้วนสมบูรณ์ครูผู้สอน ระดับชั้นมัธยมศึกษา จำนวน 741 คน คิดเป็นร้อยละ 96.86 โดยแบบสอบถามที่ได้รับมีความครบถ้วนสมบูรณ์ทั้งสิ้น และผู้เรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 735 คน คิดเป็นร้อยละ 96.08 โดยแบบสอบถามที่ได้รับมีความครบถ้วนสมบูรณ์ทั้งสิ้น และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ เนื้อหา หาค่า ความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิตและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

สรุปผลการวิจัย

แนวทางการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. สภาพและปัญหาการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ตามการรับรู้ของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีรายละเอียด ดังนี้

การเตรียมความพร้อมของครู พบว่า ครูส่วนใหญ่ศึกษาจากคู่มือและแนวทางการจัดการเรียนรู้อย่างรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองและศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากหนังสือที่เกี่ยวข้องของเนื้อหาหน้าที่พลเมือง ครูเลือกใช้สื่อที่มีอยู่และมีการจัดทำสื่อขึ้น ครูส่วนใหญ่ประสบปัญหาด้านการบริหารจัดการเวลาเรียนและครูยังขาดความรู้ในเนื้อหารายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองและการอบรมครูเรื่องหน้าที่พลเมืองยังไม่เพียงพอ

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า มีการจัดรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองตามแนวปฏิบัติของกระทรวงศึกษาธิการ นำไปบูรณาการกับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและบูรณาการกับรายวิชาสังคมศึกษาขั้นพื้นฐาน ครูมีการจัดกิจกรรมหลากหลายรูปแบบ เช่น การทำงานกลุ่ม กิจกรรมสร้างความตระหนัก กิจกรรมสร้างค่านิยม กิจกรรมเสริมหลักสูตรส่วนใหญ่เป็นกิจกรรม

ทัศนศึกษา ครูส่วนใหญ่ประสบปัญหาในเรื่องครูขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอนและนักเรียนไม่ให้ความร่วมมือในการเรียนการสอนและการจัดการเวลาเรียน

สื่อการเรียนรู้/แหล่งการเรียนรู้ พบว่า ครูส่วนใหญ่ใช้สื่อประเภทใบความรู้ วัสดุทัศนหนังสือเรียน / หนังสือนอกเวลา รูปภาพ สื่อส่วนใหญ่เป็นสื่อที่โรงเรียนจัดทำ/จัดซื้อและบางส่วนที่ครูจัดหาเอง เช่น สื่อมัลติมีเดีย ครูส่วนใหญ่ไม่ประสบปัญหาด้านสื่อ/แหล่งการเรียนรู้แต่มีครูบางส่วนมีปัญหาในเรื่องสื่อมีรูปแบบและเนื้อหาไม่ชัดเจน ไม่เพียงพอต่อการเรียนการสอนและไม่มีคุณภาพ

การวัดและประเมินผล พบว่า การวัดและประเมินผลครูเป็นผู้ประเมินหลักและนักเรียนประเมินตนเอง ครูส่วนใหญ่ประเมินจากพฤติกรรมของนักเรียน แบบฝึกหัด/ใบงาน เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินครูส่วนใหญ่ใช้แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงาน แบบประเมินผลงาน ครูส่วนใหญ่ไม่ประสบปัญหาด้านการวัดและประเมินผลแต่มีครูบางส่วนที่มีปัญหาในเรื่องการวัดและประเมินผลที่เน้นพฤติกรรมซึ่งทำได้ยากและมีการกำหนดรูปแบบการวัดและประเมินผลไม่ชัดเจน

2. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน ตามการรับรู้ของครู และนักเรียนตามจุดเน้นทั้ง 5 ประการ พบว่า ครูและผู้เรียนรับรู้ว่าคุณลักษณะต่างๆ ทั้ง 23 คุณลักษณะตามจุดเน้นทั้ง 5 ประการในระดับมาก ยกเว้นในประเด็นเรื่องของความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ที่ผู้เรียนเห็นว่าตนเองคุณลักษณะด้านนี้ในระดับมากที่สุด

3. แนวทางแก้ไขปัญหาการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ตามการรับรู้ของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ควรมีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการอบรมครู มีรายละเอียดในแต่ละด้าน ดังนี้

เตรียมความพร้อมของครู ควรเน้นเรื่องของการบูรณาการกับรายวิชาอื่น และการบูรณาการเข้ากับวิชาสังคมศึกษาพื้นฐาน ควรจัดหลักสูตรเสริมที่เน้นการประเมินสภาพจริง ควรมีการอบรมและให้ความรู้เรื่องหน้าที่พลเมืองแก่ครูให้มากขึ้นและมีการไปศึกษาดูงานโรงเรียนตัวอย่าง

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู ควรจัดกิจกรรมอื่นๆ ที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละโรงเรียนมากที่สุด เช่น กิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ในโรงเรียน เน้นการสอนที่ให้เกิดการ

เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมากกว่าการสอนเพียงเนื้อหาความรู้เท่านั้นและควรจัดกิจกรรมที่เน้นการปฏิบัติมากขึ้น

สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ พบว่า ครูควรใช้สื่อ/แหล่งเรียนรู้หลากหลายรูปแบบ เช่น สื่อออนไลน์ สื่อในท้องถิ่น ครูควรจัดหาสื่อด้วยตนเองเพื่อให้เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียนและโรงเรียนรวมทั้งครูและผู้เรียนควรมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

การวัดและประเมินผลครู ครูควรประเมินตามสภาพจริง มีการกำหนดตัวชี้วัดที่ชัดเจน ไม่ให้ซ้ำซ้อนกับวิชาสังคมศึกษาพื้นฐาน ครูทุกกลุ่มสาระควรช่วยกันประเมินและใช้แบบประเมินพฤติกรรมที่วัดได้จริง

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง แนวทางการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

1. สภาพ ปัญหาและแนวทางแก้ไขการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ตามการรับรู้ของหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

ด้านการเตรียมความพร้อมของครู ภาพรวมจะเห็นว่าครูส่วนใหญ่คุ้นค้ำว่าจากคู่มือแนวทางการจัดการเรียนรู้อยู่รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง ของกระทรวงศึกษาธิการเพื่อใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนและครูมีการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากหนังสือที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาวิชาหน้าที่พลเมืองซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อนรรฆ สมพงษ์ (2558) ที่กล่าวถึงการเตรียมความพร้อมของครูในการสอนวิชาอาเซียนศึกษาว่า ครูส่วนใหญ่มีการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากหนังสือที่เกี่ยวข้องด้วยตนเอง อาจเป็นเพราะว่ารายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองเป็นรายวิชาใหม่ที่กระทรวงศึกษาธิการเพิ่งประกาศให้มีการจัดการเรียนการสอนในเทอม 2 ปีการศึกษา 2557 (กระทรวงศึกษาธิการ,2557) ดังนั้นทำให้ครูส่วนใหญ่ประสบปัญหาในเรื่องครูยังมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับกับวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองไม่เพียงพอ ทำให้ครูอาจเกิดความสับสนและขาดความเข้าใจในจุดมุ่งหมายของรายวิชาดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูจะต้องมีการศึกษาการจัดการเรียนการสอนจากหนังสือคู่มือคู่มือแนวทางการจัดการเรียนรู้อยู่รายวิชาเพิ่มเติม

หน้าที่พลเมือง ของกระทรวงศึกษาธิการเพราะจะเป็นแนวทางที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ถึงแม้กระทรวงศึกษาธิการจะมีการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง แต่ด้วยรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองเป็นรายวิชาที่เพิ่งประกาศให้มีการจัดการเรียนการสอนดังที่ได้กล่าวในข้างต้นและเป็นการอบรมสำหรับอาจารย์ฝ่ายวิชาการ ศึกษานิเทศก์และครูปฏิบัติการสอนบางส่วนที่เป็นแกนหลักที่จะนำมาเผยแพร่ให้ครูผู้สอนท่านอื่นๆต่อไป จึงทำให้การอบรมนี้ยังไม่ทั่วถึงแก่ครูผู้สอนในโรงเรียนต่างๆ ทั่วประเทศจึงทำให้ครูเสนอว่าควรมีหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการเรียนการสอนรายวิชาหน้าที่พลเมืองจัดการอบรมครูเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเพิ่มมากขึ้น

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจากผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า โรงเรียนส่วนใหญ่มีรูปแบบการจัดรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองโดยจัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติมแนวปฏิบัติของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งสอดคล้องกับหนังสือคู่มือแนวทางการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองของกระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2557) และบางโรงเรียนมีการนำเนื้อหารายวิชาไปสอดแทรกหรือบูรณาการกับรายวิชาสังคมศึกษาพื้นฐานเพราะครูเกิดปัญหาในเรื่องของการบริหารจัดการเวลาเรียน จึงแก้ไขปัญหาโดยการนำเนื้อหารายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองมาบูรณาการกับรายวิชาสังคมศึกษาพื้นฐานแต่แยกประเมินเป็นหนึ่งรายวิชาและเพิ่มการจัดกิจกรรมเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้เรียนซึ่งสอดคล้องกับเป้าประสงค์ของ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2557) ที่เน้นเรื่องการปฏิบัติจริง

สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ ครูส่วนใหญ่มีการใช้สื่อประเภทใบความรู้ วีดิทัศน์ นอกจากนี้ยังมีการใช้สื่อจำพวกหนังสือเรียน / หนังสือนอกเวลาและมีการใช้สื่อประเภทบทบรรณาธิการ ซึ่งสื่อเหล่านี้เป็นสื่อที่เข้าใจง่าย ทันสมัยและน่าสนใจ จำเป็นและเหมาะสมต่อการจัดการเรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการคิดวิเคราะห์ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของดวงกมล สีนเพ็ง (2551) ที่กล่าวว่าสื่อ/แหล่งเรียนรู้ที่ใช้ควรน่าสนใจ ชวนคิดชวนติดตาม เข้าใจง่ายและกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการแสวงหาความรู้ และแนวคิดของ ภณิดา มาประเสริฐ (2554) ในเรื่องการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองโดยการใช้สื่อเป็นเครื่องมือในการจัดการเรียนการสอนเพื่อเน้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้โดยการคิดวิเคราะห์และแนวคิดของ ครูประสพปัญหาในเรื่องสื่อมีเนื้อหาไม่ชัดเจน สื่อไม่เพียงพอต่อการเรียนการสอน สื่อไม่มีคุณภาพ แนวทางแก้ไขปัญหาคือควรดำเนินการจัดหาสื่อด้วยตนเอง สื่อควรเหมาะสมกับบริบทของผู้เรียนและโรงเรียน อาทิ

แหล่งเรียนรู้ออนไลน์ สื่อในท้องถิ่น สื่อที่ผู้เรียนร่วมกันประดิษฐ์จากความคิดสร้างสรรค์ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของถวัลย์ มาศจรัส (2553) ที่กล่าวถึงการที่ครูควรใช้สื่อให้เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่เรียนใฝ่รู้ แสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง

การวัดและประเมินผลครู เป็นผู้ประเมินหลักและนักเรียนประเมินตนเองครูส่วนใหญ่ใช้แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงานและแบบประเมินจากพฤติกรรมในห้องเรียนโดยการประเมินผลงานจากแบบฝึกหัด/ใบงาน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ กระทรวงศึกษาธิการ (2557) ส่วนที่ว่า การวัดผลประเมินผลที่ดีสามารถใช้ได้หลากหลายรูปแบบในการประเมิน โดยครูส่วนใหญ่ไม่ประสบปัญหาด้านการวัดและประเมินผลแต่มีบางส่วนที่ประสบปัญหาโดยครูประสบปัญหาในเรื่องการวัดและประเมินผลที่เน้นพฤติกรรมทำได้ยากซึ่งสอดคล้องกับ กระทรวงศึกษาธิการ (2557) ที่ระบุว่ารายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองเน้นการปฏิบัติจริงของผู้เรียนมากกว่าเนื้อหา ดังนั้นการประเมินส่วนใหญ่จะเน้นการประเมินผ่านการปฏิบัติจริง เช่น จากกิจกรรมต่างๆ จากคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน เป็นต้นซึ่งจะทำให้ยากกว่าการประเมินเนื้อหา เพราะครูต้องใช้การสังเกตและการประเมินที่ละเอียดมากขึ้นซึ่งอาจทำได้ยากด้วยปัจจัยหลากหลายอย่าง เช่น เวลาเรียนที่จำกัด จำนวนของผู้เรียนมีมาก การประเมินไม่ได้วัดความรู้แต่ประเมินผลจากพฤติกรรมทั้งสิ้น ดังนั้นการวัดผลต้องวัดได้เป็นระดับคะแนน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2557) นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องหลักสูตรกำหนดรูปแบบการวัดและประเมินผลไม่ชัดเจน แนวทางแก้ไขปัญหาคือควรเน้นเรื่องของการวิเคราะห์/สังเคราะห์ข้อมูลจากการวัดและประเมินผลและควรศึกษาเรื่องการวัดและประเมินผลตามคู่มือแนวทางการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน 23 คุณลักษณะตามจุดเน้นทั้ง 5 ประการประกอบด้วย

จุดเน้นที่ 1 ความเป็นไทย

จุดเน้นที่ 2 รักชาติ ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์

จุดเน้นที่ 3 ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น

ประมุข

จุดเน้นที่ 4 ความปรองดองสมานฉันท์

จุดเน้นที่ 5 ความมีวินัยในตนเอง

จากจุดเน้นหลักทั้ง 5 ประการที่กล่าวไป นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ พบว่า ทั้งครูและ ผู้เรียนรับรู้ว่าคุณลักษณะต่างๆ ทั้ง 23 คุณลักษณะตามจุดเน้นทั้ง 5 ประการในระดับมาก จะเห็นได้จากผลการวิจัยที่มีการรับรู้ของทั้งครูและผู้เรียนมีความสอดคล้องกันและอาจแสดงให้เห็นว่า การจัดการกิจกรรมรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองบรรลุเป้าหมายในระดับหนึ่ง ยกเว้นใน ประเด็นของคุณลักษณะอันพึงประสงค์เรื่องของความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ที่ผู้เรียน เห็นว่าตนเองมีคุณลักษณะด้านนี้ในระดับมากที่สุด และผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า ยังมีบางประเด็นที่ครู และผู้เรียนให้คะแนนคุณลักษณะของผู้เรียนโดยมีค่าเฉลี่ยที่แตกต่างกัน แต่ยังอยู่ในระดับเดียวกัน คือในระดับมาก ได้แก่ เรื่องของความขยันหมั่นเพียร การใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ การเสียสละต่อ สังคมและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมไทย ซึ่งประเด็นที่กล่าวข้างต้นครูควร พัฒนาคุณลักษณะเหล่านี้ให้มีการเปลี่ยนแปลงของคุณลักษณะในเชิงประจักษ์โดยให้ผู้เรียนมีการ แสดงออกถึงคุณลักษณะดังกล่าวมากขึ้น นอกจากนี้อาจมีการประเมินความพึงพอใจของผู้เรียน เพื่อนำไปพัฒนาการจัดการจัดการเรียนการสอนให้ดียิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

กระทรวงศึกษาธิการ

1. ควรมีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงด้านการอบรมให้ความรู้ครูผู้สอนรายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมืองทั่วประเทศ
2. ควรมีการติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลรายวิชาอยู่เป็นระยะ เพื่อสอบถามถึง สภาพปัญหาในการดำเนินงานรวมทั้งจะได้หาแนวทางแก้ไขได้ตรงประเด็นปัญหา

โรงเรียนและครู

โรงเรียนควรมีการจัดอบรมครูเพื่อเพิ่มสมรรถนะในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติม หน้าที่พลเมือง ในเรื่องต่อไปนี้

1. การจัดหลักสูตรการเรียนการสอน กำหนดตัวชี้วัด/คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของรายวิชา ให้ชัดเจน

2. การจัดกิจกรรมเน้นการปฏิบัติจริงและการประเมินผลพฤติกรรมตามสภาพจริง เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีให้สอดคล้องกับเป้าหมายของรายวิชา
3. การจัดทำและใช้สื่อที่หลากหลาย/ทันสมัยและมีเนื้อหาที่ส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมความเป็นพลเมืองดี
4. การวัดและประเมินผลที่เน้นการประเมินการปฏิบัติตามสภาพจริง

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาศักยภาพการดำเนินงาน ปัญหาและแนวทางแก้ไขการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง ในด้านการเตรียมความพร้อมของครู กิจกรรมการเรียนการสอน สื่อ/แหล่งการเรียนรู้ การวัดประเมิน ระดับชั้นประถมศึกษาและระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายเพื่อจะให้เห็นภาพรวมของผู้เรียนในการจัดรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองของโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วประเทศ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. ควรมีการวิจัยที่ศึกษาการจัดการกิจกรรมของครูสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 23 คุณลักษณะในเชิงปริมาณและคุณภาพ

รายการอ้างอิง

ภาษาอังกฤษ

- Abowitz, K. K., & Harnish, J. (2006). Contemporary discourses of citizenship. **Review of Educational Research**, 76(4), 653-690.
- Alan et al. (2001). **Civic Education in Primary and Secondary Schools in the Republic of Serbia**. Unesco, 17.
- Banks, J. A. (2008). **Diversity and /citizenship Education : Global Perspectives**. San Francisco, CA: John Wiley & Sons.
- Chi, B. S. (2002). **Teaching the “Heart and Soul” of Citizenship: Service-Learning as Citizenship Education**. Retrieved from <http://digitalcommons.unomaha.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1010&context=slcedt> [7 october 2015]
- Hill, J. P., & Dendulk, K. R. (2013). Religion, volunteering, educational setting: the effect of youth schooling type on civic engagement. **Journal for the scientific study of religion**, 52(1), 38-53.
- Jennings, N. (2003). **Transforming civics and citizenship education in the middle years of school : an exploration of critical issues informing teachers’ theories of action**. Retrieved from <http://researchonline.jcu.edu.au/1238/2/02whole.pdf> [7 october 2015]
- Llewellyn, S. (2001). **Planing Lessons and Schemes of work in Citizenship Learning to Teach Citizenship in the Secondary School 2nd**. Edition edited by Liam Gearon, London: Routlesge.
- Marshall, T. H. (1950). **Citizenship and Social Class, in Citizenship and Social Class and Other Essays**. Cambridge University Press.
- R., R. C. (1972). High School Seniors’ Attitudes : Toward Their Civics and Government Instruction. **Social Education**, 591-596.
- Remy, R. C. (1971). High School Seniors’ Attitudes : Toward Their Civics and Government Instruction. **Social Education**, 36(6), 590-597.
- S., M. (1998). **The Role of Civic Education : A Forthcoming Education Policy Task Force Position Paper from the Communitarian**. Washington,DC : Center for Civic Education, 2002.

Turner, B. S. (1993). Contemporary problem in the theory of citizenship and social theory. *London: SAGE Publications Ltd.*

Westheimer, J., & Kahne, J. . (2004). What kind of citizen? The politics of educating for democracy. *American educational research journal*, 41(2), 237-269.

ภาษาไทย

กระทรวงศึกษาธิการ. (2535). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2557). **ศธ.รับลูกคสช.บรรจุ 12 ค่านิยมคนไทยลงแผนปฏิรูปการศึกษา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=37703&Key=hotnews> [7 ตุลาคม 2558]

กลุ่มสารสนเทศ สนผ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2557). **จำนวนโรงเรียนจำแนกรายเขตพื้นที่การศึกษา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://data.bopp-obec.info/emis/area_school.php [7 ตุลาคม 2558]

จันทรา ดันติพงสานุรักษ์ และชยพร กระต่ายทอง. (2558, 29 มิถุนายน 2558) คณะกรรมการจัดทำหนังสือแนวทางการจัดการ เรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง. ผู้สัมภาษณ์: พิมพ์ตะวัน จันทัน.

ดลฤดี สุจิตตานนท์รัตน์. (2528). **พัฒนาการสอนสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาในประเทศไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ดวงกมล สิ้นเพ็ง. (2551). **การพัฒนาผู้เรียนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้: การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง**. กรุงเทพฯ: บริษัท วี. พรินท์ จำกัด.

ดารุณี ทิพยกุลไพโรจน์. (2557). **การพัฒนาตัวบ่งชี้ความยึดมั่นผูกพันกับความเป็นพลเมืองของนักเรียนไทย : การทดสอบความไม่แปรเปลี่ยนของการวัด**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ถวัลย์ มาศจรัส. (2553). **Model การจัดการศึกษาและแหล่งการเรียนรู้สร้างสรรค์**. กรุงเทพฯ: ชารอักษร.

ถวิลวดี บุรีกุล. (2557). **พลเมืองไทย : การสร้างความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.

ถวิลวดี บุรีกุล เออเจนี เมรอโอ และรัชวดี แสงมหะหมัด. (2557). **พลเมืองไทย: การสร้างความเป็นพลเมืองในระบบประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.

ทิพย์พาพร ดันติสุนทร. (2556). **การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง**. กรุงเทพฯ: พี เพรส.

ทิตนา แคมมณี. (2548). **ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. กรุงเทพฯ: ตำนานสุทธาการพิมพ์ จำกัด.

- ทิตินา แคมมณี. (2552). **รูปแบบการเรียนรู้การสอน: ทางเลือกที่หลากหลาย**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนศวรร์ เจริญเมือง. (2548). **แนวคิดที่ว่าด้วยความเป็นพลเมือง**. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- นุชสุดา เสริมสมรรถ. (2544). **การนำเสนอกิจกรรมการเรียนรู้การสอนสังคมศึกษา เพื่อพัฒนาคุณลักษณะ ความเป็นพลเมืองดี สำหรับนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ป.มหาจันทร์. (2544). **สอนเด็กให้เป็นประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2555). **การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง**. กรุงเทพมหานคร: อักษรสัมพันธ์.
- ปลินธร เพ็ชรฤทธิ์. (2550). **สภาพและปัญหาการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้การสอนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะ ความเป็นพลเมืองดีให้แก่ นักเรียนมัธยมศึกษาของครูสังคมศึกษา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรนภา แจ่มดวง. (2551). **สภาพและปัญหาการจัดการเรียนรู้การสอนสังคมศึกษา ในโครงการจัดการ เรียนการสอนตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการเป็นภาษาอังกฤษ**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2553). **ประชาธิปไตยจริงแท้...คือแคไหน**. กรุงเทพฯ: สำนักงาน คณะกรรมการการเลือกตั้ง.
- พีระพล ยศธสาร และรจนา ยศธสาร. (2548). **การศึกษาพฤติกรรมความโน้มเอียงด้านวัฒนธรรมทาง การเมืองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. วารสารวิจัยทางการ ศึกษา, 8(1), 140-152.
- ภนิดา มาประเสริฐ และคณะ. (2552). **การจัดการเรียนรู้สาระหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนิน ชีวิตในสังคมนนทบุรี**. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ภัสยกร เลาสวัสดิ์กุล. (2557). **กลยุทธ์การบริหารสถาบันอุดมศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของนิสิต นักศึกษา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยุทธนา วรณปิติกุล. (2542). **สำนักพลเมือง: ความเรียงว่าด้วยประชาชนบนเส้นทางประชาคม**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิการเรียนรู้และพัฒนาประชาคม.
- เยาวลักษณ์ อักษร. (2544). **การศึกษาบทบาทของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาคุณลักษณะประชาธิปไตย ให้แก่นักเรียนระดับมัธยมศึกษา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2551). **พจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- รุจน์ ภาขา. (2555). **บทบาทของครูสังคมศึกษาในการพัฒนาพฤติกรรมประชาธิปไตยของนักเรียน มัธยมศึกษาในโรงเรียนประชาธิปไตยตัวอย่าง**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ลาวัญญ์ วิทยายุทธพิภูล. (2533). การสอนสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยม. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลาวัญญ์ วิทยายุทธพิภูล. (2554). สังคมศึกษา: ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรรณิ แกมเกตุ. (2551). วิธีวิทยาการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ = Research methodology in behavioral sciences. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วราภรณ์ สามโกเศศ. (2554). การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=2_2_7_2_1_&Key=news_research [7 ตุลาคม 2558]
- วลัย พานิช. (2542). ความเป็นพลเมืองดีในวิชาสังคมศึกษา : การวิเคราะห์หลักสูตรมัธยมศึกษา. ประมวลบทความการเรียนการสอนและการวิจัยระดับมัธยมศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วลัย พานิช. (2549). ประมวลบทความกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนสู่มาตรฐานการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2557). การนำรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: คณะ ครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2558a). การจัดกิจกรรมรายวิชาหน้าที่พลเมือง ในการอบรมครูโรงเรียน เอกชน. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2558b). การนำรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองสู่ชั้นเรียน ในโครงการแนะนำ อบรมการจัดการเรียนการสอนประวัติศาสตร์และหน้าที่พลเมือง. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา (พานิช). (2554). ครูสังคมศึกษากับพัฒนาทักษะแก่นักเรียน. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศรีณยู หมั่นทรัพย์. (2550). การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง: ฐานรากของการเมืองภาคพลเมือง. วารสาร สถาบันพระปกเกล้า, 2(6), 101-115.
- ศูนย์ปฏิบัติการกระทรวงศึกษาธิการ. (ม.ป.ป.). (2553). 180 วัน ร้อยเรียนรู้มุ่งสู่การพัฒนา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: from <http://www.moe.go.th/moe/upload/news20/FileUpload/21432-6446.pdf> [7 ตุลาคม 2558]
- ศูนย์ประสานงานเครือข่ายการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองประชาธิปไตย. (2556). กรอบแนวคิดหลักสูตร การศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทย = Conceptual framework for Thai democratic citizenship education curriculum. กรุงเทพฯ: มูลนิธิ ฟรีดริช เอแบร์ท และสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้น พื้นฐาน.

- สติตร์ ธนาธิโชติ. (2557). **แนวทางการปฏิรูปเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตยรัฐธรรมนูญกลางแปลง**. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.
- สันต์ ธรรมบำรุง. (2552). **การสอนสังคมศึกษา**. กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู.
- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (ม.ป.ป.). **บทความสั้นเสริมสร้างความเป็นพลเมืองดีวิถีประชาธิปไตย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www2.ect.go.th/content.php?Province=ppeppb&SiteMenuID=13085> [7 ตุลาคม 2558]
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม**. สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2557). **แนวทางการจัดการเรียนรู้วิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://spbkk1.sesao1.go.th/year2557/civic57.pdf> [7 ตุลาคม 2558]
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มสาระสนเทศ. (2558). **จำนวนโรงเรียนจำแนกรายเขตพื้นที่การศึกษา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://data.bopp-obec.info/emis/area_school.php [7 ตุลาคม 2558]
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550). **การจัดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://backoffice.onec.go.th/uploads/Book/368-file.pdf> [7 ตุลาคม 2558]
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2554). **นโยบายหลักเพื่อขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.2554-2561)**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2555). **พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2557). **ข้อมูลพื้นฐานโรงเรียนในสังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://210.1.20.11/web2548/elementary/search.php> [7 ตุลาคม 2558]
- สุคนธ์ สินธพานนท์. (2538). **การใช้วิธีสอนแบบธรรมสภาัจฉาเพื่อสร้างศรัทธา และวิธีคิดตามหลักพุทธธรรมแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุจิตตรา วันทอง. (2555). **การวิจัยและพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้การวิจัยเป็นฐาน เพื่อพัฒนาคุณลักษณะพลเมืองดีตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนประถมศึกษา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุปราณี ไกรวัฒน์สุรณ. (2541). **การพัฒนาหลักสูตรพลเมืองศึกษาโดยใช้ข้อมูลจากชุมชนสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นสังกัดกรมสามัญศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สุมน อมรวิวัฒน์. (2535). **สมบัติพิพม์ของการศึกษาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุมน อมรวิวัฒน์. (2542). **การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์**. นนทบุรี: โครงการกิตติเมธี สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- เสกสรร ประเสริฐกุล. (2542). **เส้นทางการเมืองของประชาชนไทยสู่ศตวรรษใหม่แห่งการมีส่วนร่วม**. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการเมือง.
- อนรรฆ สมพงษ์. (2556). **การศึกษาการดำเนินงานของโรงเรียนมัธยมศึกษา นำร่องในโครงการพัฒนาสู่ประชาคมอาเซียนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน**. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจเครื่องมือการวิจัย

1. ดร.ชยพร กระต่ายทอง

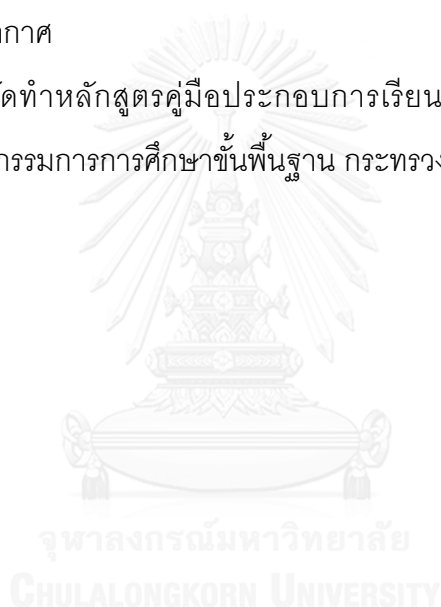
นักวิชาการสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

2. อาจารย์จันทรา ตันติพงศานุรักษ์

นักวิชาการสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

3. อาจารย์วันเพ็ญ สุทธากาศ

กรรมการร่วมจัดทำหลักสูตรคู่มือประกอบการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

ภาคผนวก ข ตัวอย่างหนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิและ
ขอความร่วมมือในการวิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ที่ ศธ 0512.6(2791.10)/59-

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนนพญาไท กรุงเทพมหานคร 10330

กันยายน 2559

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน ดร.ชยพร กระจ่างทอง

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วย นางสาวพิมพ์ตะวัน จันทัน นิสิตหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา ภาควิชาหลักสูตรและการสอน อยู่ระหว่างการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาการดำเนินงานในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองของโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการนี้จึงขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดเป็นผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวเพื่อประโยชน์ทางวิชาการต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.เนาวนิตย์ สงคราม)

รักษาการแทนรองคณบดี

ปฏิบัติการแทนรักษาการแทนคณบดี

งานหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ฝ่ายวิชาการ

โทร. 0-2218-2565 ต่อ 6732

เบอร์โทรติดต่อ นิสิตผู้วิจัย: 083-041-4231 Email: pimtawan.viewy@gmail.com

ที่ ศบ 0512.6(2791.10)/59-

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนนพญาไท กรุงเทพมหานคร 10330

กันยายน 2559

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน อาจารย์จันทรา ตันติพงศานุรักษ์

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วย นางสาวพิมพ์ตะวัน จันทัน นิสิตหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา ภาควิชาหลักสูตรและการสอน อยู่ระหว่างการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาการดำเนินงานในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองของโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในกรณีนี้จึงขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตั้งกล่าวเพื่อประโยชน์ทางวิชาการต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.เนาวนิตย์ สงคราม)

รักษาการแทนรองคณบดี

ปฏิบัติกรแทนรักษาการแทนคณบดี

งานหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ฝ่ายวิชาการ

โทร. 0-2218-2565 ต่อ 6732

เบอร์โทรติดต่อนิสิตผู้วิจัย: 083-041-4231 Email: pimtawan.viewvy@gmail.com

ที่ ศธ 0512.6(2791.10)/59-

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนนพญาไท กรุงเทพมหานคร 10330

กันยายน 2559

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน อาจารย์วันเพ็ญ สุทธากาศ

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วย นางสาวพิมพ์ตะวัน จันทัน นิสิตหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา ภาควิชาหลักสูตรและการสอน อยู่ระหว่างการดำเนินงานวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาการดำเนินงานในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองของโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการนี้จึงขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดเป็นผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวเพื่อประโยชน์ทางวิชาการต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.เนาวนิตย์ สงคราม)

รักษาการแทนรองคณบดี

ปฏิบัติกรแทนรักษาการแทนคณบดี

งานหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ฝ่ายวิชาการ

โทร. 0-2218-2565 ต่อ 6732

เบอร์โทรติดต่อ นิสิตผู้วิจัย : 083-041-4231 Email: pimtawan.viewy@gmail.com

ที่ ศธ 0512.6(2791.10)/59-

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ถนนพญาไท กรุงเทพมหานคร 10330

ตุลาคม 2559

เรื่อง ขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการโรงเรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วย นางสาวพิมพ์ตะวัน จันทัน นิสิตหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา ภาควิชาหลักสูตรและการสอน อยู่ระหว่างการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองของในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วลัย อิศรางกูร ณ อยุธยา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม กับหัวหน้ากลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม/ครูผู้สอนสังคมศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น/นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้นิสิตได้ทำการเก็บข้อมูลวิจัยดังกล่าว เพื่อประโยชน์ทางวิชาการต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยศวีร์ สายฟ้า)

รองคณบดี

ปฏิบัติราชการแทนคณบดี

งานหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ฝ่ายวิชาการ โทร. 0-2218-2565-97 ต่อ 6732

ภาคผนวก ค เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง “การศึกษาการดำเนินงานในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองของโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน”

แบบสอบถามหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

ข้อมูลทั่วไปผู้ตอบแบบสอบถาม โปรดเติมข้อความลงในช่องว่าง

โรงเรียน.....

จังหวัด..... ภาค

ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและปัญหาการดำเนินงานในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองของครูในแต่ละด้านดังต่อไปนี้ โปรดพิจารณาข้อความในแต่ละข้อ แล้วทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่าง

1.ด้านการเตรียมความพร้อม

1.1 ท่านมีการเตรียมเอกสารประกอบการสอนที่ใช้ในการเรียนการสอนในวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองอย่างไร

1.ด้านความรู้ เนื้อหาที่ใช้สอน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ศึกษาจากหลักสูตรสถานศึกษารายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง
- ค้นคว้าเพิ่มเติม เช่น อ่านหนังสือเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาหน้าที่พลเมือง

ของคู่มือแนวทางการจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง กระทรวงศึกษาธิการ

- เข้าอบรมเพิ่มเติมเกี่ยวกับเนื้อหาวิชาหน้าที่พลเมือง
- อื่นๆ โปรดระบุ.....

2. ด้านกิจกรรมการสอน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ศึกษาจากคู่มือและแนวทางทางการจัดการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง
- ค้นคว้าเพิ่มเติม เช่น ศึกษาจากหนังสือเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้องกับวิธีการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่พลเมือง
- เข้าอบรมเพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหน้าที่พลเมือง
- อื่นๆ โปรดระบุ.....

3. ด้านสื่อการเรียนรู้/แหล่งการเรียนรู้ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ครูจัดทำสื่อขึ้นเอง โดยเตรียมให้ครอบคลุมและเหมาะสมกับเนื้อหาที่จะสอน
- ครูเลือกใช้สื่อที่มีอยู่ โดยเตรียมให้เหมาะสมกับเนื้อหาที่จะสอน
- ตำราของแหล่งการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อจะใช้ประกอบการศึกษาในรายวิชาหน้าที่พลเมือง
- การมีส่วนร่วมของบุคคลากรที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ครูในสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชน
- อื่นๆ โปรดระบุ.....

1.2 ท่านประสบปัญหาในการเตรียมความพร้อมหรือไม่

- ประสบปัญหา ไม่ประสบปัญหา

ถ้าประสบปัญหา ประสบปัญหาอะไร และมีแนวทางแก้ปัญหาอย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ครูยังมีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาเกี่ยวกับกับวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองไม่เพียงพอ โปรดระบุแนวทางแก้ปัญหา

.....

.....

.....

การอบรมและให้ความรู้เรื่องหน้าที่พลเมืองกับครูยังไม่เพียงพอ โปรดระบุแนวทางแก้ปัญหา

.....

.....

.....

การบริหารจัดการเวลาเรียน โปรแกรมแนวทางแก้ปัญหา

.....

.....

.....

อื่นๆ โปรแกรม.....

โปรแกรมแนวทางแก้ปัญหา

.....

.....

.....

2. ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน

2.1 รูปแบบการจัดรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง

จัดทำเป็นรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองตามแนวปฏิบัติของ
กระทรวงศึกษาธิการ โปรแกรมรหัสรายวิชาเพิ่มเติม

.....

นำเนื้อหาวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองไปสอดแทรกหรือบูรณาการกับ
รายวิชาสังคมศึกษาและวัฒนธรรมเป็นรายวิชาพื้นฐาน

โปรแกรมเนื้อหา/ผลการเรียนรู้ที่จะนำไปบูรณาการ.....

นำไปบูรณาการกับกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ส่งเสริมรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่
พลเมือง โปรแกรมกิจกรรมที่จัด

.....

นำไปบูรณาการกับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

รูปแบบอื่นๆ (โปรแกรม)

.....

2.2 ลักษณะการจัดกิจกรรมในการเรียนการสอน

ท่านจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองอย่างไร (ตอบได้
มากกว่า 1 ข้อ)

ใช้กิจกรรมเผชิญสถานการณ์

กิจกรรมโดยใช้กระบวนการ

กิจกรรมโดยใช้โมเดลชิปปา

- กิจกรรมสืบสอบ
- การสอนแบบธรรมสาक्षा
- การสอนแบบแก้ปัญหา
- การสอนแบบสาธิต
- อภิปราย
- ให้ศึกษาจากใบความรู้
- การสร้างความตระหนัก
- การสร้างค่านิยม
- การทำงานกลุ่ม
- ใช้กิจกรรมที่เสนอแนะโดย คณะกรรมการการเลือกตั้ง(กกต.) มาบูรณาการในการสอน
- อื่นๆ (โปรดระบุ).....

2.3 ท่านได้จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองหรือไม่

- จัด ไม่จัด

ถ้าจัด จัดกิจกรรมอะไรบ้าง

- กิจกรรมทัศนศึกษา
- กิจกรรมค่ายเกี่ยวกับหน้าที่พลเมือง
- จัดนิทรรศการเกี่ยวกับหน้าที่พลเมือง โปรดระบุนิทรรศการที่จัด
.....
- อื่นๆ (โปรดระบุ)
.....

2.4 ท่านประสบปัญหาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง ทั้งในห้องเรียนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร หรือไม่

- ประสบปัญหา ไม่ประสบปัญหา

ถ้าประสบปัญหา ท่านประสบปัญหาอะไร และมีแนวทางแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร

(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ครูขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการเรียนการสอนเรื่องหน้าที่พลเมือง

โปรดระบุแนวทางแก้ปัญหา

.....

.....

.....

นักเรียนไม่สนใจหรือไม่ให้ความร่วมมือในการเรียน

โปรดระบุแนวทางแก้ปัญหา

.....

.....

.....

งบประมาณไม่เพียงพอในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในและนอก
ห้องเรียน

โปรดระบุแนวทางแก้ปัญหา

.....

.....

.....

ปัญหาการจัดเวลาเรียน

โปรดระบุแนวทางแก้ปัญหา

.....

.....

.....

อื่นๆ (โปรดระบุ)

โปรดระบุแนวทางแก้ปัญหา

.....

.....

.....

3. ด้านสื่อการเรียนรู้/แหล่งการเรียนรู้

ท่านใช้สื่อการเรียนรู้/แหล่งการเรียนรู้ในการจัดการเรียนการสอนวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองอย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

3.1 ประเภทของสื่อ

☐ ใบความรู้	☐ วิดีทัศน์
☐ หนังสือ / หนังสือนอกเวลา	☐ หนังสือพิมพ์
☐ บทความวิชาการ	☐ นิทาน
☐ บทบรรณาธิการ	☐ เพลง
☐ ภาพยนตร์สั้น / ภาพยนตร์โฆษณา	☐ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ / โปรแกรมสำเร็จรูป
☐ รูปภาพ	☐ โปรแกรมนำเสนอผลงาน
☐ การ์ตูน	☐ ชุดกิจกรรมโดย กกด.
☐ แหล่งเรียนรู้ในชุมชน	

3.2 การดำเนินการในการจัดหาสื่อ

ท่านมีการดำเนินการจัดหาและใช้สื่อในการจัดการเรียนการสอนอย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- สื่อและแหล่งการเรียนรู้อื่นๆ ที่โรงเรียนจัดทำ/จัดซื้อ/จัดหาขึ้น
- ให้ครูจัดหาเอง
- จากรายชื่อหนังสือเพิ่มเติมเกี่ยวกับรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง
- สื่อมัลติมีเดีย เช่น DVD ให้ความรู้เกี่ยวกับรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมือง
- อื่นๆ (โปรดระบุ).....

3.3 การใช้สื่อ

ท่านประสบปัญหาในเรื่องใช้สื่อการเรียนรู้รายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองหรือไม่

- ประสบปัญหา ไม่ประสบปัญหา

ถ้าประสบปัญหา ท่านประสบปัญหาอะไร และมีแนวทางแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

มีรูปแบบและเนื้อหาไม่ชัดเจน

โปรดระบุแนวทางแก้ปัญหา

.....

.....

.....

เข้าใจยาก

โปรดระบุแนวทางแก้ปัญหา

.....

.....

.....

อื่นๆ โปรดระบุ.....

โปรดระบุแนวทางแก้ปัญหา

.....

.....

.....

4. ด้านการวัดและประเมินผลการเรียน

4.1 ท่านได้กำหนดวิธีการวัดประเมินผลการเรียนการวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองอย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ ครูเป็นผู้ประเมินหลัก	☐ ให้นักเรียนร่วมประเมินตนเอง
☐ ให้เพื่อนร่วมชั้นประเมิน	☐ ประเมินจากแฟ้มสะสมงาน
☐ ประเมินจากรายงาน/โครงการ	☐ ประเมินจากแบบฝึกหัด/ใบงาน
☐ ประเมินจากพฤติกรรมในห้องเรียน	☐ ประเมินจากการทดสอบ
☐ ใช้แบบสังเกตพฤติกรรม	☐ ใช้แบบสังเกตพฤติกรรมการทำงาน
☐ ใช้แบบประเมินผลงาน	
☐ อื่นๆ (โปรดระบุ).....	

4.2 ท่านประสบปัญหาในการวัดและประเมินผลวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองหรือไม่

- ประสบปัญหา ไม่ประสบปัญหา

4.3 ถ้าประสบปัญหา ท่านประสบปัญหาอะไร และมีแนวทางแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

หลักสูตรกำหนดรูปแบบการวัดและประเมินผลไม่ชัดเจน

โปรดระบุแนวทางแก้ปัญหา

.....

.....

.....

การวัดและประเมินผลที่เน้นพฤติกรรมทำได้ยาก

โปรดระบุแนวทางแก้ปัญหา

.....

.....

.....

ขาดความรู้ในการประเมินผลที่เน้นพฤติกรรม/การปฏิบัติและเจตคติ

โปรดระบุแนวทางแก้ปัญหา

.....

.....

.....

อื่นๆ โปรดระบุ.....

โปรดระบุแนวทางแก้ปัญหา

.....

.....

.....

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง “การศึกษาการดำเนินงานในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่ พลเมืองของ
โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน”

แบบสอบถามครูผู้สอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่พลเมืองระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

ข้อมูลทั่วไปผู้ตอบแบบสอบถาม โปรดเติมข้อความลงในช่องว่าง

โรงเรียน.....

จังหวัด..... ภาค

ข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะของนักเรียนตามการรับรู้ของคุณในรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่
พลเมืองระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ครูระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่.....

กรุณา ✓ คำตอบในตารางที่ตรงกับคุณลักษณะที่เป็นจริงของนักเรียนท่าน

ข้อ	คุณลักษณะ	ระดับคุณลักษณะ				
		มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
1	มีมารยาทไทยที่ถูกต้อง					
2	มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มารยาทไทย					
3	มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่					
4	เสียสละต่อสังคม					
5	ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีไทย					
6	ใช้ภาษาไทยได้ดีในการพูด การอ่านและ การเขียน					
7	มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสืบสาน วัฒนธรรมไทย					
8	ปฏิบัติตามแนวพระบรมราโชวาทของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว					
9	รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์					
10	ปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง					

ข้อ	คุณลักษณะ	ระดับคุณลักษณะ				
		มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
11	ปฏิบัติตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว					
12	ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี					
13	มีความคิดอย่างมีวิจารณญาณ					
14	รู้เท่าทันข่าวสาร					
15	มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของสังคม					
16	รับผิดชอบในการตัดสินใจและการกระทำของตนเอง					
17	ยอมรับผู้ที่แตกต่างกันในด้านเชื้อชาติ ศาสนา และค่านิยม					
18	สามารถทำงานกลุ่มและทำงานเป็นทีมได้					
19	สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งได้อย่างมีเหตุผลโดยสันติวิธี					
20	มีความซื่อสัตย์สุจริต					
21	มีความขยันหมั่นเพียร					
22	ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ					
23	มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง					

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง “การศึกษาการดำเนินงานในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่ พลเมืองของ
โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน”

แบบสอบถามนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

ข้อมูลทั่วไปผู้ตอบแบบสอบถาม โปรดเติมข้อความลงในช่องว่าง

โรงเรียน.....

จังหวัด..... ภาค

ข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะของนักเรียนตามการรับรู้ของคุณครูในรายวิชาเพิ่มเติมหน้าที่
พลเมืองระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่.....

กรุณา ✓ คำตอบในตารางที่ตรงกับคุณลักษณะที่เป็นจริงของนักเรียนท่าน

ข้อ	คุณลักษณะ	ระดับคุณลักษณะ				
		มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
1	มีมารยาทไทยที่ถูกต้อง					
2	มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์มารยาทไทย					
3	มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่					
4	เสียสละต่อสังคม					
5	ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีไทย					
6	ใช้ภาษาไทยได้ดีในการพูด การอ่านและ การเขียน					
7	มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และสืบสาน วัฒนธรรมไทย					
8	ปฏิบัติตามแนวพระบรมราโชวาทของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว					
9	รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์					
10	ปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง					

ข้อ	คุณลักษณะ	ระดับคุณลักษณะ				
		มากที่สุด (5)	มาก (4)	ปานกลาง (3)	น้อย (2)	น้อยที่สุด (1)
11	ปฏิบัติตามหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว					
12	ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี					
13	มีความคิดอย่างมีวิจารณญาณ					
14	รู้เท่าทันข่าวสาร					
15	มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของสังคม					
16	รับผิดชอบในการตัดสินใจและการกระทำของตนเอง					
17	ยอมรับผู้ที่แตกต่างกันในด้านเชื้อชาติ ศาสนา และค่านิยม					
18	สามารถทำงานกลุ่มและทำงานเป็นทีมได้					
19	สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้งได้อย่างมีเหตุผลโดยสันติวิธี					
20	มีความซื่อสัตย์สุจริต					
21	มีความขยันหมั่นเพียร					
22	ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ					
23	มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง					

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวพิมพ์ตะวัน จันทัน เกิดวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ.2535 อายุ 24 ปี ภูมิลำเนาอยู่ จังหวัดนครนายก จบการศึกษาปริญญาบัณฑิต จากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สาขาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คู่สัมคมศึกษา ปีการศึกษา 2558 และเข้าศึกษาต่อระดับ ปริญญามหาบัณฑิต สาขาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี การศึกษา 2558

